

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ε' 31 ΙΑ-
ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1905

ΙΧΝΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΗ.*

Πρὸ ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ περιπλέον, τὰ μέλη τῆς γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς, τῆς συνοδευσάσης τὸν στρατηγὸν Maison, εἶχον παρατηρήσει τὴν ἐπὶ κλυσιν διαφόρων ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω, εἶχον βεβαιώσει τὴν ὑπαρξίν παλαιῶν κτιρίων, ὑπὸ τὴν θάλασσαν, εἰς Σαλαμίνα, εἰς Ἐπίδαυρον, εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκύλαιον (ἐν Ἀργολίδι), εἰς Ἐρμιόνην, εἰς τὸν ὄρμον Εὐλί (Λακεδαιμόνος), εἰς τὸ Γύθειον. Ἡδύναντο νὰ ἀναφέρουν καὶ πλεῖστα ἄλλα μέρη ὡς τὴν Πάρον, τὴν Μῆλον, τὴν Ἀνθηδόνα, τὴν Λάρυμναν, τὴν Καλυδῶνα, τὴν Ἐλευσίνα. Ἐνταῦθα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἐπὶ χίλια μέτρα καὶ ἐπέκεινα, παρουσιάζονται κτίρια, ἥτοι τοῖχοι ἐκ ξεστῶν λίθων, παριστάνοντες αἰθούσας 11 πολυλάκις μέτρων μήκους, καὶ πλάτους ἀναλόγου. Τὰ κτίρια ταῦτα κατέχουν ἅπαντα τὸν χώρον ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τοῦ ἱεροῦ λόφου, ὅπου σήμερον καλύπτονται ὑπὸ τῶν ἐκχωματώσεων τοῦ ναοῦ. Τάφοι δέ, ἀνεωγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, εὐρέθησαν, φαίνεται, ἐπίσης, εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης παρὰ τῷ λόφῳ.

Ἐπίσης κτίρια εὐρέθησαν ἐν Κεγχρεαῖς, ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὅπου ὁ Philippson, παρετήρησε τοίχους μετὰ δαπέδου κτιστοῦ, Ρωμαϊκῆς, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐποχῆς, καὶ ὅπου τελευταίως ὁ κ. Γ. Λαμπάκης, ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, ἀνεκάλυψε χριστιανικὴν Βασιλικὴν τοῦ 4ου ἢ 5ου

αἰῶνος ἐν μέρει κατακλυζομένην. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη ἐκκλησία ἣτις εὐρέθη οὕτω· διότι ὁ Philippson ἀναφέρει ἑτέραν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα ἐν Ἡπείρῳ.

Καὶ μετὰ τὴν πληθύν ταύτην τῶν παραδειγμάτων τῆς κατακλύσεως τῶν ἀκτῶν, οὐδεμία ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἔνεκα ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως, ἀποδιδοῦσης αὐτὸ εἰς ὀλισθήσεις τοπικὰς, ἀνωτέρων στρωμάτων, ἐπὶ ἄλλων κατωτέρων ἀργιλωδῶν καὶ ὅμως, εἶναι εὐκόλον ν' ἀποδείξῃ τις, ὅτι οἱ κανόνες οἱ διέποντες τὸ φαινόμενον, δὲν ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τῶν κατακλυζομένων μερῶν, ἔξαιρέσει ὀλίγων περιπτώσεων, ὡς τῆς τῆς Ἑλίκης, κατωπονησιθεύσης ὡς ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐπιχώσεων ἐφ' ᾧ ἦτο ἐκτισμένη· τοῦναντίον δέ, φαίνονται ἔχοντες ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκτίσθησαν αἱ κατακλυσθεῖσαι πόλεις ἢ οἰκοδομαί· οὕτω τὸ φαινόμενον ἔχει, ὅχι τοπικὸν ἀλλὰ γενικὸν χαρακτήρα, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς Μεσογείου εἰς τὸ ἕτερον, μὴ ἐπιτρέποντα ἄλλην ἐξήγησιν, εἰμὴ ὅτι προσέρχεται ἐκ τῆς διαρκούς καὶ κανονικῆς ἀνυψώσεως τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰ περὶ τούτου ἐν Ἑλλάδι, ἀναμνηστέον ὅτι ὁ Schweinfurt, ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὁ Anton Gnirs ἐν Ἰστροῖ, εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς Μεσογείου, ἀνεῦρον, ἀνεξαρτήτως ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ὅτι κτίρια Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, εἰσὶ κεκαλυμμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς βάθος ἀνώτερον τῶν 2 μ. ἀλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν ἔτι διδακτικώτεραι.

Κρήνη. — Οὕτω, ἡ πάλαι πόλις Ὀλοῦς, ἐν

* Ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Φ. Νέγρη εἰς τὴν Γερμανικὴν ἀρχαιολογικὴν σχολήν, δημοσιευθεσομένης γαλλιστὶ εἰς τὰ Athenische Mitteilungen 1904 τεύχος 3, 4.

Κρήτη ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Spinalonga, εὐρίσκεται σήμερον κατὰ τὸ ἥμισυ κεκαλυμμένη ὑπὸ 6 ἕως 8 ποδῶν ὕδατος. Καὶ εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Spratt εἶχε παρεδεχθῇ, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὅτι ἡ κατάκλυσις αὕτη τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης προήρχετο ἐξ αἰωρικῆς τινος κινήσεως τῆς νήσου, ἥτις οὕτω ἐβυθίζετο πρὸς ἀνατολὰς, ἐνῶ ἀνυψοῦτο πρὸς δυσμὰς. Τὴν θεωρίαν δὲ ταύτην ἐστήριζεν εἰς τὸ ὅτι, διήθεν, ὁ παλαιὸς λιμὴν τῆς Φαλασσάρας, ἐν τῇ δυτικῇ Κρήτῃ, εὐρίσκετο σήμερον ἀνυψωμένος κατὰ 22 πόδας. Ἀλλὰ τελευταίως ὁ κ. L. Cayeux, εἰς ὃν χρεωστοῦμεν σπουδαιοτάτας γεωλογικὰς μελέτας ἐν Κρήτῃ καὶ Ἑλλάδι, μοὶ ἀνεκοίνωσεν εὐγενῶς ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Spratt εἶναι ἐσφαλμένη, διότι παρὰ τῷ διήθεν ἀνυψωθέντι λιμένι τῆς Φαλασσάρας ἀπαντῶνται τάφοι παλαιοί, ἀνωρυγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, οἵτινες, ἂν ἡ Φαλασσάρα εἶχεν ἀνυψωθῇ, θὰ εἴχον ἀνορυχθῇ ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὅπερ ἀδύνατον. Ἄλλα δὲ τινα ἔχνη ἀκτῶν ἐν Κρήτῃ εἰς στάθμης ὑψηλὰς καὶ μέχρι 22 ποδῶν, ἀνήκουν εἰς παλαιότερας ἐποχάς, ὅτε ἡ θάλασσα ἦτο ἀληθῶς ὑψωμένη, ὡς ἀπέδειξα ἐν ἑτέρᾳ μελέτῃ.

Γυθείον. — Ἦδη τὰ μέλη τῆς γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ στρατηγοῦ Maison ἀναφέρουν, ὅτι, παρὰ τῷ παλαιῷ Γυθείῳ, δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ, ἐντὸς τῆς θαλάσσης, παλαιούς τοίχους μέχρι ἀποστάσεως 200 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ὁ δὲ κ. Α. Σκιας, ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ περιπλέον εἶναι κατακεκλυμένον. Ἐγὼ δὲ αὐτός, ὑπὸ τὴν εὐγενῇ ὁδηγίᾳ τοῦ νῦν ἐπιμελητοῦ τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐν Γυθείῳ, καθιγήτοῦ κ. Πατσουράκου, ἠδυνήθην νὰ παρακολουθήσω παλαιὸν τοῖχον, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, βυθιζόμενον δὲ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐξακολουθοῦντα τὸ πρῶτον ΒΑ, κατ' εὐθείαν γραμμὴν, μετὰ ταῦτα δὲ πρὸς βορρᾶν, μέχρι σημείου ὅπου ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης ἔχει βάθος 2' 50. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι προσκεκολλημένα ἐσωτερικῶς πρὸς τὸν τοῖχον, δύο κτίρια τετράγωνα. Καὶ ὁ τοῖχος καὶ τὰ κτίρια ταῦτα εἰσὶ κατασκευασμένα ἐξ ὀγκολίθων ἐπεξεργασμένων· τὸ δὲ πάχος τοῦ τοίχου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Ἐκ τῶν ἄνω ἐξάγεται σαφῶς ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν τειχῶν τῆς παλαιᾶς πόλεως, κατὰ δὲ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν λεμβούχων, φαίνεται ὅτι ταῦτα ἐξακολουθοῦν καὶ βορειότερον εἰσέτι. Βεβαίως τὰ τείχη ταῦτα ἐκ λελαξευμένων λίθων, ὀριζοντίως τοποθετημένων, δὲν ἀνηγέ-

θησαν ὀρθικῶς ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐπὶ παραλίας· ἄρα ἀποδεικνύεται καὶ ἐνταῦθα κατάκλυσις, ἀνεληλούσης τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης ἄνω τῶν 2.50 μέτρων, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν ὠκοδομήθησαν τὰ τείχη ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ὑψηλότερον.

Ἑτέρα τείχη κατακεκλυμένα. — Ἐπίσης ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀνευρίσκονται σήμερον τὰ τείχη τῆς Καλυδῶνος, ἀπέναντι τῶν Πατρῶν, παρὰ τῷ Κρουονερίῳ. Ὁ πυθμὴν ὅμως τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰσὶν ὠκοδομημένα ἐνταῦθα τὰ τείχη, εὐρίσκεται εἰς βάθος 3' 50, ἀποδεικνυμένης οὕτω ἀνυψώσεως τῆς θαλάσσης ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν τειχῶν, τοῦλάχιστον 3' 50. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τειχῶν τούτων, φαίνεται διαφέρων τοῦ τῶν τειχῶν Γυθείου, διότι ἐνταῦθα οἱ ἔξωστοὶ λίθοι περιβάλλουν τὸν τοῖχον, πληρωθέντος τοῦ διαμέσου κενοῦ διὰ σκίρων συνδεθέντων ἤδη πρὸς ἀλλήλους ἐκ τῆς πολυκαιρίας, καὶ τῶν κατασταλαγμάτων τῶν παραλιακῶν ὑδάτων, ἅτινα θὰ εἰσέδουν εἰς τὸν τοῖχον ἀπὸ τῶν κατωτέρων μέχρι τῶν ἀνωτέρων σημείων, καθ' ὅσον ἐπροχώρει καὶ ἡ κατάκλυσις. Ἐνδεχόμενον ὅμως ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς νὰ ἦναι νεώτερος, καὶ τὸ νέον τεῖχος νὰ ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιότερον, ἄλλης κατασκευῆς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς ἀναφαίνεται καὶ εἰς τὴν Ἀνθηδόνα ἐπὶ τοῦ Εὐβοῦ· κοῦ κόλπον, ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται προφανῶς περὶ ἰδιαίτερον παραλιακοῦ ὀχυρώματος παρουσιάζοντος μέγα πλάτος. Δυστυχῶς οὐδ' ἐνταῦθα, οὐδὲ εἰς τὴν ὀλίγον βορειότερον κειμένην Λάρυμναν, ἠδυνήθην νὰ καθορίσω τὸ βάθος ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται τὰ τείχη, ἅτινα ὅμως ἐπίσης κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Τείχη ἐπίσης κατακλυσθέντα παρουσιάζονται ἐν Αἰγίνῃ, κάτωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς αὐτῆς ὡς τὰ τῆς Καλυδῶνος κατασκευῆς. Ὡς τείχη ἐπίσης δέον νὰ θεωρηθῶν τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Νάξου παρουσιάζοντα ἐν τῇ θαλάσσῃ κτίρια, ὡς καὶ μέγα μέρος τῶν ἀναφανομένων ἐν τῷ λιμένι Ἀμπελακίου τῆς Σαλαμῖνος. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Πειραιεῖ, εἰς τινα μέρη, τὰ μακρὰ τείχη φαίνονται κατακλυσθέντα, καὶ διὰ παρὰ τῷ ὅρμῳ «Κρομμυδαροῦ» ὅπου κατὰ τὴν γενομένην ἐξάντλησιν τῶν ὑδάτων πρὸς κατασκευὴν τῶν Δεξαμενῶν, εὐρέθησαν θεμέλια «μακρῶν τειχῶν» μέχρι βάθους 1.50.

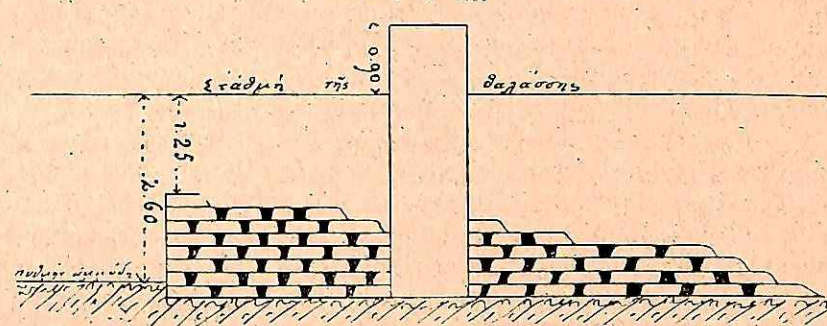
Μῶλοι καὶ κρηπιδώματα. — Ἄλλ' ἂν εἰς

ἀπάσας τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις, πρόκειται περὶ τειχῶν ἥτοι ὀχυρωμάτων, εὐλόγως θάλει ἐρωτήσῃ τις, ποῦ εὐρίσκονται οἱ παλαιοὶ μῶλοι, τὰ παλαιὰ κρηπιδώματα. Καί, τῷ ὄντι, ἀναφαίνονται καὶ ταῦτα, ἀλλὰ ἐπὶ πυθμένων βάθους μεγάλου, καὶ μὲ πάχος κατὰ πολὺ μεγαλειότερον.

Ὁρμος Εὐλὶ ἐν Λακεδαίμονι. — Οὕτω, παρὰ τῇ συνοικίᾳ Πλίστρας, ἐν τῷ ὅρμῳ Εὐλὶ, τῆς Λακεδαίμονος, ὁ Philippson ἀναφέρει μῶλον κατακλυζόμενον. Καθ' ὅς ἔλαβον πληροφορίας ἐπὶ τόπον, διότι ἔνεκα τῶν κυμάτων δὲν ἠδυνήθην νὰ κάμω παρατηρήσεις αὐτοπροσώπως, ὁ μῶλος οὗτος ἔχει πλάτος 6', ὡς ἔγγιστα, καὶ ὑψοῦται, ἀπὸ βάθους 4-5 ὀργυιῶν, σχεδὸν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· παρουσιάζει δέ, πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, πλευρὰν κάθετον. Εἶναι δὲ κατασκευασμένος ἐκ ἔξωτων λίθων. Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα πρόκειται ἐνταῦθα περὶ κρηπιδώματος. Ὁ Philippson δὲ ἐξ ἄλλων κτιρίων εὐρισκομένων ἀνστολικώτερον συμπεραίνει ὅτι ἡ κατάκλυσις ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Ἐνδεχόμενον ὅμως αὕτη νὰ ἦναι μεγαλειτέρα.

Ρήνεια ἢ Μεγάλη Δήλος. — Εἰς τὴν Ρήνειαν, παρὰ τῷ λοιμοκαθαρητίῳ, ἀναφαίνεται, ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας, εἶδος μῶλου, (Σχ. I) κατασκευασμένου διὰ σειρῶν ὀριζοντίων, πλακῶν λελαξευμένων κατὰ κάθετον, κατὰ τὰς τρεῖς ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ μῶλου. Αἱ κάθετοι αὗται πλευρὰι διακρίνονται μέχρι βάθους 1' 50 ἕως 2' 60· ἐνδεχόμενον δὲ νὰ ἐκτείνωνται καὶ βαθύτερον, ἐντὸς τῆς ἁμμῶν, ἥτις περιβάλλει τὸν μῶλον. Ὁ μῶλος δὲν φθάνει μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶναι κατεστραμμένος πρὸς τὰ ἄνω, ἀπέχων τῆς ἐπιφανείας 0' 60-1' 65. Φέρει δὲ τέσσαρας στήλας, ἐσφηνωμένας βαθύως, ἐξ ὧν ἡ μία μόνον εἶναι ἐπεξεργασμένη καὶ κυλινδρική, αἱ δ' ἄλλαι συνίστανται ἐξ ὀγκολίθων ἀκατεργάστων, παχυτέρων πρὸς τὰ κάτω, λεπτοτέρων πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ὧν τὸ ἄνω μέρος ἔχει εἰσέτι σήμερον τῆς θαλάσσης περὶ τὸ 1', ἐκτὸς μίᾳς ἥτις εἶναι ἀνατετραμμένη. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ κρηπιδώματος κατασκευασθέντος ἐκτὸς τῆς θαλάσσης, διότι δὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ,

Σχ. I. — Κρηπιδώμα Ρηνείας
Κλίμαξ 1/100



ὅτι αἱ κάθετοι πλευρὰι κατασκευάσθησαν ἐντὸς αὐτῆς. Αἱ στήλαι δὲ θὰ ἐχρησίμευον ὅπως προσδεθῶσι τὰ πλοῖα τὰ συρόμενα ἐπὶ τῆς ἁμμῶν. Ἐχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα, ὅχι μῶλον, ἀλλὰ κρηπιδώμα ἐπὶ ἁμμώδους αἰγιαλοῦ. Ἐτερος δὲ μῶλος, ἀληθῆς κυματοθραύστης, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐξοχῆς τινος τῆς παραλίας, καὶ αὐτὸς σήμερον κατακλυζόμενος, προφυλάττει τὸ κρηπιδώμα ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων.

Τὸ κρηπιδώμα βεβαίως εἶχε κατασκευασθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς Δήλου, χάριν τῆς εὐκολωτέρας συγκοινωνίας ταύτης μετὰ τῆς πόλεως Ρηνείας, τῆς εὐρισκομένης πρὸς δυσμὰς τοῦ βορείου μέρους τῆς νήσου, ὡς ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Σταυρόπουλος, ὁ διακεκριμένος ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ἐν Δήλῳ, ὅστις ἐπίσης μοὶ ὑπέδειξε τὸ ἀνωτέρω κρηπιδώμα. Ὅτι δὲ τὸ κρηπιδώμα εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ὅμοιαι ἐντελῶς στήλαι, ὡς αἱ τοῦ κρηπιδώματος, παρουσιάζονται καὶ ἐν Δήλῳ, ἔμπροσθεν τῶν Ρωμαϊκῶν οἰκοδομῶν τῶν εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς παραλίας, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ λιμένος. Δύναται ὅθεν τις εὐλόγως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὅμοιον κρηπιδώμα. Δυστυχῶς ἡ παραλία εἶναι ἐνταῦθα κατελιγμένη ὑπὸ ἐρειπίων προσκολληθέντων ἀλλήλοις ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας, ὥστε καλύπτεται ἐντελῶς ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ κρηπιδώματος. Ἦθελε δὲ εἶσθαι λίαν ἐπιθυμητόν, ἂν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου, αἱ διεξαχθεῖσαι μέχρι τοῦδε μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ὑπὸ τοῦ κ. Th. Homolle, ἐξακολουθοῦσαι δὲ καὶ νῦν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, ἀπεκαλύπτουν καὶ τὸ κρηπιδώμα τοῦτο πρὸς τὴν θάλασσαν.

Παραλείπω δὲ πολλὰς ἄλλας οἰκοδομὰς εὐρισκομένας ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἰδίως κατὰ μὴκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ρηνείας, ἀναφέρω ὅτι ἐν τῷ λιμένι αὐτῷ τῆς Δήλου εὐρί-

οκονται, ὀλίγα ἑκατοστὰ κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δύο κτίρια ὅμοια, εἰς δύο διάφορα μέρη τοῦ λιμένος, παρουσιάζοντα ἐπιφανείαν ὁρίζοντιαν 13^μ50 μήκους καὶ 8^μ50 πλάτους. Εἶναι λογικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα κρηπιδώματα τοῦ παλαιοῦ λιμένος.

Ἐξ ἀπασῶν τῶν ἄνω παρατηρήσεων, ἐν Δήλῳ καὶ Ρηνεῖα, ἐξάγεται καταφανῶς, ὅτι ἡ θάλασσα ἀνυψώθη ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, κατὰ ποσὸν ἀνώτερον τῶν 2 μ. 60 ἄτινα παρουσιάζει ἡ ὁρατὴ, ἀλλὰ σήμερον ὑπὸ τὴν θάλασσαν, πλευρὰ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ λοιμοκαθαρητηρίου Ρηνεῖας. Ὡς δὲ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἡ ἀνύψωσις αὕτη ἀνέρχεται εἰς τρία μέτρα, ὡς ἔγγιστα.

Ἀναμφιβόλως τοσαύτη ἀνύψωσις τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης δὲν ἦτο δυνατόν, εἰμὴ νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἀλλοίωσιν μεγάλην τοῦ σχήματος τῶν ἀκτῶν! Οὕτω σήμερον τὰ καταστήματα Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τὰ εὐρισκόμενα πρὸς μεσημβρίαν τοῦ λιμένος Δήλου, εἶναι ἐντελῶς ἐκτεθειμένα εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους, ὅπερ εἶναι ἀσυμβίβαστον μὲ τὸν προορισμὸν ὃν εἶχον ταῦτα, νὰ δέχωνται καὶ παραδίδουν εὐκόλως ἐμπορεύματα εἰς τὸ διὰ τῶν πλοίων ἐμπόριον. Ἄλλ' οὕτω δὲν εἶχον τὰ πράγματα ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Τῷ ὄντι ἡ ἄκρα ἡ ὁρίζουσα τὸν λιμένα πρὸς μεσημβρίαν, ὅτε ἡ θάλασσα ἦτο κατὰ 3 μέτρα ταπεινότερα, προεξείχε πολὺ, διότι καὶ σήμερον εἰς προέκτασιν αὐτῆς εὐρίσκεται βραχώδης πυθμὴν εἰς βάθος 2^μ20 - 2^μ50 - 2^μ60. Οὕτω τὰ πρὸς μεσημβρίαν εὐρισκόμενα καταστήματα ἦσαν προφυλαγμένα.

Ἐπίσης τὰ ρεύματα τὰ σχηματιζόμενα ἐν τῷ στενῷ μεταξὺ Ρηνεῖας καὶ Δήλου, καὶ τῶν ἐν τῷ πορθμῷ εὐρισκομένων δύο νησιδίων, δὲν εἶχον τὴν σημασίαν ἣν ἔχουν σήμερον, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς ὀλόκληροι στόλοι, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἠδύναντο νὰ σταθμεύουν εἰς Δήλον, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ μεγαλειτέρου τῶν ἐν τῷ πορθμῷ νησιδίων, ἥτοι τοῦ νησιδίου τῆς Ἑκάτης.

Ἐπίσης, εὐθὺς ὡς παραδεχόμεθα, ὅτι ἡ θάλασσα ἦτο κατὰ 3^μ ταπεινότερα καὶ ἐπέκεινα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νικίου, ἀντιλαμβανόμεθα πῶς οὗτος ἠδυνήθη νὰ ρίψῃ γέφυραν μεταξὺ Ρηνεῖας καὶ Δήλου, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐν τὸς μῆρας νυκτός. Διότι τὴν σήμερον τὸ πλάτος τῶν πορθμῶν μεταξὺ Ρηνεῖας καὶ νήσου Ἑκάτης, καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ Δήλου, ἀνέρχεται εἰς 400 μέτρα ἐν ὅλῳ· τὸ δὲ ἀνώτατον βάθος ὑπερβαίνει τὰ ἐπὶ μέτρα. Καὶ ναὶ

μὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ γέφυρα ἐρρίφθη μεταξὺ τῆς νησίδος Ἑκάτης καὶ τῆς Δήλου, ἀλλὰ πάλιν τὸ μήκος αὐτῆς ἔδει νὰ ἦναι 200 μέτρων, καὶ τὰ βάθη τοῦ πορθμοῦ 6 ἕως 7 μέτρα. Τὸ ἐγγεῖρημα πάλιν φαίνεται δύσκολον. Τούναντίον μὲ θάλασσαν ταπεινότεραν κατὰ 3 μ. καὶ ἐπέκεινα, τὸ πλάτος τοῦ πορθμοῦ μεταξὺ Ἑκάτης καὶ Δήλου, ἐλαττοῦται εἰς 70 μ. ὡς ἔγγιστα, τὰ βάθη ἐλαττοῦνται ἐπίσης, καὶ δικαιολογεῖται οὕτω τὸ τοῦ Πλουτάρχου «ἐγεφύρωσε τὸν μεταξὺ Ρηνεῖας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄντα μέγαν».

Αἶγινα. — Ἄν ἤδη μεταβῶμεν εἰς Αἶγιναν, εὐρίσκομεν σημειούμενας ὑφάλους, ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου, παραλλήλους μὲ τὴν ἀκτὴν, ἐπὶ ἐκτάσεως 1 1/2 χιλιομέτρων, εὐρισκόμενας περὶ τοὺς 9 πόδας ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Συνίστανται δὲ ἐκ λίθων κοινῶν μικρῶν διαστάσεων, συσσωρευμένων βεβαίως σκοπίμως. Περὶ αὐτῶν δὲ ἀναμφιβόλως λέγει ὁ Πανσανίης «προσπλεῦσαι δὲ Αἶγινα ἐστὶ νήσων τῶν Ἑλληνίδων ἀπορωτάτη πέτραι τε γὰρ ὑφαλοὶ περὶ πᾶσαν καὶ χοιράδες ἀνεστήκασιν, μηχανήσασθαι δὲ ἐξεπίτηδες ταῦτα Αἰακὸν φασὶ ληστειῶν τῶν ἐκ θαλάσσης φόβῳ...». Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πανσανίου αὐτὰ θὰ ἐξικνούντο, ὡς ἔγγιστα, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀναμφισβητήτως δὲ οἱ λίθοι οὗτοι ἐρρίφθησαν ὅπως σχηματίσωσι μῶλους, καὶ λιμένας ἀσφαλῆς ἐσωτερικῶς, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τῶν θὰ ὑπερεῖχον τῆς θαλάσσης τοῦλάχιστον κατὰ 1 μέτρον, σήμερον δὲ εὐρίσκονται 2^μ70 κάτωθεν αὐτῆς, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μῶλων τούτων ἡ θάλασσα ἀνυψώθη κατὰ 3^μ70 τοῦλάχιστον, ὅπερ δεικνύει ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς κατασκευῆς εἶναι πολὺ παλαιά. Ἡ σταθερότης τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τῶν ἀπομεινάντων τούτων τεμαχίων τῶν ἀρχικῶν μῶλων, ὡς καὶ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ἐφ' οὗ ἀνυψώθησαν, βάθος 10^μ μέτρων καὶ ἐπέκεινα, πείθουν μὲ ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐπιφάνεια τῶν μῶλων εἶναι ἀληθῶς ἡ ἄνω ρηθείσα ἐπιφάνεια, ἡ εὐρισκόμενη σήμερον ἐννέα πόδας ἢ 2.70 ὡς ἔγγιστα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἀπαντα τὰ ἄλλα ἔχνη κτιρίων ἐν Αἰγίνῃ, ἐντὸς τῆς θαλάσσης, εἶναι ἢ ἐρείθια τειχῶν, ὡς εἴπομεν καὶ προηγουμένως, ἢ μῶλοι μεταγενέστεροι, κατασκευασθέντες ἴσως ἐπὶ παλαιῶν ἐρειπίων τειχῶν. Πρὸ τοῦ μῶλου ὅμως τοῦ φέροντος τὸν φάρον, καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 ὡς ἔγ-

γιστα μέτρων, παρουσιάζεται τοῖχος λεπτὸς 0^μ20 πάχους, εἰς βάθος 1^μ35, κατερχόμενος δὲ μέχρι βάθους 2^μ10, ὅστις ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τινα μέτρα ἐγκαρσίως πρὸς τὸν μῶλον τοῦ φάρου. Τοῖχος τόσο λεπτός καὶ τόσο στερεός, ὥστε νὰ ἔχη ἀνθέξει καὶ εἰς τὸ κύμα καὶ εἰς τὴν πολυκαιρίαν, πρέπει νὰ ἦτο τοῖχος ὑδραγωγείου· ἀποδεικνύει δὲ οὗτος τρανότατα τὴν ἀνύψωσιν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς του, ὅχι μόνον κατὰ δύο μέτρα, ἀλλὰ πιθανῶς πολὺ μεγαλειέραν, διότι δὲν εἶναι πιθανόν, τὸ ὑδραγωγεῖον νὰ ἔχη κατασκευασθῇ ἀρχικῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὑψηλότερον.

Λιμένες Ἀθηνῶν. — Ἦτο φυσικὸν εἰς τοὺς λιμένας τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἀνεύρῃ τις ἔχνη κατακλύσεως παλαιῶν κτιρίων, καὶ τοῦτο συμβαίνει ἀληθῶς, καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι εἰς τὸν Πειραιᾶ δὲν εὐρίσκομεν κρηπιδώματα, διότι ταῦτα δυστυχῶς θὰ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν νέων λιμενικῶν ἔργων, πρὶν ἢ ἡ προσοχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου τραπῇ πρὸς τὰ κατακλυσθέντα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος. Ἄλλ' εὐρίσκομεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἄλλα ἔχνη τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Ἦδη κατὰ τὸ 1875, ὁ Redner ἀνεύρισκε παλαιὰ λατομεῖα χρησιμεύσαντα εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν «Μακρῶν Τειχῶν» ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως, εἰς βάθος 2 καὶ 3 μέτρων, ἀποδεικνύοντα οὕτω ἀνύψωσιν 3^μ τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους ἢ τοῦ Κόνωνος. Τοιαῦτα λατομεῖα εὐρίσκονται καὶ, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος Ζέας.

Ἀνεφέρομεν ἤδη ὅτι εἰς τὸν ὅρμον Κρομμυδαροῦ τὰ θεμέλια τῶν «Μακρῶν Τειχῶν» ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς ὕψος 1^μ50. Εἰς τὸν αὐτὸν ὅρμον, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ κ. Guidetti, μηχανικοῦ τῆς κατασκευῆς τῶν δεξαμενῶν, εὐρέθησαν κτίρια εἰς βάθος 2 ἕως 3 μέτρων.

Ἐξ ἄλλου γνωστοὶ εἶναι οἱ τάφοι οἱ εὐρισκόμενοι πλησίον τοῦ ἑξωτερικοῦ φάρου τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὴν θέσιν τὴν λεγομένην «τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους» πρὶν ἢ ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Δραγάτης ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν. Οἱ τάφοι οὗτοι τοῦ φάρου κατακλύζονται ἅπαντες τὴν σήμερον. Ἐπίσης εὐρέθησαν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τάφοι ἀνωρυγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ λιμένος τῶν Ἀλῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ νεώσοικοι εὐρίσκονται ἐν μέρῳ κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τῷ λιμένι Ζέας καὶ ἐν τῷ τῆς Μουνυχίας. Ἐν τῷ

τελευταίῳ ἰδίως δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ, τὸ μέγιστον μέρος τῶν νεώσοικων κατακλύζεται, καὶ ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸ μήκος τὸ κατακλυσθέν, τὴν κλίσιν τοῦ νεώσοίκου, εὐρίσκει ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης ἐνδείκνυται ὅχι μικρά.

Οὐχ ἦτον ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἔχνη τὰ εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ, τῷ ἀρχικῷ λιμένι τῶν Ἀθηνῶν. Εὐρίσκεται ἐνταῦθα εἰς ἀπόστασιν 200, ὡς ἔγγιστα, μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς Ἁγίου Γεωργίου, μῶλος ἄξιος λόγου, διὰ τε τὸ μήκος καὶ πλάτος αὐτοῦ, παραλλήλος ὡς ἔγγιστα πρὸς τὴν ἀκτὴν ταύτην, κατασκευασμένος εἰς τὰ κατώτερα μέρη διὰ σκιεροκονιάματος, εἰς τὰ ἀνώτερα διὰ λίθων κοινῶν. Ὁ μῶλος ἐξικνεῖται ἐσωτερικῶς, ἀπὸ βάθους 3^μ50 καὶ 4^μ50 μέχρις 1 ἢ 1^μ20 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐξωτερικῶς δὲ ἦτο πρὸς βορρᾶν, τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶναι 4.50 ἕως 6.50 μέτρα. Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἐσωτερικὰ βάθη τοῦ χάρτου τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου εἶναι ὅλως ἐσφαλμένα. Μεταξὺ τοῦ μῶλου τούτου καὶ τῆς ἀκτῆς Ἁγίου Γεωργίου φαίνεται σειρὰ ἐτέρων κτιρίων ὁμοίας κατασκευῆς, ἀλλὰ πλάτους περιορισμένου· τὰ κτίρια ταῦτα ἀνέρονται μέχρι 1^μ80 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὑψοῦνται δὲ ἐπὶ βάθους ἀμμόδους 4^μ50. Φαίνονται ταῦτα ὡς βάσεις νεώσοικων. Μᾶλλον δυσεξήγητος εἶναι ὁ μῶλος ὁ ἐξωτερικός. Ἐνεκα δὲ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ, τείνω νὰ πιστεύσω ὅτι παριστάνει προκυμαίαν, λίαν ὀμῶς κατεστραμμένην. Σχέδιον βαθυμετρικὸν ἀκριβὲς τῶν μερῶν τούτων ἤθελε διελύσει ἅπαντας τοὺς δισταγμούς.

Πιστεύω δὲ ἀκραδάντως ὅτι ὁ λιμὴν Φαλήρου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο λιμὴν φυσικός, προφυλαγμένος ἀπὸ δυσμῶν διὰ γλώσσης βραχώδους. Τῷ ὄντι ὁ μῶλος, περὶ οὗ ὠμίλησα, στηρίζεται πρὸς δυσμὰς ἐπὶ ὑφάλου βράχου, ἀνερχομένου μέχρι 0^μ85 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας· καὶ ναὶ μὲν τὰ βάθη τοῦ βράχου φαίνονται αὐξάνοντα πρὸς τὴν ἀκτὴν· μ' ὅλον τοῦτο ὁ χάρις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου σημειοῖ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην τὴν βαθυμετρικὴν καμπύλην τῆς μῆρας ὀργυιᾶς. Ἄν λοιπὸν ὁ χάρτης ἐνταῦθα εἶναι ἀκριβής, καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς γραμμῆς ταύτης, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁ πυθμὴν ὁ σημερινὸς θὰ εὐρίσκετο ἐκτὸς τῆς θαλάσσης, καὶ θὰ ἐπροφύλαττε τὰ πρὸς ἀνατολὰς μέρη, τὰ ὅποια καὶ σήμερον παρουσιάζοντα βάθη ἀμμόδου 4.50 μέτρων, θὰ ἐκαλύπτοντο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Μέγιστον ἄλλως μέ-

ρος της σημερινής ἄμμου θὰ ἦναι πρόσφατον, ὥστε τὸ βάθος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα θὰ ἦτο ἀρκετὸν ὅπως τὰ ὕδατα ὡσι πλωτά, καθ' ὅσον γνωστὸν ὅτι αἱ παλαιαὶ τριήρεις δὲν ἀπήτουν βάθος ὕδατος ἀνώτερον τῶν 6 ποδῶν, αἱ δὲ παλαιότεραι μάλιστα, αἱ ἐν χρήσει ὅτε ἐχρησιμοποιοῖτο ὁ λιμὴν Φαλήρου, ἴσως δὲν ἀπήτουν οὐδὲ 6 πόδας. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι οἱ νεώσοικοι οἱ ἀνυψούμενοι ἐν τῷ πυθμένι τῆς παραλίας Ἀγίου Γεωργίου, ἐπὶ βαθῶν 4.50 μέτρων, ἐθεμελιώθησαν ἀναμφισβητήτως ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὑψωθέντος τοῦ κτιρίου ἀρκούντως ὅπως ἡ στρώσις τοῦ νεωσοίκου ἐξέχη τοῦ ὕδατος.

Ἐξ ἄλλου, ΒΑ τῆς ἐκκλησίας Ἀγίου Γεωργίου εἰς βάθος 1^μ 80 ἕως 2 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εὐρίσκονται ὀγκόλιθοι, διασπαρμένοι μᾶλλον ἢ κανονικῶς τοποθετημένοι, ὅμοιοι ὅμως μὲ τοὺς ὀγκολίθους τῶν «Μακρῶν Τειχῶν». Ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας εἰς τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης, παρῶνσιάζεται, ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς, ἐγκοπή, ὁμοία πρὸς τὰς συνήθεις ἐγκοπὰς τῶν βράχων, ἐφ' ὧν θεμελιῶνται τὰ «Μακρὰ Τείχη». Αἱ προσχώσεις ὅμως τοῦ φαληρικοῦ ἀλιπέδου ἐμποδίζουν νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰ ἔγνη τῶν «Μακρῶν Τειχῶν» πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἅτινα, κατὰ τὸν Θουκυδίδη, ὠφείλον νὰ ἔχουν μῆκος 35 σταδίων, καὶ ὡς ἐκ τούτου παρεξέκλινον βεβαίως τῆς εὐθείας γραμμῆς, διότι αὕτη ὑπολείπεται τῶν 35 σταδίων.

Ναύπλιον. — Ὁ λιμὴν Ναυπλίου παρουσιάζει ἐπίσης μῶλον ἀρχαίον ὅξινον λόγον οὗ τὴν περιγραφὴν ὀφείλω εἰς τὴν πολύτιμον ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐγκρίτου νομομηχανικοῦ κ. Ν. Σιδερίδου. Ὁ μῶλος οὗτος, ἐκ φυσικῶν ὀγκολίθων, ἐξετείνετο 120 μέτρα πέραν τῆς νέας προκυμίας, εὐρίσκετο δὲ εἰς βάθος 1^μ 60, παρὰ τῇ προκυμίᾳ, καὶ 1^μ 90 εἰς τὸ ἄκρον, εἶχε πλάτος ποικίλον ἀπὸ 5 ἕως 10 μέτρα, καὶ ἐκαλύπτετο μέχρι τῆς ἐπιφανείας, τὸν ἀπὸ ἱλύν. Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ πυθμένος, οἱ λίθοι ἐξωρύνθησαν μέχρι βάθους 5.50, χωρὶς νὰ εὐρεθῇ εἰσέτι ὁ πυθμὴν ἐφ' οὗ εἶχεν ἀνυψωθῇ ὁ μῶλος. Εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ἀπόδειξιν ἀνυψώσεως τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ μῶλου ἄνω τῶν 2^μ 90. Ἀγνοοῦμεν ὅμως τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

Ἐτεροι μῶλοι. — Μῶλοι κατακλυσθέντες ὑπάρχουσιν ἐπίσης εἰς Πάρον, Τήνον, Ἐρέτριαν, εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Σαντορίνης, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς λιμνοθαλάσσης Καλιχιοπούλου,

ἐν Κερκύρα, ὅπου εὐρίσκονται κατὰ ἀνακοίνωσιν τοῦ ἰδίου κ. Σιδερίδου εἰς βάθη 1^μ - 2^μ καὶ 2^μ 20 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἰδιαιτέραν ὁμῶς μνείαν θέλομεν κάμει τοῦ μῶλου Ἰτέας, οὗ τὴν περιγραφὴν ὀφείλομεν εἰς εὐγενῇ ἀνακοίνωσιν τοῦ μηχανικοῦ τοῦ δημοσίου κ. Γ. Καρνωτάκη.

Κόλπος Ἀμφίσσης. — Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἰτέας, μετὰ τῶν δύο νήσων Ἀγίου Κωνσταντίνου, καὶ Ἀγίου Ἀθανασίου, ἐκτείνεται μῶλος, ἔχων πλάτος 4 ἕως 5 μέτρων, εὐρισκόμενος δὲ 3 μέτρα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας πρὸς δυσμὰς, 2.50 εἰς τὸ μέσον, καὶ 2.80 πρὸς ἀνατολάς, ὡς εἰ ἂν εἶχε κατασκευασθῇ ὑψηλότερος εἰς τὸ μέσον ὅπου τὸ κύμα ἦτο ἰσχυρότερον. Ὁ μῶλος δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῶν ἀκτῶν τῶν δύο νήσων, ἀλλ' ἀπέχει 30^μ ἀπὸ τῆς νήσου Ἀγίου Ἀθανασίου, 20 δὲ ἀπὸ τῆς νήσου Ἀγίου Κωνσταντίνου, διότι μέχρι τῶν σημείων αὐτῶν καὶ πέραν εἰσέτι ἐξετείνοντο αἱ νῆσοι ὅτε ὁ μῶλος κατεσκευάσθη. Τὸ βάθος δὲ ὅπου ἀρχεται ὁ μῶλος εἴτε πρὸς τὴν μίαν τῶν νήσων εἴτε πρὸς τὴν ἄλλην, εἶναι 3^μ, ἂν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑψούτο ὁ μῶλος εἰς τὸ μέσον τοῦλάχιστον αὐτοῦ κατὰ 1 μ. ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔκτοτε ἡ θάλασσα ὑψώθη 3^μ 50. Πιθανὸν ὅμως ὁ μῶλος νὰ κατεσκευάσθη κατὰ 1 μ. ὑψηλότερος καὶ εἰς τὰ ἄκρα, καὶ τότε θὰ εἶναι ἐπίσης παλαιὸς ὡς τῆς Αἰγίνης ἢ καὶ παλαιότερος.

Ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ, εἰς Γαλαξείδιον, παρετήρησα ὁ ἴδιος κρηπίδωμά, ὡς τὸ τῆς Ρηνείας, οὗ ὁ τοίχος ὅμως ὁ κάθετος κατήρχετο μέχρι βάθους 2^μ 70. Τὸ ἄνω μέρος εἶναι ἐπίσης κατεστραμμένον καὶ ἀπέχει περὶ τὸ 1^μ 25 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἐπίσης πρὸ τῆς παλαιᾶς Κίρρας ὅπου ἀπεβιβάζοντο οἱ ξένοι, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς Δελφούς, ὁ κ. Σιδερίδης παρετήρησε, 15 μέτρα, ὡς ἔγγιστα, ἀπὸ τῆς παραλίας, τὰ ἔγνη μῶλου, κατεσκευασμένου ἐκ λίθων ξεστῶν, καὶ οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εὐρίσκετο σχεδὸν εἰς τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης. Ὁ μῶλος οὗτος φαίνεται ἔχων ὅμοιον προορισμὸν ὡς οἱ δύο μῶλοι τοῦ λιμένος Δήλου.

Πορθμὸς τῆς Λευκάδος. — Ἀξιόλογα ἐπίσης ἔγνη τῆς ἀρχαιότητος εὐρίσκομεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐν τῷ πορθμῷ Λευκάδος.

Ἦδη ὁ Goodisson εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τελεινταίου αἰῶνος, εἶχε περιγράψει τὴν παλαιὰ γεφύραν, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Στράβω-

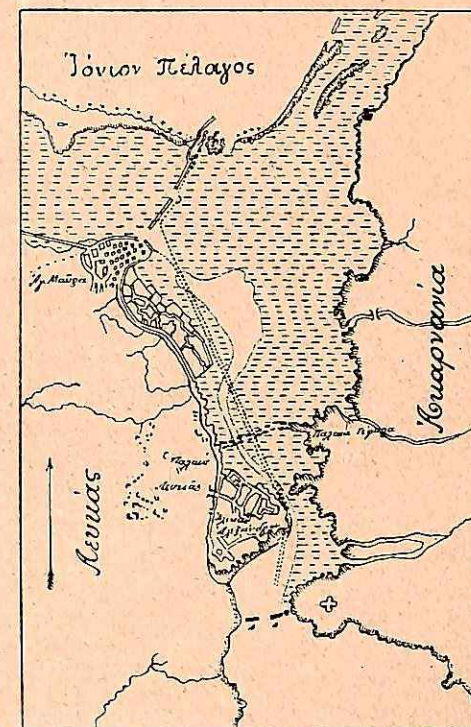
νος, τὴν ἐνοῦσαν τὴν Λευκάδα πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν. Εἶχε παρατηρήσει πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας ὁδὸν πέντε ποδῶν πλάτους ἐστρωμένην διὰ πλακῶν ὀγκωδῶν, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τὸ μᾶλλον ἀβαθὲς τῆς λίμνης, πρὸς δὲ τὸ μέρος τῆς Λευκάδος, εἶχε διακρίνει ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ βάθρα θόλων γεφύρας. Τὴν σήμερον ἀκόμη διακρίνει τις εἰς τὴν στάθμην τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν τὰς πλάκας τοῦ Goodisson, καὶ καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς λίμνης, ἐνὸς χιλιομέτρου, ὡς ἔγγιστα, βλέπει ἐξέχοντας ὀγκολίθους, οἵτινες φαίνονται νὰ ἦναι στηθαία τῆς γεφύρας.

Ἡ δὲ ἐκσκαφὴ τῆς διώρυγος ἡ γενομένη πρὸ ὀλίγου, παρέσχε εἰς τὸν κ. Α. Σακελλαρόπουλον μηχανικόν, διευθύνοντα τὸ ἔργον, τὴν ἀφορμὴν νὰ κάμῃ τὰς ἐξῆς πολυτίμους παρατηρήσεις.

Ἡ βυθοκόρος φαίνεται συναντήσασα εἰς 5 σημεία βάθρα γεφύρας, καθ' ὅσον εἰς τὰ σημεία ταῦτα ἐξήγαγε ὀγκολίθους κανονικοῦς μὲ διαστάσεις τὸ πλεῖστον 1^μ 20 × 0.60 × 0.60. Τὰ βάθρα ταῦτα ἀπείχον ἀλλήλων, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Σακελλαρόπουλου, κατὰ 3^μ 50, ὡς ἔγγιστα. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τῶν βάθρων χώρῳ, ἐξήγοντο θολίται λαξευμένοι κανονικώτατα, ὧν ὅμως τὰς διαστάσεις δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθω, μὴ γενομένης καταμετρήσεως αὐτῶν, πρὶν ἢ μεταφερθῶσι καὶ ριφθῶσιν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, μὲ τὰς ἄλλας ἐξαγομμένας περιττὰς ὕλας. Οἱ θολίται διήκον ἐφ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς γεφύρας. Συγχρόνως ἐξήγοντο κοινοὶ λίθοι οἵτινες βεβαίως, κατὰ τὴν κατασκευὴν, θὰ ἐρρίφθησαν ἐπὶ τοῦ πυθμένος πρὸς θεμελίωσιν μέχρι τῆς ἐπιφανείας, ὡς ἔγγιστα, τοῦ ὕδατος, ὅπως ἐπ' αὐτῶν ὑψωθῶσι τὰ βάθρα.

Ἀν ἤδη παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ κατὰστροφμα τῆς γεφύρας εὐρίσκετο εἰς προέκτασιν καθ' ὁρίζοντιαν γραμμὴν τῶν πλακῶν τοῦ Goodisson, τῶν ἀντιπροσωπευουσῶν τὸ κατὰστροφμα τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπερ ἄλλως ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν στηθαίων, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ πλάτος τῆς λίμνης, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, οἱ θολοὶ ὀφείλον νὰ εὐρίσκωνται σήμερον κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πηλοῦ. Καὶ τῷ ὄντι ἀνίχνευσις γενομένη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γεφύρας διὰ τρυπάνου, ἀπῆλτα κίτριον εἰς βάθος 0^μ 50 — 1^μ 00, ἐνιαχοῦ δὲ ἐφαινετο τὸ κίτριον κατεστραμμένον, διότι τὸ τρύπανον δὲν συνήντα εἰμὴ πηλόν. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τού-

Σχέδ. II. — Πορθμὸς Λευκάδος.



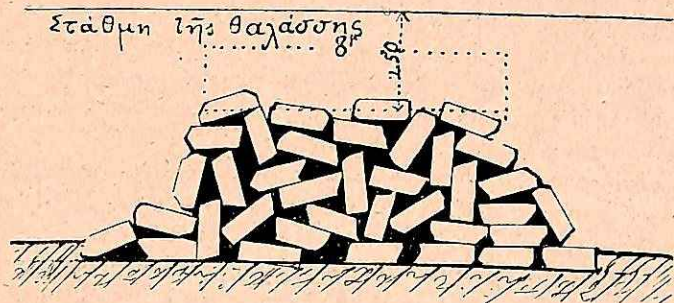
--- Παλαιὰ γέφυρα
--- Νέα διώρυξ
--- Παλαιοὶ μῶλοι ὑπὸ τὴν δαμάσσαν

των, τὸ ὕψος μετὰ τὸ κατώτερον σημείου τῆς γεφύρας, τὸ ὁποῖον ἡ βυθοκόρος εὗρε εἰς βάθος 3^μ 50, καὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας, ὑποδιαίρεται λίαν πιθανῶς οὕτω:

στρώμα κοινῶν λίθων, ὡς ἔγγιστα . . .	0 ^μ 50
ὀγκόλιθοι βάθρων	0 ^μ 60
ἀνοιγμα θόλων	1 ^μ 50
πάχος θόλου καὶ καταστρώματος, ὡς ἔγγιστα	0 ^μ 90
	3 ^μ 50

Ὀφείλομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ στρώμα τῶν κοινῶν λίθων, ἡ ἐφθανε μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς, ἡ ὑπελείπετο, κατ' ἐλάχιστον, ἥτοι κατὰ 0^μ 10, ἢ 0^μ 20, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς τοιοῦτου εἶδους κτίρια. Ὅθεν ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς γεφύρας, θὰ ἀνέρχεται εἰς 2^μ 80 — 3^μ ὡς ἔγγιστα.

Σχέδ. III. — Μῶλος Λευκάδος
Τομή. — Κλίμαξ 1/200



Ἄν ἡ διάμετρος τοῦ θόλου εἶναι κατὰ τι μεγαλειτέρα, δέον νὰ περιορίσῃ τις ἀναλόγως τὸ στρώμα τῶν κοινῶν λίθων, ἵσως καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ θόλου μέχρι τοῦ καταστρώματος καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μικρόν τι θὰ ἠῤῃξανεν ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης.

Ποία δὲ εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς κατασκευῆς; Ἡ γέφυρα μνημονεύεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὅστις ἐγεννήθη, ὡς γνωστόν, τὸ 50ον ἔτος π. Χρ. φαίνεται δὲ κατασκευῆς ρωμαϊκῆς. Γνωστόν ἐπίσης ὅτι οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὰ μέρη ταῦτα, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου π. Χρ. αἰῶνος. Ἡ γέφυρα λοιπὸν θὰ κατεσκευάσθῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου αἰῶνος π. Χρ., ἥτοι 2000 ἔτη πρὸ ἡμῶν. Ἡ θάλασσα ὅθεν ἀνυψώθη 3' ὡς ἔγ-γιστα ἀπὸ 2000 ἔτων. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συμφωνεῖ μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὔρομεν ἐν Ρη-νεῖα διὰ τῆς μελέτης τοῦ κρηπιδώματος.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἔργα εὐρίσκονται ἐν τῇ πορθμῷ Λευκάδος ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων, περιέγραψα δύο μῶλους εὐρισκο-μένους πρὸς μεσημβρίαν τῆς παλαιᾶς πόλεως Λευκάδος, προωρισμένους βεβαίως νὰ σχημα-τίσωσι λιμένα ἀσφαλῆ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης, ἵσως δὲ νὰ προφυλάξωσι καὶ τὴν διώρυγα, ἣν εἶχον κατασκευάσει διὰ μέσου τῆς λίμνης οἱ ἰδρύσαντες τὴν πόλιν ταύτην Κορινθιοί. (Σχέδ. II καὶ III). Οἱ μῶλοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὀγκολίθων ἀκατεργάστων 1 1/2 μέχρι 2 τόν-νων, καὶ, ἐὰν καὶ ἡ ἐπιφάνεια ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι λίαν κανονικῇ, μ' ὅλον τοῦτο εὐρί-σκεται πάντοτε εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐπιφα-νείας τῆς θαλάσσης κυμαινόμενην μεταξὺ 2' 40 καὶ 2' 60, ἥτοι 2' 50 κατὰ μέσον ὄρον. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἀνύψωσιν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μῶλων τοῦλάχιστον 3 μ 50, πάν-τοτε ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ μῶλοι ἐξεῖχον τῆς θαλάσσης τοῦλάχιστον κατὰ 1 μ. κατὰ τὴν

ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς. Ἀλλ' ὡς εἵπομεν, καθ' ὅλας τὰς πιθανό-τητας οἱ μῶλοι κατεσκευάσθη-σαν ὑπὸ τῶν Κορινθίων κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν, εἰς Λευ-κάδα, ἥτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χρ. Ἐκτοτε πα-ρῆλθον 2,500 ἔτη. Ἄρα ἡ θά-λασσα ἀνυψώθη 3 μ 50, ὡς ἔγ-γιστα, ἀπὸ 2,500 ἔτων, ἐνῶ εἶχε ὑψωθῇ περὶ τὰ 3 μ. ἀπὸ 2,000.

Ἀλλ' οἱ μῶλοι οὗτοι θέλουσι μᾶς ἐπιτρέψαι νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ φαινόμενόν τι ἄξιον λό-γου, παρατηρηθὲν κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τῆς διώ-ρυγος. Ἡ βυθοκόρος ἀνέσκαπτε πηλὸν μαλακὸν μέχρι βάθους 2 μ 80 ἕως 3 μ 30, ἀπὸ δὲ τοῦ βάθους τούτου πηλὸν τὰ μάλιστα σκληρόν. Ἡ ὑπαρξίς τῶν μῶλων δίδει τὴν ἐξηγήσιν τῆς ἀνωμαλίας ταύτης· διότι ἐν ὅσῳ ἡ θάλασσα δὲν ἐκάλυπτε τοὺς μῶλους, τὸ κῦμα δὲν ἐξι-κνεῖτο μέχρι τῆς λίμνης, καὶ ἡ ἰλὺς ἢ παρασυ-ρομένη ὑπὸ τῶν βροχῶν, ἐναποτιθεμένη ἢ ἱρέμα, ἐλάμβανε σύστασιν στερεωτέραν, ἥτις διὰ τῆς πολυκαιρίας ἐγένετο καὶ σκληροτέρα. Εὐθὺς ὡς τοῦναντίον ἡ θάλασσα ὑψουμένη ὑπερέβη τοὺς μῶλους, τὸ κῦμα, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν μεσημ-βρινῶν ἀνέμων, εἰσήρχετο εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀνεκίνει τὴν ἰλὺν μέχρι βάθους τινός, ὥστε αὕτη συνεχῶς ταραττομένη ἔμεινε μαλακῇ. Ὁ πηλὸς ὅθεν ὁ στερεὸς ὀφείλει νὰ εὐρίσκειται κατὰ τι βαθύτερον τῆς ἐπιφανείας τῶν μῶλων, ὡς καὶ εὐρέθη, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνω ση-μειωθέντων ἀριθμῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ πρόσχωσις ἐφ' ἧς εἶναι ἰδρυμένοι αἱ ἀλυσὶς Ἀλεξάνδρου, δὲν ὑπῆρ-χεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' αὕτη ἐσχηματίσθη εὐθὺς ὡς ἡ θάλασσα ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ μεταξὺ τῆς παραλίας Λευκάδος καὶ τοῦ δυτικω-τέρου μῶλου, παρασύρουσα χάλικας καὶ ἄμμον, ἦν ἐναπέθετε ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ὄριον τοῦ πηλοῦ. Αἱ ὕλαι αὗται ἀναμειγνύονται μετὰ τῆς ἀνακινουμένης ἰλὺς, δὲν ἐβραΐδυναν νὰ σχη-ματίσωσι τὰς προσχώσεις, αἵτινες ἄλλως δὲν ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλ' ἀπέ-χουν αὐτῆς περὶ τὰ 200 μέτρα.

Ἄν ἐξαίρεσωμεν τὴν σκληρότητα, οὐδὲν ἕτερον διακρίνει τὸν ἀνώτερον πηλόν, τοῦ κατωτέρου· περιέχουν ἀμφοτέρωι τὰ αὐτὰ θαλάσσια κογχύλια· οὐδὲν σημεῖον ὑποδεικνύει ὅτι οὐδέτερος ἐξ αὐτῶν ἀνέδυσσε ποτὲ ἐκ τῆς θαλάσσης, σχημα-τίζων ἰσθμόν· οὐδὲν ἔχνος φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν

προϊόντων τῆς ξηρᾶς, οὐδεμία ἀλλοίωσις τῆς χροιάς σχετικὴ μὲ τὴν ἐπίρροιν τῆς ἀτμοσφαί-ρας, ἀναφαίνονται, καὶ τοῦτο καθ' ὅλον τὸ μῆ-κος τῶν 3-4 χιλιομέτρων τῶν ἐσκαφέντων ὑπὸ τῆς βυθοκόρου. Δικαιοῦται τις ὅθεν νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἂν ὁ πυθμὴν ὑψοῦτο ἐκ τῶν προσχώσεων, ἢ θάλασσα, ἥτις ἐξ ἄλλου ὑψοῦτο καὶ αὕτη, διετήρει τὴν τελματώδη κατάστασιν, οἷα εἶναι σήμερον. Συμβαίνει ἐνταῦθα ὅτι συμ-βαίνει δι' ἀπάσας τὰς παλαιὰς λιμνοθάλασσας, αἵτινες θὰ ἐξέλειπον διὰ τῶν ἀδιακόπως προσ-τιθεμένων προσχώσεων, ἂν δὲν ὑψοῦτο ἡ θά-λασσα ἔστω καὶ τοῦτο ἀπόδειξις τῆς ἀνυψώ-σεως ταύτης.

Καὶ ἤδη ἂς ἐξετάσωμεν πότε ἤρξατο ἡ κα-τάστασις αὕτη. Πηλὸς εὐρίσκεται συνεχῆς μέχρι βάθους 4 μ 60, ἀλλὰ καὶ κάτωθεν αὐτοῦ πα-ρουσιάζονται ἀλληλοδιαδόχως στρώματα πηλοῦ καὶ τιτανολίθου πηγαίου (Sinterkalk), προ-ερχομένοι ἐκ τῶν ρωγμῶν τῶν προελθουσῶν ἐκ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Λευκάδος ἀπὸ τῆς Ἀ-καρνανίας, περὶ ἧς κατωτέρω. Ὅθεν ἡ κατὰ στασις ἢ τελματώδης ἐξηκολούθει καὶ ὅταν ἡ θάλασσα κατεῖχε σάθμας κατωτέρας. Ἀλλὰ καθ' ὃ ἔχω ἀποδείξει εἰς ἕτερόν μου ἔργον, ἡ θάλασσα δὲν κατήλθε πέραν τῶν 5 ἕως 5.50 μέτρων. Ἄς ἀναζητήσωμεν, εἰ δυνατόν, πότε εὐρέθη εἰς τὸ βάθος τοῦτο τῶν 5 μέτρων.

Εἶδομεν ὅτι πρὸ 2000 ἔτων, ὑψώθη κατὰ 3 μ. ἥτοι 1 1/2, κατὰ χιλιετηρίδα. Πρὸ 2,500 ἔτων ἀνῆλθε 3 50 μ. ἥτοι μεταξὺ τῶν δύο τού-των ἐποχῶν ἀνῆλθεν μόνον περὶ τὰ 0 μ 50, ἔπερ ἀναλογεῖ εἰς 1 μ. κατὰ χιλιετηρίδα. Ἡ ἀνύψωσις ὅθεν εἶναι ἀναλόγως κατὰ χιλιετη-ρίδα, τοσοῦτον μικροτέρα ὅσον πρόκειται περὶ ἐποχῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων. Ὅθεν, ἂν παρα-δεχθῶμεν ἀνύψωσιν 1 μ. κατὰ χιλιετηρίδα διὰ τὰς ἐποχὰς τὰς πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Κορινθίων ἐν Λευκάδι, ἥτοι τὰς πρὸ τοῦ βου αἰῶνος π. Χ. ὅτε ἡ θάλασσα εὐρίσκετο 3 μ 50 ταπεινότερον, θὰ εὗρωμεν ἀριθμὸν ἔτων μι-κρότερον τοῦ ἀληθοῦς. Εἶναι δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗ-τος 2100 π. Χ. ἥτοι 4000 πρὸ ἡμῶν διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ θάλασσα ἦτο 5 μέτρα τα-πεινότερον ἢ σήμερον. Ὅθεν ἀπὸ ἐποχῆς ἐτι παλαιότερας ταύτης, ἢ τελματώδης κατάστασις ὑπῆρχεν ἐν τῇ πορθμῷ, οἷα εἶναι σήμερον, καὶ ὁ πορθμὸς ἦτο ἄπλωτος τόσον διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα (ὀλκάδας), ὅσον καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ (τριήρεις), καὶ κατέστη μόνον πλωτὸς διὰ τῆς διώρυγος τῶν Κορινθίων, ἐνὸς καὶ αὕτη διε-τηρεῖτο καθαρά· μεταγενεστέρως δὲ, φαίνεται, ὅτι

δυσκολίας παρουσιάζον εἰς τὸν πλοῦν καὶ τὰ στενὰ (Streti canali), τὰ ὅποια ἄφρινεν ἄλλοτε παρὰ τῇ Ἀκαρνανίᾳ ἢ παραλιακῇ γλῶσσα ἢ περικλείουσα τὴν λίμνην πρὸς βορρᾶν, στενὰ ἅτινα σήμερον κατέστησαν ἀδιάβατα ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ἄμμου θαλασσίας κομιζομένης ὑπὸ τοῦ κύματος.

Τελικὰ συμπεράσματα — Καὶ ἤδη ἐφθάσα-μεν εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ὅπου, ὡς ἀπέδειξα ἐν ἐτέρᾳ μελέτῃ, ἔλαβον χώραν αἱ τελευταῖαι με-γάλαι διαταραχαί τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, συνεπεία τῶν ὁποίων ἀπεσπάρθη μὲν ἡ Λευκάτης Ἀκαρ-νανίας, καταληφθέντος τοῦ πορθμοῦ ὑπὸ τῆς θα-λάσσης καὶ πηγῶν ἀποδιδουσῶν τιτανολίθον οὐ εὔρεν ἡ βυθοκόρος τὰ στρώματα μεταξὺ τῶν στρωμάτων πηλοῦ, κατεποντίσθη δὲ ὁ χώρος ὁ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀδρια-τικῆς, ἐκλινεν ἐπίσης τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὰ ἀπέραντα βάθη τῆς Με-σογείου, τὰ ἀπαντῶμενα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς χερσονήσου ταύτης, συνέβησαν δὲ καὶ ἄλλα φαινόμενα τεκτονικὰ ἐπίσης σπουδαῖα εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης, συντελεσθεισῶν ἀπασῶν τῶν ἀξιολόγων διαταραχῶν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, τῶν συνισταμένων ἰδίως ἐκ καταποντισμῶν ὀλοκλήρων ἐπιφανειῶν, ἤρξατο νέα περίοδος ἐξάρσεως τοῦ φλοιοῦ καὶ ἰδίως, φαίνεται, τοῦ πυθμένος τῶν θαλασσῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως εἰς τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιό-δους καὶ κατάκλισις ὡς ἐκ τούτου τῶν παρα-λίων, βραδεῖα μὲν καὶ λανθάνουσα, συνεχῆς ὅμως καὶ ἀπωθοῦσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὰ ἐνδότερα.

Πιστεύσατε, Κυρίαί καὶ Κύριοι, ὅτι ταῦτα ἀφηγοῦμενος, δὲν ἐξέρομαι τῶν ὁρίων τῆς ἀρ-χαιολογίας, τῆς διδασκομένης μετὰ τήσιν λαμ-πρότητος ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης, ὑπὸ τοῦ σο-φοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδη-μίας ταύτης Τῷ ὄντι ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐποχὴ, εἶναι τὸ ἀπώτατον ὄριον τῶν ἱστορικῶν παρα-δόσεων, εἶναι ὡς ἔγγιστα ἡ ἐποχὴ τῶν μύθων τοῦ Ὀγύγου καὶ Ἰνάχου, οὗς χρονολογία ὀλί-γον ἀσφαλῆς ἀνάγει εἰς τὸν 19ον αἰῶνα π. Χ. Ἡ κατάκλισις ἰδίως τοῦ Ἀργους, ἐπὶ Ἰνάχου, ὀφείλεται εἰς κῦμα θαλάσσιον, κατὰ τὸν Παν-σανίαν, ἀποδεικνυμένου οὕτω, ὅτι σεισθείσης τῆς γῆς ἐξαισίως, ἐπῆλθεν ἡ θάλασσα μεθ' ὀρ-μῆς, ἰδίως εἰς τὰ κολπώδη μέρη, ὡς εἶναι τὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, καὶ τὰ τῆς κοιλάδος Ἀθηνῶν. Ἡ κατάκλισις δ' αὕτη θὰ ἀναφέρε-ται πιθανῶς εἰς τὸν τελευταῖον ἐξάσιον κατα-

κλυσμὸν τοῦ Πλάτωνος ἐκ τῶν τριῶν τῶν προ-
ηγηθέντων τοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ὡς ἐξέθεσα ἐν
ἄλλῳ συγγράμματι. Ἴδου δὲ τί λέγουσι περὶ
τῶν μύθων τούτων οἱ σοφοὶ τῆς ἐπιστημονι-
κῆς ἐπιτροπῆς τοῦ στρατηγοῦ Maison.

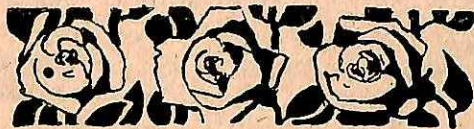
En voyant les annales historiques
d'Athènes, de Mégare et d'Argos, s'arrê-
ter à peu près à une même époque et
signaler en même temps un déluge pas-
sager, en voyant à Argos, un temple à
Neptune inondateur, construit sur la
place où les flots s'étaient arrêtés à une
époque qu'on regardait également comme
en dehors des véritables temps histori-
ques (sous Inachus), nous nous croyons
fondés à penser que, antérieurement à
la colonisation égyptienne, les côtes de
la Grèce éprouvèrent une grande inon-
dation, et que le déluge d'Ogygès n'est
pas un fait fabuleux, mais la tradition
d'un phénomène volcanique sous-marin.

Ἐν ἀντὶ φαινόμενον volcanique θέσω-
μεν ἐν ταῖς γραμμαῖς ταύταις, phénomène
tectonique, ἔχομεν τὴν ἀληθῆ εἰκόνα τῶν δια-
ταράξεων, αἵτινες ἔσεισαν τὴν γῆν, κατὰ τὴν
ἐποχὴν ἐκείνην, μόλις ὀλίγας χιλιετηρίδας ἀπέ-
χουσαν ἡμῶν, καὶ αἵτινες ἐξήλειψαν ἐν Ἑλλάδι
πᾶσαν παράδοσιν παλαιότεραν. Διὸ καὶ ὁρθῶς
οἱ ἱερεῖς τῆς Σαΐδος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἔλε-
γον τῷ Σόλῳνι :

«ὦ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνες αἰεὶ παῖδες
ἐστέ, γέρον δὲ Ἕλλην οὐκ ἔστιν. . . . οὐ-
δεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς (ταῖς ψυχαῖς) ἔχετε δι-
ἀρχαίαν ἀκοὴν παλαιᾶν δόξαν οὐδὲ μάθημα
χρόνῳ πολὺν οὐδὲν τὸ δὲ τούτων αἷτιον
τόδε· πολλὰ καὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγό-
νασιν ἀνθρώπων καὶ ἔσσονται, πυρὶ μὲν καὶ
ὑδατι μέγισται, μυριοῖς δὲ ἄλλοις ἕτεροι βρα-
χύτεραι. . . ὥσπερ νόσημα ἦκει φερόμενον. . .
» ρεῦμα οὐράνιον, καὶ τοὺς ἀγραμμάτους τε καὶ
» ἀμούσους ἔλιπεν ὑμῶν, ὥστε πάλιν ἐξ ἀρχῆς
» οἶον νέοι γίγνεσθε, οὐδὲν εἰδότες οὔτε τῶν
» τῆδε οὔτε τῶν παρ' ὑμῖν, ὅσα ἦν ἐν τοῖς πα-
» λαιοῖς χρόνοις».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν μεγάλων διατα-
ράξεων, ἡ θάλασσα, ὡς εἵπομεν, ὑψοῦται, κατα-
λαμβάνουσα μέρος τῆς γῆς. Οὐδαμοῦ δὲ τοῦτο
παρουσιάζεται τόσον εὐκρινές, ὅσον παρὰ τῇ
Ἑλαφονήσῳ, τῇ παλαιᾷ Ὀνουγνάθῳ. Ἡ Ἑ-
λαφονήσος, νῆσος σήμερον, ἦτο χειρσόνησος
ἐπὶ Θουκυδίδου καὶ Στράβωνος. Ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ
δὲ δὲν σώζονται εἰμὴ δύο τεμάχια, σχηματίζοντα
σήμερον δύο νησίδια, μετὰ τῆς Ἑλαφονήσου
καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου. Πλησίον
τοῦ μεγαλειτέρου νησιδίου παρετήρησα ἐν τῇ
θαλάσσῃ, κτίρια εἰς βάθος 1 μ 80 — 2 μ — 2 μ
40 — καὶ 3 μ 75, βάθῃ ἀναφερόμενα εἰς ἐπο-
χὰς τοσούτῳ μᾶλλον μεμακρυσμένας, ὅσῳ εἶναι
καὶ μεγαλείτερα, καὶ καθ' ὅσον ἡ θάλασσα δὲν
εἶχεν εἰσέτι καταλάβει τὰ μέρη ταῦτα. Οἱ κά-
τοικοι, ἀπωθούμενοι οὕτω πρὸς τὰ ὑψηλότερα
μέρη, παρίστανται καὶ σήμερον εἰς τὴν βαθ-
μιαίαν κατάληψιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, τοῦ προε-
ξέχοντος πρὸς αὐτὴν βράχου, τοῦ φέροντος τὴν
ἐκκλησίαν αὐτῶν, ὀλίγα δεκατημόρια ἄνωθεν τῆς
θαλάσσης· διότι εἶδομεν ὅτι ἡ ἀνύψωσις αὐτῆς
ἐξακολουθεῖ ἀδιαλείπτως καθ' ὅσον, μετὰ τὴν κα-
τάκλυσιν τῶν Ἑλληνικῶν κτιρίων, ἔχομεν τὴν τῆς
Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς· μετὰ ταῦτα, τῶν ἐκκλησιῶν,
καὶ τέλος τῶν Ἑνετικῶν κτιρίων, ὡς τοῦτο
συμβαίνει εἰς τὸ φρούριον Ρίου, ὡς περιέγραψα
ἐν ἄλλῳ συγγράμματι, καὶ εἰς τὰ νεωρεῖα τῆς
Κρήτης, ὅπου οἱ ἐμπρόσθιοι τοῖχοι, κατεσκευα-
σμένοι μὲ λίθους κοινούς, εὐρίσκονται ἐν μέρει
ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἐνῶ βεβαίως ἐκτίσθησαν
ἄνωθεν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗΣ



Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

ΕΡΓΟΝ ΜΑΣ ΛΙΜΠΕΡΜΑΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ «ΣΥΜΦΩΝΙΑΙΣ»

Α Κ Α Τ Α Λ Η Π Τ Η

Οὔτε ἄγγελοι σ' ἐψάλαν οὔτε Ἀρχάγγελοι, Ὁ ἥλιος, σὴν αὐγούλα τὴ ροδόχρωμη
οὔτε ἔμπνευσις ἀκρόατη τῷ Δάντη. κορώνα χρυσομένη διὰ χαρῖζι,
Στὸ μέτωπο τὸ γέλιο σου ἐμαγνήτισε τὴ ρόδινη μορφή σου βλέπει ἀσύγκριτα
τῆς πλάσης τὸ καλλίτερο διαμάντι. ὁ ἥλιος τῶν μαλλιῶν σου νὰ στολίσῃ.

Βασίλισσα τῆς νύχτας ἂν ἐπλάσθηκες, Τὸ μύρο, ποῦ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸν κόρφο σου,
μὴ σβύσης μὲ τὰ μάτια σου τὰ ἀστέρια τῆς ἀνοιξῆς δὲν φθάνουν νὰ σκεπάσουν.
κι' ἂν ἔφερες τὴν ἀνοιξη, τὰ κρίνα τῆς Βουβαίνεις τὰ πουλιά, κι' ὅλα τὰ ὄργανα
μὴ θάψῃς μὲ τὰ ὁλόγωνα τὰ χέρια. στὸ ἀμίμητο τραγοῦδι σου θὰ σπάσουν.

Ἄν ἴσως τὰ ἀνιστόριστα τὰ μέλη σου Δὲν ξέρω ἂν ἦρθες κάτω ἀπὸ τὰ ἔγκατα
τὰ κρίνα νερὰ τῆς λίμνης ἀδλακίων, ἢ ἂν εἶσαι τῆς συντέλειαις ἡ θεά.
λυπήσου-ὦ! γαῖ-τὸν κύκνο τῆς σάν πνίγεται Σ' ἐσένα ἐγὼ θὰ ψέλνω μόνον πάντοτε
στὰ βάθῃ, ὅπου Κυράδες ξεφαντώνουν. τοῦ κόσμου τὴν ἀσύλληπτην Ἰδέα.

ΣΤΥΛ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Η ΝΕΡΑΪΔΑ

Ένα φθινοπωρινό βράδυ είδα τη Νεράϊδα
ποῦ χαμογελαῖ στὰ βάθη τῶν *φύρεδ*.

Ἡ φωνή της κύλησε μέσα στὴ σύχλια σιωπῆς:
« Δὸς μου τραντάφυλλα, τραντάφυλλα γιὰ τὰ
μαλλιά μου.

« Τὰ μαλλιά μου μοιάζουν μὲ τὰ καθρεφτί-
σματα τοῦ φεγγαριοῦ ἀπάνω στὰ κύματα.

« Δὸς μου τραντάφυλλα γιὰ τὰ μαλλιά
μου ».

Μάζεψα τὰ γριοτραντάφυλλα ποῦ ἀσπρολο-
γοῦν στὸν κάμπο, καὶ τὰ σκόρπισα μέσα στὰ
κύματα.

« Καὶ σύ, τί θὰ μοῦ δώσης γιὰ τὰ τραντά-
φυλλά μου ;

— Δὲν θὰ σοῦ δώσω τίποτε ».

Ἐνα φθινοπωρινό βράδυ είδα τη Νεράϊδα
ποῦ χαμογελαῖ στὰ βάθη τῶν *φύρεδ*.

« Δὸς μου φρούτα γιὰ τὸ πανηγῦρι τῶν
Σειρήνων, καὶ τῶν Πνιγμένων.

« Ἀργοσαλεύουν μέσα στὰ νερά καὶ τὸ σά-
λεμά τους ἔχει τὸν ρυθμὸ τῆς παλίσρροιας.

« Ἡ ψυχὴ τους μοιάζει μὲ τὸ κοχύλι ποῦ
αἰώνια ἀντηχεῖ τὴ βοή τῆς θάλασσας.

« Δὲν θυμούνται πιά καμμὶν ἀγάπη ».

Μάζεψα τὰ κούμαρα ποῦ κοκκινίζουν στὰ
βουνά καὶ τὰ σκόρπισα μέσα στὰ κύματα.

« Δὲν θὰ μοῦ δώσης τίποτε γιὰ τὰ φρούτα
τοῦ βουνοῦ ;

— Μὴν περιμένῃς τίποτε ἀπὸ μένα. Ἐγὼ
εἶμ' Ἐκείνη ποῦ δὲν χαρίζει τίποτε. Ἐσὺ ὅμως



ΑΣΥΛΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΜΣΤΕΡΔΑΜ

ΕΡΓΟΝ ΜΑΣ ΛΙΜΠΕΡΜΑΝ

ρίξε μου στὰ χέρια, ποῦ σοῦ ἀπλόνω, τὸ χρυσὸ
περιδέραιο ποῦ σοῦ χάρισε μιὰ φορὰ ἡ Ἀ-
γάπη σου.

« Γιατὶ μέσα στὴ θολούρα τοῦ νεροῦ βλέπω
τοὺς Πνιγμένους, ποῦ μὲ καλοῦνε μὲ τὰ χέρια
τοὺς στὸ πανηγῦρι... »

Ἐβγαλα τὸ χρυσὸ περιδέραιο καὶ τὸ πέταξα
στὰ κύματα.

« Δὸς μου τὰ μάτια σου, γιὰ νὰ μὴ μαγέψῃ
πιὰ τὴ ματιὰ σου ἄλλη ὁμορφιά στὴ ζωὴ σου.

« Γιατὶ μέσα στὴ θολούρα τοῦ νεροῦ βλέπω
τοὺς Πνιγμένους ποῦ μὲ καλοῦνε μὲ τὰ χέρια
στὸ πανηγῦρι ».

Ἐβγαλα τὰ μάτια μου καὶ τὰ μάτια μου
βούλιαξαν στὰ βάθη τῶν νερῶν.

« Δὸς μου τώρα τὴν ψυχὴ σου γιὰ νὰ γίνῃς
καὶ σὺ ὅμοιος μὲ τοὺς Πνιγμένους, τοὺς ἀγα-
πητικούς μου, ποῦ δὲν θυμούνται πιά καμμὶν
ἀνθρώπινη ἀγάπη... »

Καὶ ἡ ψυχὴ μου βυθίσθηκε στὰ κύματα.
Τότε τῆς φώναξα μέσα στὴ θολούρα τοῦ
νεροῦ.

« Δὲν θὰ μοῦ δώσης τίποτε, γιὰ τὴν ἀθά-
νατη ψυχὴ μου ;

— « Τίποτε δὲν θὰ σοῦ δώσω ».

[Μετάφρασις]

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΗΣ ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ *

Ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κα-
τήλθον τὴν δεκάτην ἔκτην Αὐγούστου εἰς
Καλάβρυτα, διανύσας πεζὸς δώρον γραφικω-
τάτην ὁδόν, φέρουσιν ἐν μέσῳ ἀπορρώγων
βράχων ἐμπνεόντων αἰσθήματα φόβου καὶ σε-
βασμοῦ. Ἡ πόλις εἴτε κόμη — ὅπως θέλετε —
τῶν Καλαβρύτων καὶ λόγῳ φυσικῶν καλλονῶν
οὐδέν, καθὼς φαντάζομαι, ἀπολύτως τὸ ἐξαιρετι-
κὸν παρέχει. Εἶναι πόλις σχεδὸν ἐγκαταλελειμένη,
ἀλγεινὴν ἐμποιοῦσα ἐντύπωσιν, πλήρης ἐρει-
πίων, μὲ χαμηλὰς ἐτοιμορρόπους καὶ ἀκατοι-
κήτους οἰκίας, μὲ λιθόστρωτα ἐξηρθρωμένα καὶ
ἐρήμους στενωπούς. Πόλις ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐμ-
πορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἢ ἄλλης κινήσεως
νεκρὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, περιμένουσα ἴσως καὶ
πάλιν ἡμέρας δόξης καὶ νέα κατορθώματα διὰ
νὰ γεννηθῇ καὶ αὖτις, διὰ νὰ ἀναζήσῃ.

Μόνον διὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθόν δύ-
νανται νὰ ἐλκύσωσι τινὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ
ὄντως ἐλκύουσιν εὐαρίθμους τινὰς ἐξ ἐκείνων,
οἱ ὅποιοι θεωροῦσι ὡς καθήκον τὴν ἐπί-
σκεψιν τῶν ἱστορικῶν τόπων καὶ ἐκ τῆς θέας
αὐτῶν κατανύσσονται, ἐμπνέονται καὶ ζωογο-
νοῦνται.

Βορειανατολικῶς τοῦ σημερινοῦ σινοικισμοῦ
ὕψεται τὸ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας προασπί-
ζον τὴν πόλιν φρούριον. Ὁ *μισερ* Ὀττον γτε
Ντουρνά (de Tournay), ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ
Χρονικά τοῦ Μωρέως¹ ἔλαβε τὴν βαρωνίαν

τῶν Καλαβρύτων μετὰ δώδεκα φεοῦδων παρὰ
τοῦ Βιλλαρδουίνου, καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ,
ὠχύρωσαν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐκτεταμένον ἐφ' οὗ
τὸ φρούριον βράχον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκά-
του τρίτου αἰῶνος. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ οἴκου Τρεμούλα
(de la Tremouille), εἰς τὸν ὅποιον δεσπόζοντα
πρότερον ἐν Χαλανδρίτῃ¹ περιῆλθε, βραδύ-
τερον πιθανῶς, ἡ βαρωνία τῶν Καλαβρύτων,
ἐπεχείρησαν ἄλλα ὀχυρωματικὰ ἔργα ἐπὶ ἐτέ-
ρου δεσπόζοντος τοῦ φρουρίου βουνοῦ, τοῦ
εἰσέτι ἐκ τῶν δυναστῶν αὐτῶν Τρεμούλα κα-
λουμένου.²

Ἐπεσκέφθην τὰ ἄμωρα πλέον ὀχυρωματικὰ
ἔργα τοῦ Τρεμούλα. Ἐπὶ δὲ τοῦ φρουρίου
ἀνῆλθον κατ' ἐπανάληψιν διὰ νὰ ἴδω καὶ με-
λετήσω τὰ ἐκεῖ τυχόν λείψανα. Πρὸ ὀλίγων
ἀκόμη ἐτῶν ἐσφίξετο καλῶς τὸ καστρουγύρισμά
του, πύλαι, πύργοι καὶ ἐπάλξεις αὐτοῦ. Τώρα
ἀόπλον παντελῶς καὶ κατεσκαμμένον χρησιμο-
ποιεῖται ὡς καλλιεργήσιμος τόπος. Κ' ἐκεῖ ὅπου
θύρρα καὶ πολεμικαὶ ἱαχαὶ σιδηροφράκτων
ἱπποτῶν μεγαλόφωνοι ἀντήχησαν, ἤδη ἀκούει
κανεὶς τοὺς νυκτοκόρακας νὰ κρῶζουν καὶ τὰ
σελαγίσματα εὐτελῶν γεωργῶν.

ῥεως edited by John Schmitt. London 1904 σ.
130, σελ. 1939-40.

² Αὐτόθι σ. 132, σελ. 1949-50.

³ Ταῦτα κατὰ τὸν J. A. Buchon (La Grèce con-
tinental et la Morée, Paris 1843, σ. 539), τοῦ ὁ-
ποῖου ὅμως εἶναι γνωστὴ ἡ μέχρι μονομανίας προσπά-
θεια τοῦ ν' ἀνευρίσκῃ πανταχοῦ λείψανα καὶ ὑπομνή-
ματα τῆς Φραγκικῆς κατακτήσεως.

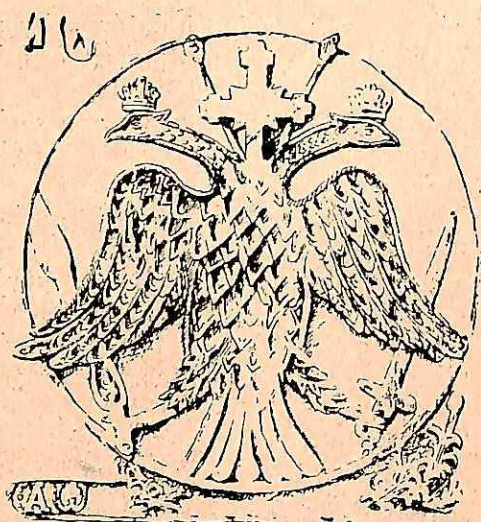
* Συνέχεια ἀπὸ τῆς σελίδος 136.

¹ The chronicle of Morea. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μω-

Τὸ κάστρον τῶν Καλαβρῦτων συνδέεται μὲ δημώδεις τινὰς θρύλους καὶ παραδόσεις. Συνέλεξα αὐτὰς ἐπιμελῶς καὶ λίαν προσεχῶς θὰ μὲ ἀπασχολήσῃ ἡ ἐξέτασις καὶ δημοσίευσίς τούτων, ἵσως εἰς τὰς φιλικὰς σελίδας τῶν «Παναθηναίων».

Μεταξὺ τῶν ἑρειπίων τῆς πόλεως μοῦ ἔδειξαν μερικοὶ γέροντες τὰς οἰκίας ἐπισήμων τινῶν Ὀθωμανῶν, τὸ διοικητήριον, τὰ παλαιὰ τουρκικὰ λουτρά καὶ τὰ τεμένη. Ὡσαύτως τὰ ἐρείπια τῶν δύο πύργων, εἰς οὓς κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Ἀγῶνος ἐκλείσθη ὁ ἐκ Τριπόλεως βοεβόδας Ἀρναούτογλους πολιορκηθεὶς καὶ ἐξανγκασθεὶς εἰς παράδοσιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀγίας Λαύρας κατελθόντων Ἑλλήνων ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀνύψωσιν τοῦ λαβάρου καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Γερμανοῦ. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς ἐκπολιορκήσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος δύο πύργων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων. Μοῦ ἐπέδειξαν τέλος τὰ ἐρείπια τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἑλληνικῆς σχολῆς, μίᾳς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοσυχότερων τῆς Πελοποννήσου. Ἐξ ἀνεκδότων ὑπ' ἐμοῦ περισυλλεχθειῶν πηγῶν διεξοδικώτατα γνωρίζων τὴν δρᾶσιν τῆς σχολῆς αὐτῆς κατὰ τοὺς στυγνοὺς χρόνους τῆς δουλείας, κατελήφθην ὑπ' ἀφάτου συγκινήσεως ἀναλογισθεὶς πόσοι διδάσκαλοι τοῦ γένους διέχυσαν ἐκεῖθεν τῶν γραμμάτων τὸ φῶς παρασκευάσαντες τὰ πνεύματα διὰ τὸ κίνημα τοῦ 21, καὶ πόσοι ἐκ τῆς μεγαλουργοῦ γενεᾶς διεπαιδαγωγήθησαν ἐκεῖ. Ἐφρόντισα νὰ λάβω φωτογραφίας τόσον τῶν ἀμόρφων τῆς σχολῆς ἑρειπίων, ὅσον καὶ τῶν προμνημονευθέντων δύο πύργων, τὰ ὅποια ἐρείπια ἵσως μετ' ὀλίγον τελείως ἐξαφανισθῶσι.

Πρὸς τούτοις ἔλαβον νέαν ἐπιτυχή φωτογραφίαν ἀναγλύφου δικεφάλου αἰετοῦ, λαξευθέντος ἐπὶ πωρίνου λίθου τῷ 1800 καὶ κοσμοῦντος μέχρι πρὸ τριῶν ἐτῶν τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως. Εἰς τὸ ἀνάγλυφον αὐτὸ ἐφιλοτέχνησεν ὁ γλύπτης τὸ ἐθνικὸν τῶν βυζαντινῶν πατέρων μας σύμβολον οὐχὶ κατὰ τὸν συνήθη τύπον, ἀλλὰ, ὑπονοῶν βεβαίως τὰς συμφορὰς καὶ τὴν κατάπτωσιν τοῦ γένους ἡμῶν, παρέστησε τὸν αἰτὸν κρατοῦντα μὲν λόγχην καὶ ξίφος καὶ στέμματα εἰρῶνα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν, μετ' ἀπορίας νεονοσῶν πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἀλλ' ἐκεῖ, ὅπου ἐτίθειτο ἄλλοτε τὸ ἀκτινοβόλον στέμμα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν δύο κεφαλῶν, ὕψωσεν ἐπὶ τῶν τραχήλων τὸ στέμμα τοῦ μαρτυρίου, τὸν σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔμεινε τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας καρφωμένος τὸ



γένος τὸ ἡμέτερον, — διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τοὺς λόγους ἐνὸς ἐνθουσιώδους καὶ ἀγαπητοῦ καθηγητοῦ μου¹.

Καὶ ἤδη εὐρισκόμην πλησιέστατα τῆς νέας, ὡς ὠνομάσθη, Ἱερουσαλὴμ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Δὲν μ' ἐχώριζε πλέον παρὰ μόλις πενήντηντα λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασις ἀπὸ τῆς περιωνύμου μονῆς τῆς Ἀγίας Λαύρας.

Μονῆρης, μὲ τὸν λογιζμὸν ἀνατρέχοντα εἰς τὸ παρελθόν, ἠκολούθησα μίαν αὐγὴν ἑαρινὴν τοῦ Αὐγούστου τὸ πετρώδες καὶ ἀνηφορικὸν μονοπάτι τὸ φέρον ἀπὸ Καλαβρυτῶν εἰς τὸ περίφημον μοναστήρι, ὅπου ἡ ἐθνικὴ συνείδησις παραδέχεται τελεσθεῖσαν τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐθνεγεργηρίου σημαίας κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου τοῦ 21. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ ἑναρξις τοῦ Ἀγῶνος προηγήθη κατὰ τινὰς ἡμέρας, καὶ ὅτι δημφισβητήθη τὸ γεγονός τῆς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀνυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ λαβάρου ἐν Λαύρα, βασίμως, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν, δηλονότι τὴν 25 Μαρτίου², ἐν τούτοις ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὰ βίαια καὶ διάφορα αἰσθήματα ὑφ' ὧν κατελήφθην, καθ' ἣν στιγμὴν εὐρέθην μόνος εἰς τὸ ἀφεγγές ναῦδριον, ὅπου ἡ παράδοσις — παράδοσις τόσον ζωηρὰ καὶ ὑπὸ ἐγγράφων ἔτι μνημείων βεβαιουμένη — ἀναφέρει τὸ μέγα δρᾶμα. Μοῦ ἐλάλουν, ἐνόμιζον, αἱ σκιαὶ καὶ ἐπὶ τῆς ὥραιας πύλης ἐφανατίζομένη γονυπετῇ τὸν Γερμανὸν

¹ Κ. Ζησιού: Ἑθνικαὶ σελίδες. Ἐν τοῖς «Παναθηναίοις», Τόμ. Α'. (1900 — 1901) σελ. 450 — 451.

² Πρβλ. «Ἀθηνᾶ» σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Τόμ. Α' (1889) σελ. 629.

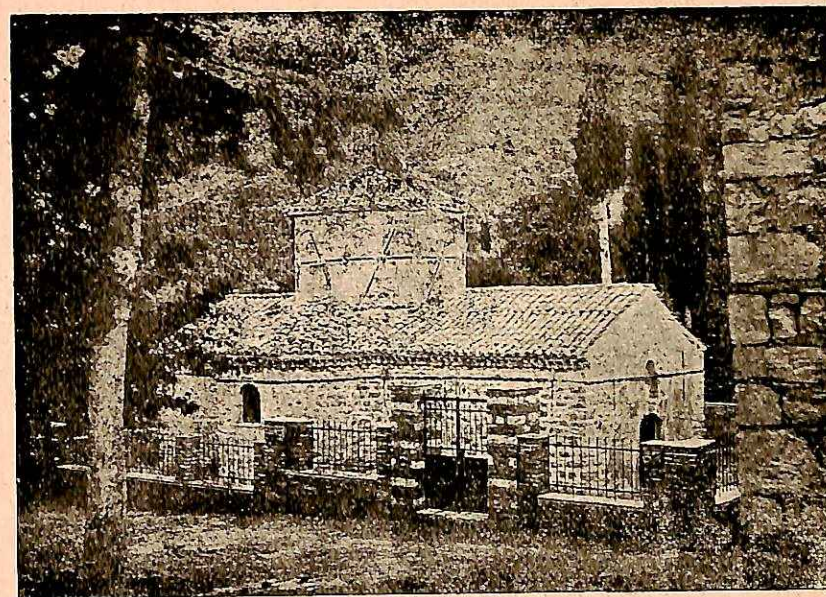
ἱκετικῶς δεόμενον ὑπὲρ εὐδοώσεως τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος.

Ἡ Λαύρα κατέχει ἀληθεὶς θησαυρούς. Κειμήλια διὰ τὴν ἐκκλησίαν, κειμήλια διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην, ἐν οἷς διαλάμπει τὸ Ἑθνικὸν Λάβαρον, ἡ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα ἀνιψωθείσα σημαία. Εὐτυχῶς ὅλα εὐρίσκονται ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν περιχώρῳ καὶ πολυτελεῖ μουσεῖῳ, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν ἡ ἐλευθεριότης τῆς Βασιλικῆς ἡμῶν Οἰκογενείας καὶ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ μεγάλῃ αὐταπάρνησις τοῦ καλοῦ φίλου κ. Χρήστου

Ἀ. Ἡλιοπούλου¹, ἐπὶ πολλοὺς μῆνας συνεχῶς ἐργασθέντος ἐν Λαύρᾳ. Εἴθε καὶ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατόχους ἐθνικῶν θησαυρῶν μονὰς — καὶ εἶναι τόσαι καὶ τόσαι αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν — νὰ ἴδωμεν ταχέως παρόμοια πρὸς τὸ προκείμενον μουσεῖον, περικλείοντα ἐπιμελῶς τὰ ἐν αὐταῖς ὑπάρχοντα τιμαλφῇ διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην ἀντικείμενα, τὰ ὅποια τώρα ὄχι μόνον δυσπρόσιτα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην εἶναι, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμέραν ἀκολουθοῦσι τὴν ὁδὸν τῆς λήθης καὶ τῆς ἀφανείας.

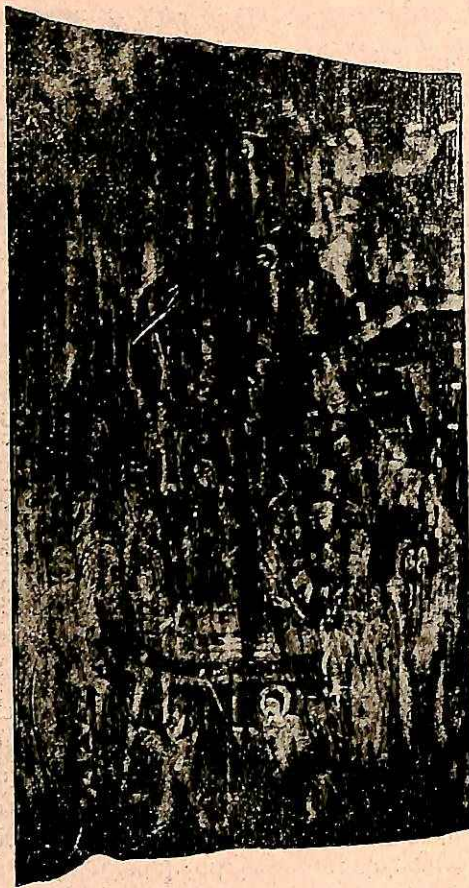
Τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας, τὰ ὅποια πρὸ πάντων μ' ἐνδιέφερον, ὑπῆρχε μόνον στοιχειώδης, στοιχειωδιστατὴ ἀναγραφή. Ὅθεν τὸ πλεῖστον τῆς αὐτόθι διαμονῆς μου ἀφιέρωσα εἰς τὴν διεξοδικὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καταλογοποίησιν τῶν ὑπερτεσσαράκοντα αὐτῆς κωδίκων. Μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν περιστρέφεται περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑπῆρξε κτήμα ἐλλογίμου καὶ φιλοσοφικωτάτου Λαυριώτου ἱερομονάχου, τοῦ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν Κυρίλλου. Ὁ αὐτὸς Λαυριώτης συνέταξε καὶ τὸν νεώτερον κώδικα τῆς μονῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀρχαιότερους κώδικας καὶ ἐγγραφα ἄλλα μνημεῖα καὶ ἀκολουθῶν περισσώτερον τὰς

¹ Πρβλ. Χρ. Α. Ἡλιοπούλου: Χρυσαὶ Ἑθνικαὶ σελίδες. Τὸ Ἑθνικὸν Λάβαρον. Ἡ ΚΕ' Μαρτίου ἐν Λαύρᾳ. (Ἀναδημοσίευσίς ἐκ τῆς «Ποικίλης Στοᾶς»). Ἐν Ἀθήναις 1900.



Ὁ ἱστορικὸς ναῦσκος τῆς Ἀγίας Λαύρας.

προφορικὰς παραδόσεις. Ἡ ἔκθεσις του εἶναι σαφής, εἰς γλώσσᾳ καθαρεύουσᾳ πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, κατερχομένη ἐνίοτε εἰς σχολαστικὴν λεπτολογίαν, οὐδόλως βεβαίως βλάπτουσαν ἡμᾶς. Εἶναι πράγματι πολύτιμος ὁ κώδιξ αὐτός. Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς μονῆς μέχρι σχεδὸν τῶν ἡμερῶν μας ἐκτίθεται ἐν ἐνδελεχείᾳ ἐκεῖ. Διὰ τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὸ εἰσέτι μὴ γραφὲν κριτορικὸν καὶ προσκυνητάριον τῆς Ἀγίας Λαύρας, ὁ περὶ οὗ πρόκειται κώδιξ θὰ εἶναι ἡ κυριώτερα καὶ βασιμώτερα πηγή. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καθ' ὅλου νεωτέραν ἱστορίαν τῆς περὶ τὰ Καλαβρυτὰ χώρας καὶ γενικῶς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἐξ ἴσου πολύτιμος πηγή, πρὸς τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν. Πλὴν τῶν ποικίλων σταχυολογημάτων, τὰ ὅποια ἀφθόγως ἀπῆνθισα ἐξ αὐτοῦ, ἀντέγραψα καὶ πολυσέλιδον περικοπὴν τὴν ἐξῆς φέρονσαν ἐπιγραφὴν: *Ἀνάμνησις μερικῶν πραγμάτων καὶ δυστυχῶν καὶ πικρῶν ἄλλων συμβεβηκότων, ἅπερ ἐδοκίμασεν αὕτη ἡ ἱερὰ μονὴ [τῆς Ἀγίας Λαύρας], ἐξ ὅτου περ οἱ Ρῶσοι ἦλθον εἰς τὸ Νεόκαστρον μὲ τὸν στόλον των, ἐν οἷς καὶ φανέρωσις τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγῶνος τῶν εὐερεθέντων ἐν αὐτοῖς τοῖς καιροῖς πατέρων καὶ ἀδελφῶν μέχρι τῆς σήμερον [1768-1769].* Ἡ προκειμένη περικοπὴ εἶναι ἐξόχου ἐνδιαφέροντος. Μανθάνει κανεὶς ἐξ αὐτῆς παρὰ μάρτυρος συγχρόνου, ἀξιοπίστου, αὐτόπτου τῶν ἔργων καὶ αὐτηκόου τῶν λόγων, περιεργὰ ἄγνωστα μέχρι



Τὸ Ἐθνικὸν Λάβαρον τῆς Ἀγίας Λαύρας.

τοῦδε γεγονότα τῶν ἀπαισίων ἐκεῖνων χρόνων, καθ' οὓς ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν διέδραμον τὴν δυστυχῆ Πελοπόννησον διασπείροντα πανταχοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. — Καὶ μετὰ τὰ διάφορα ἔγγραφα τὰ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Λαύρας ἐναποκείμενα ἡσχολήθην. Ἐσταχυολόγησα ἐξ αὐτῶν καὶ ἄλλα ἀντέγραψα ὁλόκληρα, ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν τριακονταετὴ κατοχὴν τοῦ Μωρέως ὑπὸ τῶν Βενετῶν, οὐκ ὀλίγον διαλευκαίνοντα τὴν τοπικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης.

Μετὰ δεκαπενθήμερον διαμονὴν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ, ἀφοῦ ἐπεχείρησα μικρὰς εἰς τὰ πέριξ ἐκδρομάς, διηυθύνθην εἰς τὸ Σοπωτόν, τὴν ἀνθηρὰν τῆς Ἀροαίνειας κώμην. Ἡ περιήγημος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς σχολὴ αὐτῆς¹ εἶχε καὶ ἱκανῶς πλουσίαν βιβλιοθήκην,

¹ Περί αὐτῆς ἔχομεν σχεδιάσμα τοῦ κ. Γ. Α. Παπανδρέου. Περί τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Σωποτοῦ τῶν Καλαβρυτῶν. Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, Τόμ. Δ' σελ. 282—285.

τῆς ὁποίας σφύζονται ἀκόμη ἔρμαιά τινα ὡς ἐκ θαύματος διαφυγόντα τὰς ἄρπαγας χεῖρας ἀσυστόλων τινῶν καπήλων. Ἡ ἰδέα μήπως εἰς τὰ λείψανα τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς σφύζονται καὶ χειρόγραφοι κώδικες, μ' ἐβίασε νὰ ἐπιχειρήσω τὴν μέτρον Σοπωτοῦ ἐκδρομὴν, ὅχι βεβαίως καὶ πολὺ ἄνετον, διὰ τὰ ἀτελῆ μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἐπὶ ἑπτὰ περίπου συνεχεῖς ὥρας ἐφερόμην ἐπὶ τῶν κατεσκληρότων νώτων μόλις συγκρατουμένου ἀχαμνόντος, ἀναγκαζόμενος πολλάκις νὰ πεξεύω, ὅπως ἀνέλθω ἀπότομόν τινα ῥάχιν ἢ πάλιν καταβῶ τρομακτικὸν κατήφορον, τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ἀνάμνησις ἔτι μοῦ φέρει ζάλην. Καὶ ὅλα αὐτὰ φαντασθῆτε, παρακαλῶ, μετὰ διαρκῆ ραγδαίαν βροχὴν καὶ μετὰ πυκνὴν πολλὰκις ὁμίχλην. Δυστυχῶς παρὰ τὰς πληροφορίας μου ἡ βιβλιοθήκη περιεῖχε ὀλίγους, πολὺ ὀλίγους κώδικας. Συνέταξα βεβαίως καὶ αὐτῶν τὸν κατάλογον, ἀλλὰ κανεὶς ἀπολύτως, ὡς δύναμαι νὰ βεβαιώσω, δὲν ἔχει ἀξίαν τινὰ ἐξαιρετικὴν. Τὸ ἀξιολογώτερον ἐν Σοπωτῇ εὐρημά μου, τὸ ἀληθῶς πολύτιμον, εὖρον ἀναδιφῶν τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῶν διαπρεπῶν φίλων μου κ. Λεοντοπούλων. Εἶναι τοῦτο ὑπόμνημα ἱστορικὸν γραμμὴν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ γένους Χαγαλάμπους Λεοντοσακίρη καὶ πραγματευόμενον περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας καὶ τῶν σχολείων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὰ πρῶτα μετ' αὐτὴν ἔτη. Τὸ χαρακτηρίζω πολύτιμον, διότι εἶναι πλήρες αὐθεντικῶν πληροφοριῶν, διότι φωτίζει τὸν βίον ἀνδρῶν ἀφοσιωθέντων εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ γένους, διότι λύει ἱκανὰ ζητήματα σχετικὰ μετὰ τὰ πρὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἀποκαταστάσεως πράγματα τῆς παιδείας.

Ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ Σοπωτοῦ ὑπάρχει ἡ διαλελυμένη μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φανερωμένη*. Ἐπεσκέφθην καὶ αὐτὴν καὶ ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγα θεάματα ὑπῆρξαν προσφύστερα πρὸς διέγερσιν τῶν μελαγχολικῶν παθῶν τῆς ψυχῆς μου. Ἐκεῖ δὲν λαλοῦσιν αἱ σκιαί, οὔτε ἡ ἀνάμνησις ἀντηχεῖ, μόνον ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἐρήμωσις ἔχουσιν ἐξαπλώσει τὸ ἀδιατάρακτον αὐτῶν κράτος.

Ἀπὸ Σοπωτοῦ ἐπίσης ἀναχωρῶν ἐξέδραμον εἰς τὴν δίωρον σχεδὸν ἀπέχουσαν μονὴν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου. Ἐκεῖ οὐδὲ καὶ εὖρον βιβλιοθήκην κατηρημένην. Ἐκ τοῦ καθολικοῦ, ἐκ τῶν διαφόρων

κελλίων, τὰ διάφορα ἀπερριμμένα κιβώτια ἀναδιφῶν, συνέλεξα ὑπὲρ τοὺς 20 κώδικας, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ κατέγραψα, παρέδωκα εἰς τὸν ἡγούμενον πρὸς διατήρησιν ἀσφαλῆ. Δὲν εἶναι δὲ ἀσήμαντοι οἱ κώδικες οὗτοι. Ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς, ἀφίνω τὰ ἄλλα, πολλὰ σημειώματα χρονογραφικά, σημειώματα βιβλιογράφων, κητόρων, καθηλωτῶν καὶ σταχωτῶν κωδίκων, ὅλα χρήσιμα καὶ ὅλα ἀξία προσοχῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ ἐξάρω τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 6 κώδικα γραφέντα τῷ 1621 διὰ χειρὸς Ἑμμανουὴλ Δέπου [τοῦ Κρητός], ὅπου πλὴν τῶν ἄλλων ἀξιολογωτάτων σημειωμάτων ἀπαντᾷ καὶ ἡ ἐξῆς σύντομος πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀποστοφῆ, γραμμὴν προφανῶς ἐν ἡμέραις δυστυχίας καὶ διωγμοῦ, ἀπορέουσα κατανυκτικώτατα ἀπὸ μέσης καρδίας καὶ ὑπενθυμίζουσα τὴν περιήγημον ἐκείνην πρὸς τὴν Βασιλίδαν τῶν Οὐρανῶν ἀποστροφὴν τὴν συνήθως εἰς τὸν Μηνιάτην ἀποδιδομένην: *Χαῖρε Δέσποινα μήτηρ τῆς ἑλεημοσύνης, ζωῆ, γλυκύτης καὶ ἐλπίδας μας, χαῖρε, εἰς σὲ κράζομεν ἡμεῖς τὰ ἐξορισμένα (σου) παιδιά τῆς Εὐδίας. Εἰς σὲ ἀναστενάζομεν κλαίοντες καὶ θρηνηῶντες εἰς τοῦτο τὸ δακρυσμένον λαγκάδι. Τὸ λοιπὸν μεσίτριά μας στρέφον τὰ ἑλεημονητικά σου ἁμάτια καὶ τὸν εὐλογημένον Ἰησοῦν, τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας σου, δεῖξε μας τον, ὅστερα ἀπὸ τοῦτον τὸν ξεχωρισμόν, ὃ ἑλεημονήτρα, ὃ σπλαγχνική, ὃ γλυκύτατή Παρθένε Μαρία.*

Εἰς ἄλλο μοναστήρι, εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῶν Λαπαθῶν, δὲν εὖρον παρὰ μόνον τρεῖς κώδικας. Ἀληθῶς ἀπροσδοκίτους ἐκπλήξεις μοῦ ἐπεφύλασσε ἡ ἀπόκεντρος παρὰ τὸ χωρίον Φίλια τοῦ δήμου Λευκασίου μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ἀνεκάλυψα ἐκεῖ ὁλόκληρον βιβλιοθήκην ἀνήκουσαν ἄλλοτε εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ραστῆ. Πῶς πλέον βιβλία, ἀνήκοντα εἰς τὸν Φαναριωτικὸν αὐτὸν οἶκον, περιήλθον εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Φιλία, θὰ ἐξηγήσω ἄλλοτε ἐκδίδων τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς μονῆς αὐτῆς. Τώρα ἀρκοῦμαι ν' ἀνακοινώσω ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ χειρογράφων εὖρον καὶ νέον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ ἐπισκόπου Κυθήρων *Μαξίμου Μαργουρίου* καθὼς καὶ ἄλλων συγχρόνων ὀνομαστῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα ἕτερον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς *Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου* καὶ *Νεοφύτου τοῦ Κανσοκαλυβίτου*. Τέλος τρίτον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς διαφόρων λογίων

τῆς Τουρκοκρατίας ἐν οἷς ὑπὲρ τὰς 120 εἶναι τοῦ Ἀλεξάνδρου *Μαυροκορδάτου* τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ *Νικολάου Βοεβόδα*. Τῶν *Μαυροκορδάτων*, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, περιέχει τὸ χειρόγραφον καὶ προοίμια πατριαρχικῶν πράξεων.

Εἰργάσθην ἀρκούντως ἐπὶ τῶν τριῶν αὐτῶν κωδίκων, οἱ ὅποιοι θὰ μετὰ ἀπασχολήσωσι περισσότερο καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Πλὴν τῶν μοναστηριακῶν καὶ σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ἀνεδίφησα καὶ πλείστα μικρὰ καὶ μεγάλα οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα. Εἰς πολλὰς ἴσως χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ ἱστορικὰ καὶ νοταριακὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησα εἴτε συναπεκόμισα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτῶν. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ μακροσκελῆ κείμενα, καθὼς τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ ἐκ Λευκασίου ἐλλογίμου ἀγωνιστοῦ *Ἰωάννου Λαμπροπούλου*, τρία τὸν ἀριθμὸν, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ θέσουν εἰς τὴν διάθεσίν μου αἱ δεσποινίδες θυγατέρες τοῦ μακαρίτου φίλου Ὀδυσσεὺς *Λαμπροπούλου*, ἱατροῦ καὶ βουλευτοῦ Καλαβρυτῶν. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν πραγματευόμενον περὶ τῆς *Πελοποννησιακῆς παιδείας* ἐπὶ Τουρκοκρατίας μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς φιλικὰς τῶν «Παναθηναίων» στήλας¹. Τὸ δεύτερον εἶναι τμήμα ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐκτεταμένον περὶ τῶν ἐν Λαβιάς τοῦ Φαλάνθου κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ μαχῶν τῶν πατέρων μας.

Ἐπίσης συνέλεξα ἄφθονον γλωσσικὴν καὶ λαογραφικὴν ὕλην: τραγούδια, δίστιχα, μοιρολόγια, παραδόσεις, παραμύθια, εὐχὰς καὶ κατάρας, λέξεις, βαπτιστικὰ ὀνόματα, τοπωνυμίας, κ.λ. Συνέταξα προσέτι καὶ μικρὰν δημοτικὴν ὀνοματολογίαν τῆς γλωσσίδος τῶν Ἀροαίνων. Χριστιανικὰς δὲ ἐπιγραφὰς καὶ χαράγματα ἐκ κονιαμάτων, εἰκόνων, ἀμφίων καὶ σκευῶν ἀντέγραψα περὶ τὰς τριακοσίας, τὰς πλείστας πανομοιότητος. — Καὶ τώρα συχνὰ συχνὰ στρέφω τὸ βλέμμα πρὸς τὰ πυκνογραμμένα τετραδιά μου, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχω ἀποθησαυρίσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν λαογραφικὴν καὶ γλωσσικὴν συλλογὴν, καὶ φυλλομετρῶν τὰ διάφορα ἐγκόλπια, ὅπου ἔχω τ' ἀπόγραφα χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν καὶ χαραγμάτων, ἀναπολῶ — χωρὶς κ' ἐγὼ νὰ τὸ θέλω — τὰ διάφορα γεγονότα μετὰ

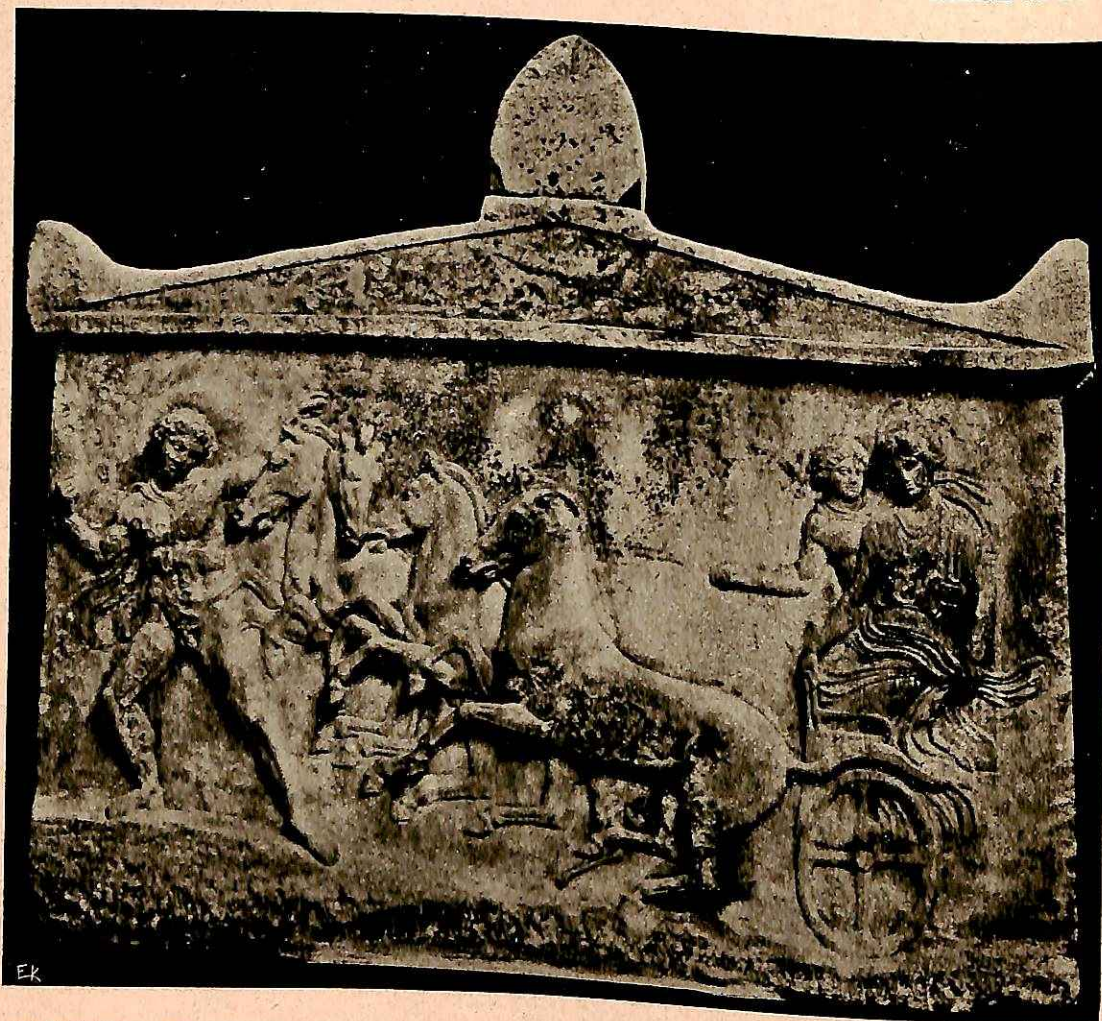
¹ *Νίκου Α. Βέη*: Ἐθνικοὶ θοῖνοι «Παναθηναία» Ἔτος Ε' (15 Νοεμβρίου 1904) σελ. 79.

τά ὅποια συνδέεται ἡ ἐργασία μου αὐτὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων. Ἀφ' ἐνὸς ἐνθυμοῦμαι τὰς ὥρας ἐκδρομὰς μου ἀνὰ τὸν Ἑρῆμανθον καὶ τὸν Χελμὸν πρὸς συνάντησιν — ὦ τί ἀλησμόνητοι συναντήσεις — γηραιῶν βουνοθεμεμένων τραγουδιστῶν· τὸ ἐπίπλαστον περίλυπον ὕψος μὲ τὸ ὅποιον ἠναγκαζόμην νὰ παρακολουθῶ ἐν τοῖς χωρίοις τὰς κηδεῖας διαφόρων ἀγνώστων μου, προσπαθῶν ἐπιτηδεύω νὰ ὑφαρπάσω τὰ καθ' ὁδὸν λεγόμενα ὑπὸ τῶν ὀλοφυρομένων γυναικῶν μοιρολόγια· τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἐσπερίδας, τὰς ὁποίας προεκάλουν ὅπως ἀκούσω δημῶδεις ἤχους καὶ τραγούδια. Ἀφ' ἐτέρου ἐνθυμοῦμαι — καὶ ἀκόμη τρέμω — τὴν ὁργὴν τῶν καλογήρων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ, ὅσαίς ἀναζητῶν χαράγματα καὶ ἐπιγραφὰς χριστιανικὰς ἐφωράθην ὑπ' αὐτῶν ἐγγύζων τὰ δυσκοπώδη τῆς μεταλήψεως καὶ τὰ κιβώτια τῶν ἁγίων λειψάνων, ἢ πάλιν

ἀνασύρων τὰ καλύμματα τῆς ἁγίας τραπέζης. Καὶ τέλος ἀναπολῶ τὸν μυστηριώδη ἱερὸν ἐκείνον φόβον, τὸν ὅποιον πολλάκις ἠσθάνθην ὅταν δι' ἔλλειψιν χρόνου ἠναγκαζόμην ν' ἀντιγράψω τὰς ἐπιγραφὰς τῶν τοίχων, εἰκόνων καὶ ἀμφίων τῶν ἐκκλησιῶν ἐν καιρῷ νυκτός, μόνος, κατὰμονος, ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς καὶ τρεμοσβύνον τῶν κανδηλῶν φῶς.

Αὐτὰ εἶναι περιληπτικώτατα τὰ πορίσματα τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων τριμήνου ἐρεύνης μου. Συναισθάνομαι πληρέστατα ὅτι μικρὰ καὶ ταπεινὰ κατώρθωσα ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐπόθουν. Εἶθε εἰς τὸ μέλλον νὰ συγκεντρῶν τὴν δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Ὅπως ἐκπληρώσω τὸ μέγα καθήκον ὅπερ ἔχω πρὸς τὸ ἐνδοξον παρελθὼν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ



ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΚΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

ΟΙ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ *

5 Σεπτεμβρίου

ΑΓΑΠΗΤΗ ΜΟΥ ΒΑΡΕΓΚΑ,

Σήμερα, ἄγγελέ μου, μοῦ ἔτυχαν διάφοραις ἱστορίαις. Πρῶτα, ὅλη τὴν ἡμέρα εἶχα πονοκέφαλο. Γιὰ ν' ἀναπνεύσω λίγο, πῆγα νὰ περιπατήσω κατὰ μῆκος τῆς Φοντάγκας. Ἡ βραδεῖα ἦτον τόσο σκοτεινὴ, τόσο ὑγρὴ! Ἀπὸ τῆς πέντε ἄρχισε νὰ σκοτεινιάσῃ, — νά, ὅπως αὐτὴ τῇ στιγμῇ! Δὲν ἔβρεχε, μὰ ἦταν μιὰ δμίχλη ποῦ ἄξιζε ὅσο καὶ ἡ βροχή. Τὰ σύννεφα σκέπαζαν ἔδῳ κ' ἐκεῖ μακρὰ καὶ πλατεῖα τὸν οὐρανό. Πολὺς κόσμος πηγαινοήρχετο στὴν προκυμαία καί, τί παράδοξο!, ὅλον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τὰ πρόσωπα τόσο ἄγρια, τόσο θλιβερά· μουζικοὶ μεθυσμένοι, Φιλανδαῖς πλατσομύταις μὲ ὑποδήματα καὶ ξεσκούφωταις, ἐργάταις, ἀμαξάδες, ὑπάλληλοι ποῦ κάπου ἐπήγαιναν, μάγκες, ἓνα παιδί σιδηρουργεῖου ἰσχνό, κακομοιριασμένο, μὲ πρόσωπο μαυρισμένο, ποῦφοροῦσε μιὰ μπελαμάνα ριγώτῃ καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια μιὰ κλειδαριά, ἓνας στρατιώτης ἀπόστρατος ἔξη πόδια ψηλός, ποῦ περίμενε κανέναν ἔμπορο νὰ τοῦ πουλήσῃ ἓνα μαχαιράκι ἢ ἓνα χάλκινο δαχτυλίδάκι — τέτοιος ἦτον ὅλος αὐτός ὁ κόσμος. Σ' αὐτὴ τὴν ὥρα βέβαια δὲν ἤμπορουσαν νὰ εἶναι ἄλλοι. Ἡ Φοντάγκα εἶναι ἓνα ἀληθινὸ πλωτὸ κανάλι! Τόσα εἶναι τὰ βαπόρια, ποῦ δὲν καταλαβαίνεις πῶς χωροῦν ἐκεῖ μέσα. Ἀπάνω στὰ γεφύρια γυναῖκες πουλοῦνε τζιντζαῖς χαλασμέναις καὶ μῆλα σαπημένα καὶ εἶναι καταβρεμέναις καὶ βρώμικαῖς αὐταῖς ἡ γυναῖκες! Εἶναι δυσάρεστο νὰ περιπατῇς στὴ Φοντάγκα! Πατεῖς ἀπάνω στὸν βρεμένο γορνίτη, στὰ πλάγια βλέπεις ψηλὰ σπῆτια, μαῦρα ἀπὸ τὸν καπνὸ κάτω ὀμίχλη, ἀπάνω πάλι δμίχλη. Ἡ ἀποψινὴ βραδεῖα ἦταν τόσο μελαγχολικὴ, τόσο θλιβερή!

Ὅταν ἐγύρισα τὴν ὁδὸν τῶν Πίσων, εἶχε νυχτώσει πιά καὶ ἀναβαν τὰ φανάρια. Εἶχα τόσον καιρὸ νὰ περάσω ἀπ' αὐτὸν τὸν δρόμο — δὲν ἔτυχε νὰ πάω ἀπ' ἐκεῖ. Εἶναι ἓνας θορυβώδης δρόμος! Ἔχει ὥραϊα μαγαζιά, πλούσια καταστήματα· στὴς προθήκες εἶναι ἀραδιασμένα ὥραϊα πράγματα, ὑφάσματα ἀκριβά, λουλούδια, κάθε εἶδος καπέλα μὲ ταινίες. Θὰ πῆς πῶς

ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκεῖ ἀραδιασμένα γιὰ ἐπίδειξι, γιὰ στολίδι — λοιπόν, ὄχι. Εἶναι ἄνθρωποι ποῦ τὰ ἀγοράζουν αὐτὰ ὅλα καὶ τὰ δίνουν στὴς γυναῖκες τους. Πλούσιος δρόμος! Στὸν δρόμον αὐτὸν κατοικοῦν πολλοὶ ψωμάδες γερμανοὶ· πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωποι μὲ χρήματα. Τί ἀμάξια, ποῦ περνοῦν κάθε στιγμῇ! Πῶς δὲν βουλιάζει αὐτὸς ὁ δρόμος! Ἀμάξια πλούσια, μὲ γιαλιὰ σὰν καθρέφτες καὶ μὲ βελούδα καὶ μεταξωτὰ ἀπὸ μέσα, ὑπηρέταις ἀριστοκράταις μὲ ἐπωμίδες καὶ μὲ σπαθί. Ἐρριχνα μιὰ ματιὰ σὲ ὅλα τὰ ἀμάξια, ἔβλεπα πάντα κυρίες πλουσιοφορεμένες, ἴσως πριγκηπέσες ἢ κοντέσσες. Χωρὶς ἀμφιβολία ἐπήγαιναν, τὴν ὥρα ἐκείνη, σὲ χορὸ ἢ σὲ διασκέδασι. Ἦθελα πολὺ νὰ ἔβλεπα ἀπὸ κοντὰ μιὰ πριγκηπέσα ἢ μιὰ κυρία ἀριστοκράτισσα. Θὰ εἶναι ὥραϊα. Ποτέ μου δὲν εἶδα, ἐκτὸς ἔτσι, ὅπως σήμερα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γιαλιὰ τῶν ἀμαξιῶν. Συλλογίσθηκα τότε ἔσένα. — Ἀ, ἀγαπητὴ μου! Τώρα, ὅταν σὲ συλλογίζωμαι, πόσο λυποῦμαι! Γιατί, Βαρέγκα, νὰ εἶσαι τόσο δυστυχισμένη; Ἀγγελέ μου! Μά, σὲ τί λοιπὸν εἶσαι κατώτερη ἀπὸ αὐτὲς ὅλες; Εἶσαι καλὴ, ὁμορφὴ, μορφωμένη· γιατί λοιπὸν νὰ ἔχῃς μιὰ τόσο ἐλεεινὴ τύχη; Γιατί, ἓνας ἄνθρωπος καλός, νὰ ἦναι δυστυχισμένος, καὶ στοὺς ἄλλους ἡ εὐτυχία νὰ τρέχῃ μόνῃ της; Ἐξέρω, ἔξέρω, ἀγάπη μου, πῶς εἶναι κακὸ νὰ σκέπτομαι ἔτσι, πῶς εἶναι ἀσέβεια· μὰ τὴν ἀλήθεια, ὅμως, γιατί ὁ ἓνας γεννιέται μέσα στὰ πλούτη, καὶ ὁ ἄλλος ἔρχεται στὸν κόσμον πεντάρφανος; Πόσες φορὲς ἡ τύχη εὖνοεῖ ἓνα βλάκα, καὶ τοῦ λέγει: «Ἐσύ, Ἰβανούσκα, βλάκα, παίρνε ὅσα θὲς ἀπὸ τὴν κάσσα τοῦ παποῦ σου, τρῶγε, πίνε, διασκέδαζε· καὶ σένα τὸν ἄλλον, κακομοῖρη, ἄς σὲ κόβῃ ἡ πείνα, αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα σου!» Εἶναι ἁμαρτία, ἀγάπη μου, νὰ σκέπτομαι ἔτσι, μὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε ἡ ἁμαρτία μπαίνει στὴν ψυχὴ μας. Κ' ἐσύ ἔπρεπε νὰ τρέχῃς μὲ τὸ ἀμάξι, ἀγαπητὴ ὁμορφούλα μου. Καὶ ὄχι ἄνθρωποι σὰν ἐμένα, ἀλλὰ στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιζητοῦν μιὰ σου ματιὰ. Ἀντὶ ἓνα φόρεμα βαμβακερό, ἔπρεπε νὰ ἦσαι μέσα σιὸ μετὰξι καὶ τὸ χρυσάφι. Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶσαι ἰσχνή, μαρμένη ὅπως τώρα, ἀλλὰ δροσερή, ρόδινη, παχουλὴ σὰν μιὰ κοῦκλα ἀπὸ ζάχαρι. Καὶ τότε

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 209.

ἐγὼ θὰ ἦμουν εὐτυχισμένος νὰ σὲ βλέπω ἀπὸ μακριὰ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φωτισμένα παράθυρα, νὰ βλέπω τὴ σκιά σου. Ἡ σκέψις μονάχα πὼς θὰ ἦσαι χαρούμενη καὶ εὐτυχισμένη, πουλάκι μου, θὰ μ' ἔκανε κ' ἐμένα χαρούμενο. Τώρα ὅμως! Δὲν ἀρκεῖ ποὺ σὲ κατέστρεψαν ἄνθρωποι κακοί, μὰ σὲ ὑβρίζει καὶ ἓνας τιποτένιος, ἓνας παραλυμένος. Ἐπειδὴ φορεῖ βελάδα, ἐπειδὴ ἔχει γιαλιὰ χρυσά, ὅλα τοῦ ἐπιτρέπονται νὰ σὲ κυττάξῃ ἀναίσχυντα, καὶ νὰ λέγῃ ἀνάρμοστα λόγια! Μὰ γιατί λοιπὸν αὐτὰ ὅλα: Γιατὶ εἶσαι ὀρφανή, γιατί δὲν ἔχεις ἓναν ἰσχυρὸ φίλο προστάτη. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνο; ποὺ παίζουν μὲ τὸ νὰ ὑβρίζουν μιὰ ὀρφανή! Εἶναι τιποτένιοι καὶ φαίνονται μὰ δὲν εἶναι ἄνθρωποι αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου γι' αὐτοὺς! Ναι, ἀγαπητή μου, ἐκεῖνος ὁ ὀργανοπαίκτης ποὺ ἀπῆνθησα σήμερα ἀξίζει περισσότερο ἀπ' αὐτούς. Ὅλη τὴν ἡμέρα περιπατεῖ, κατακουράζεται, περιμένει νὰ τοῦ ρίξουν ἓνα καλὶ γιὰ νὰ ζήσῃ, εἶναι ὅμως ἀφέντης, ζῇ μὲ τὸν ἰδρώτα του. Δὲν θέλει νὰ ψωμοζητήσῃ, ἐργάζεται γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἄλλους, σὰν μηχανὴ κουρδισμένη:—Νά, κάνω ὅ,τι μπορῶ, λέγει, γιὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω. Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶναι ζητιάνος, μὰ ζητιάνος εὐγενής: κουρασμένος, παγωμένος ἀπὸ τὸ κρύο, δὲν παύει νὰ ἐργάζεται, γιατί ἐπιτέλους αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά του. Καὶ εἶναι πολλοὶ τίμιοι ἄνθρωποι, ἀγάπη μου, ποὺ μολονότι δὲν κερδίζουν ἀναλόγως τῶν κόπων τους, δὲν προσκυνοῦν κανένα, ἀπὸ κανένα δὲν ζητοῦν ψωμί. Κ' ἐγὼ βρίσκομαι στὴ θέσι αὐτοῦ τοῦ πλανοδίου: δηλαδή, ὄχι, δὲν εἶμαι: ἀλλὰ ὑπὸ μίαν ἔποψιν τοῦ μοιάζω, γιατί ἐργάζομαι σὰν αὐτὸν ὅσο μπορῶ, κάνω ὅ,τι μοῦ εἶναι δυνατόν. Δὲν κάνω μεγάλα πράγματα, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὰ ἀδύνατα.

Σοὺ μιλῶ γι' αὐτὸν τὸν πλανόδιο μουσικό, ἀγάπη μου, γιατί σήμερα αἰσθάνθηκα διπλὰ τὴ φτώχεια μου. Σταμάτησα μπρὸς στὸν ὀργανοπαίκτη. Ἦθελα νὰ διώξω κατὶ σκέψεις ποὺ μὲ κυνηγοῦσαν. Δίπλα μου στέκονταν ἀμαξάδες, μιὰ κοπέλα, καὶ ἓνα κοριτσάκι ποὺ ἦταν βουτηγμένο στὴ βρώμα. Ὁ ὀργανοπαίκτης εἶχε σταθῇ μπρὸς στὰ παράθυρα ἐνὸς σπιτιοῦ. Βλέπω ἓνα ἀγοράκι ὡς δέκα ἐτῶν θὰ ἦτον ὁμορφο χωρὶς τὸ ἀσθενικὸ ἐκεῖνο πρόσωπό του: φοροῦσε μόνον ἓνα παλαιοποικίμιον καὶ δὲν ἤξερω τί ἄλλο νομίζω πὼς ἦτο γυμνόποδο. Ἄκουε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, σκλαβωμένο ἀπὸ τὴ μουσικὴ ὅπως

συμβαίνει σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία. Ὅσο ἐχόρευαν τὰ νευρόσπαστα τοῦ Γερμανοῦ, ἐκεῖνο ἦταν σὰν ναρκωμένο, ἔτρεμε, καὶ ἐδάγκανε τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ του. Εἶδα πὼς κρατοῦσε ἓνα χαρτάκι. Ἐπέρασε ἓνας κύριος καὶ ἔρριξε ἓνα μικρὸ νόμισμα στὸν μουσικό: τὸ νόμισμα ἔπεσε ἀπάνω ἀπὸ τὸ ὄργανο, στὴ θέσι ποὺ χόρευαν ἓνας Γάλλος καὶ κατὶ γυναῖκες. Τὸ παιδί ἄκουσε τὸν κρότο τοῦ νομίσματος καὶ τινάχθηκε: ἐκύτταξε δειλὰ γύρω του κ' ἐσκέφθη βέβαια πὼς ἐγὼ ἔρριξα τὸ νόμισμα. Μ' ἐπλησίασε καὶ μὲ τρεμουλιασμένο χέρι μοῦ ἔδωκε τὸ χαρτάκι ποὺ κρατοῦσε, λέγοντας μὲ φωνὴ χαμηλή:—«Ἐνα γράμμα!» Ξεδίπλωσα τὸ χαρτί κ' ἐδιάβασα τὴν αἰώνια παράκλησι:—Εὐεργέται μου, εἶμαι ἐτοιμοθάνατος, τὰ τρία μου παιδιά πεινοῦν, βοηθήσετέ μας, καὶ ἂν πεθάνω δὲν θὰ σὰς λησμονήσω στὸν ἄλλον κόσμον, εὐεργέται μου, ἔσῃς ποὺ δὲν ἐλησμονήσατε ἐδῶ κάτω τὰ ἀγαπημένα μου παιδιά». Δὲν εἶχα νὰ σκεφθῶ τί μπορούσα νὰ κάνω ἐγώ; Γιὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, δὲν ἔδωσα τίποτε. Καὶ ὅμως πόσο τὸ λυπήθηκα! Ἐνα τόσο δὲ ἀγοράκι, μελανιασμένο ἀπὸ τὸ κρύο, πεινασμένο ἴσως, δὲν ἔλεγε ψέματα, εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν ἔλεγε ψέματα: τὸ ξέρω. Ἐνα πρᾶγμα μόνον μὲ κάνει ἄνω κάτω: γιατί αὐταῖς ἡ κακαὶς μητέρες, ἀναίσθηταις γιὰ τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν τους, τὰ στέλλουν μισόγυμνα μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ ζητοῦν ἐλεημοσύνη μέσα στοὺς δρόμους; θὰ ἦναι ἴσως καμμιὰ κουτογυναῖκα, χωρὶς χαρακτήρα: μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ ἦναι πραγματικῶς ἄρρωστη καὶ νὰ μὴν ἔχῃ κανένα νὰ τὴν περιποιηθῇ. Μὰ τότε ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κείνους ποὺ μποροῦν νὰ δώσουν. Ἰσως ὅμως νὰ ἦναι καὶ καμμιὰ κατεργάρα, καὶ στέλλει ἐπιτηδες ἓνα ἀσθενικὸ καὶ πεινασμένο παιδί, μὲ κίνδυνον νὰ τὸ ἀρρωστήσῃ, καὶ ἔτσι ἀπατᾷ τὸν κόσμον. Καὶ τί ἀνατροφή θὰ λάβῃ τὸ κακόμοιρο αὐτὸ παιδί, ποὺ τὸ μαθαίνουν αὐτὴ τὴν τέχνη; Μαθαίνει νὰ μισῇ μόνον: τρέχει δλοένα ἀπλώνοντας τὸ χέρι. Οἱ ἄνθρωποι δὲν γυρίζουν νὰ τὸ ἰδοῦν, δὲν ἔχουν καιρό. Ἐχουν καρδιά ἀπὸ πέτρα, τὰ λόγια τους εἶναι σκληρά. Πήγαινε ἀπὸ δῶ! Φεύγα! θὰ φύγῃς ἐπὶ τέλους, παληόπαιδο!—Αὐτὰ ἀκούει ἀπ' ὅλους, καὶ ἡ ψυχὴ του χολώνεται, καὶ κανένας δὲν συγκινεῖται ποὺ τὸ βλέπει παγωμένο, φοβισμένο τὸ κακόμοιρο, σὰν τὸ πουλάκι ποὺ πέφτει κατὰ γῆς ἀπὸ τὴ φωλιά του. Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του εἶνε παγωμένα, μόλις ἀναπνέει. Κύτταξε, βήχει τώρα, τὸ τέλος πλησιάζει

καὶ ἡ ἀρρώστεια σὰν φεῖδι συχαμένο πάει νὰ πλακώσῃ τὸ στῆθος του: ἀπὸ τώρα καταδικασμένο νὰ πεθάνῃ σὲ καμμιὰ μολυσμένη γωνιά, χωρὶς περιποίησι, χωρὶς βοήθεια: αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ του! ὦ, Βάρεγκα, εἶναι σκληρὸ ν' ἀκοῦς αὐτὰ τὰ λόγια «Ἐλεῖστε τὸ φτωχὸ» καὶ νὰ τραβᾷς τὸν δρόμον σου χωρὶς νὰ δώσῃς τίποτε, μονάχα νὰ λὲς «ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐλεήσει». Αὐτὸ τὸ «Ἐλεῖστε τὸ φτωχὸ» εἶναι φοραὶς ποὺ δὲν κάνει καμμιάν αἰσθησι. (Εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ἀγάπη μου.) Εἶναι φοραὶς ποὺ τὸ λένε τραγουδιστά, σιγὰ σιγὰ, μὲ τὸν τόνο ποὺ τοὺς ἔχουν μάθει ἡ συνήθεια τῆς ζήτησις: σ' αὐτὴ τὴν περίστασι δὲν λυπᾶσαι καὶ πολὺ ἂν δὲν δώσῃς τίποτε. Σκέπτεσαι πὼς ἔχεις ἐμπρὸς σου ζητιάνον ἐξ ἐπαγγέλματος, ποὺ ἡ πείρα τὸν ἔκανε πιά ἀναίσθητο στὴν ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων. Κάποτε ὅμως ἡ φωνὴ αὐτὴ εἶναι ἀσυνείδητη, σκληρὴ, τρομερὴ. Σήμερα, παραδείγματος χάριν, ὅταν ἐπῆρα τὸ χαρτάκι τοῦ παιδιοῦ ἐκεῖνου, ἓνας ἄνθρωπος ποὺ στεκότανε ἀκουμπισμένος στὸν τοῖχο χωρὶς νὰ ζητᾷ ἀπὸ κανέναν ἐλεημοσύνη, μοῦ λέγει ἔξαφνα: «Ἐλέησέ με, κύριε» μὲ τόσο τραχεῖα, τόσο ἀπότομη φωνή, ποὺ ἀνατρίχιασα, μ' ἐπιασε σὰν ἓνας φόβος, μὰ δὲν τοῦ ἔδωσα τίποτε: δὲν εἶχα. Ἀλλ' οὔτε θέλουν νὰ ἀκούουν οἱ πλούσιοι τοὺς φτωχοὺς νὰ ζητοῦν: «Μὰς ἐνοχλοῦν, εἶναι ἀνυπόφοροι!» λέγουν. Ναι, ἡ φτώχεια εἶναι πάντα ἐνοχλητικὴ:—οἱ στεναγμοὶ τῶν πεινασμένων δὲν ἀφίνουν βέβαια τοὺς χορτάτους νὰ κοιμηθοῦν!

Ἔτσι λοιπὸν, ἀγαπητή μου, ἠθέλησα νὰ σοῦ περιγράψω αὐτὰ ὅλα, γιὰ νὰ σηκώσω ἓνα βάρος ἀπὸ τὴν καρδιά μου, ἀλλὰ προπάντων γιὰ νὰ σοῦ δώσω ἓνα δείγμα τοῦ ὕφους μου. Γιατὶ καὶ σὺ θ' ἀναγνωρίσῃς βέβαια, ἀγάπη μου, πὼς τὸ ὕφος μου ἄρχισε νὰ γίνεται πολὺ καλλίτερο. Ἀλήθεια, συχνά, χωρὶς καμμιὰ ἀφορμή, ὑποτιμῶ τὸν ἑαυτό μου, νομίζω πὼς δὲν ἀξίζω τίποτε, πὼς εἶμαι χειρότερος ἀπὸ τὸν τελευταῖον ἄνθρωπον. Καί, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ μὲ μιὰ παρομοίωσι, αὐτὸ μοῦ συμβαίνει ἴσως διότι εἶμαι καὶ ἐγὼ σὰν φοβισμένος, σὰν τὸ φτωχὸ παιδί ποὺ μοῦ ζήτησε ἐλεημοσύνη. Τώρα θὰ σοῦ μιλήσω μὲ εἰκόνες, ἀλληγορικῶς, ἀγάπη μου: ἄκουσε λοιπὸν: τὸ πρῶτ', πηγαίνοντας στὸ γραφεῖο, παρατηρῶ κάποτε τὴν πόλιν, τὴ στιγμὴ ποὺ ξυπνῶ, νὰ καπνίζῃ, νὰ βράζῃ, νὰ ταράσσεται: τότε, σ' ἓνα τέτοιο θέαμα, μένω κάποτε σὰν χαλός, σὰν νὰ μοῦ εἶχαν δώσει καμμιὰ κατά-

μουτρα: ὑποτάσσομαι τότε καὶ ἐξακολοκθῶ τὸν δρόμον μου ἡσυχος καὶ ταπεινός. Κύτταξε ὅμως τί συμβαίνει μέσα στὰ μεγάλα αὐτὰ μαυρισμένα σπίτια τῆς πρωτευούσης, σκέψου, καὶ τότε πὲς μου ἂν εἶχα δίκαιο νὰ ὑποτιμῶ τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ ἐγκαταλείπωμαι στὴν ἀπελπισία. Σημείωσε, Βάρεγκα, πὼς μιλῶ ἀλληγορικῶς: μὴν πάρῃς κατὰ λέξιν αὐτὰ ποῦ σοῦ γράφω. Λοιπὸν ἂς ἰδοῦμε τί κρύβουν αὐτὰ τὰ σπίτια. Ἐκεῖ, σὲ μιὰ γωνιά μαυρισμένη ἀπὸ τὸν καπνὸ, σὲ μιὰ τρύπα ποῦ μόνον ἓνας σκύλος μπορεῖ νὰ χωθῇ, ξυπνᾷ ἓνας ἐργάτης: ὅλη τὴ νύχτα ἔβλεπε ὑποδήματα, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὴ φαλτσέτιὰ ποὺ ἔδωσε χθὲς χωρὶς νὰ προσέξῃ, σὰν νὰ ἔπρεπε ποτὲ μιὰ τέτοια ἀνοησία νὰ ἀπασχολῇ τὴ σκέψιν ἐνὸς ἀνθρώπου ὁλόκληρη νύχτα! Μὰ, ἐπὶ τέλους εἶναι ἐργάτης, ὑποδηματοποιός: πρέπει πάντα τὴν τύχη του νὰ σκέπτεται. Τὰ παιδιά του κλαῖνε, ἡ γυναῖκα του πεινᾷ. Καὶ ἄλλοι ὅμως σὰν τὸν ὑποδηματοποιό, ξυπνοῦν ἔτσι κάποτε, ἀγάπη μου. Καὶ δὲν θὰ ἦταν τίποτε, οὔτε θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ γραφῇ: κύτταξε ὅμως, ἀγάπη μου, τί συμβαίνει ἐδῶ: στὸ ἴδιο σπίτι, στὸ ἄλλο πάτωμα, τὸ ἐπάνω ἢ τὸ κάτω, μέσα σὲ ὁλόχρυσα δωμάτια, ἓνας πολὺ πλούσιος εἶδε καὶ αὐτὸς στὸν ὕπνον τοῦ ὑποδήματος, δὲν λέγων τὰ ἴδια ὑποδήματα ἐκεῖνα ποὺ εἶδε αὐτὸς ἦταν διαφορετικά, ἄλλου εἶδους, πάντα ὅμως ὑποδήματα, γιατί, μὲ τὴ σημασίαν ποὺ γράφω ἀγάπη μου, ὅλοι λίγο ἢ πολὺ εἴμεθα ὑποδηματοποιοί. Οὔτε αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ ἦτο τίποτε τὸ κακὸ εἶναι ποὺ δὲν ὑπάρχει κανεὶς κοντὰ στὸν πλούσιον αὐτόν, νὰ τοῦ πῇ στὸ αὐτί: Παῦσε λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι αὐτὰ, καὶ νὰ ζῇς γιὰ τὸν ἑαυτό σου μόνον! Δὲν εἶσαι ὑποδηματοποιός, τὰ παιδιά σου εἶναι ὑγιῆ, ἡ γυναῖκα σου δὲν πεινᾷ, κύτταξε ὁλόγυρά σου, θὰ εὖρῃς νὰ σκεφθῇς κατὶ ἄλλο ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ὑποδήματά σου. Αὐτὸ ἤθελα νὰ σοῦ εἰπῶ μὲ ἀλληγορία, Βάρεγκα. Εἶναι ἴσως πολὺ τολμηρὴ ἰδέα, μὰ ἡ ἰδέα αὐτὴ μοῦ ἔρχεται κάποτε, μ' ἐπισκέπτεται πότε καὶ πότε, καὶ τότε χωρὶς νὰ τὸ θέλω, βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιά μὲ τέτοια λόγια. Δὲν εἶχα λοιπὸν δίκαιο νὰ ὑποτιμῶ τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ εἶμαι τόσο ἄτολμος. Καὶ τώρα, ἀγάπη μου, νομίζεις ἴσως πὼς κάποιον κατηγορῶ ἢ πὼς βρίσκομαι σὲ στιγμὴ ὑποχονδρίας ἢ ἐπὶ τέλους πὼς τὰ διάβασα αὐτὰ σὲ κανένα βιβλίον. Ὁχι, ἀγάπη μου, μὴν ἀπατάσαι, συχαίνομαι τὴ συκοφαντία, οὔτε εἶμαι ὑποχονδριακός, οὔτε ἐδιάβασα τίποτε σὲ βιβλία!

Επῆγα στὸ σπῖτι πολὺ λυπημένος, ἐκάθησα στὸ τραπέζι μου καὶ ἐτοίμασα τὸ τσάι. Ἐξαφνα βλέπω τὸν Γκόρσκοφ νὰ μπαίνει στὸ δωμάτιό μου, ἐκείνον τὸν φτωχὸ ποὺ κατοικεῖ ἐδῶ, στὸ ἴδιο σπῖτι. Ἀπὸ τὸ πρῶτ' εἶχα παρατηρήσει ποὺ στριφογύριζε ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ τὴν ἰδέα νὰ μοῦ μιλήσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ σοῦ λέγω, ἀγάπη μου, πῶς ἡ θέσις του εἶναι χίλιες φορές χειρότερη ἀπὸ τὴ δική μου. Γυναίκα, παιδιά! — Δηλαδή, ἂν ἤμουν στὴ θέσι του, δὲν ἤξερω τί θὰ ἔκανα! Λοιπὸν ὁ Γκόρσκοφ μπαίνει στὸ δωμάτιό μου καὶ χαιρετᾷ ἕνα δάκρυ, ὅπως πάντα, εἶναι ἔτοιμο νὰ κυλήσῃ ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὸ βῆμα του εἶναι συρτό· σκύβει τὸ κεφάλι μὲ σεβασμό, μὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ προσφέρῃ μία λέξι. Τοῦ ἔδωσα μιὰ καρέκλα· εἶναι ἀλήθεια πῶς ἦταν ξεχαρβαλωμένη, μὰ δὲν ὑπῆρχε ἄλλη. Τοῦ πρόσφερα τσάι. Δυσκολεύθηκε στὴν ἀρχή, ἐπιτέλους ἐπῆρε ἕνα ποτήρι. Ἦθελε νὰ τὸ πιῇ χωρὶς ζάχαρι, μὰ ἐγὼ ἀπαίτησα νὰ βάλῃ ζάχαρι· ὅστερα ἀπὸ πολλὰ ἀποφάσεις νὰ πάρῃ τὸ μικρότερο κομμάτι ζάχαρι καὶ μοῦ εἶπε πῶς τὸ τσάι του ἦτον παραπολὺ γλυκό. Ἄ, σὲ τί ταπεινώσεις φέρνει ἡ φτώχεια τὸν ἄνθρωπο! — «Λοιπὸν, τί τρέχει, φίλε μου;» τὸν ἐρώτησα. — «Εὐεργέτη μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, λυπηθῆτε με» μοῦ ἀποκρίθη «βοηθήσετε μιὰ δυστυχισμένη οἰκογένεια» ἡ γυναίκα μου καὶ τὰ παιδιά μου εἶναι νηστικά· εἶναι φοβερὸ αὐτὸ γιὰ ἕναν πατέρα!» Ἐκανα νὰ μιλήσω καὶ μὲ σταμάτησε: «Ἐδῶ, ὅλους τοὺς φοβοῦμαι, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς δηλαδή. ὅχι πῶς φοβοῦμαι, μὰ, ξέρετε, εἶμαι στενοχωρημένος μέσα στοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ποὺ εἶναι ὅλοι ὑπερήφανοι. Δὲν ἤθελα νὰ σὰς ἐνοχλήσω οὔτε ἐσὰς, εὐεργέτη μου· τὸ ξέρω πῶς καὶ σεῖς εἴχατε στενοχώριες, πῶς δὲν ἔμπορεῖτε νὰ δώσετε πολλὰ δανείσετέ με ὅτι μπορεῖτε. Ἀποφάσισα νὰ ἔλθω σὲ σὰς, γιατί γνωρίζω τὴν καρδιά σας, ξέρω πῶς καὶ σεῖς βρεθήκατε σὲ ἀνάγκη, πῶς καὶ τώρα ἀκόμα ἔχετε χίλιες στενοχώριες, καὶ γι' αὐτὸ φυσικά ἡ καρδιά σας θὰ εἶναι πονετική. Συχωρήστε τὸ θάρρος μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς». — Τοῦ ἀποκρίθηκα πῶς θὰ ἤμουν εὐτυχισμένος νὰ μποροῦσα νὰ τὸν βοηθήσω, μὰ πῶς δὲν ἔχω τίποτε, τίποτε. — «Φίλε μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς», εἶπε, «δὲν σὰς ζητῶ πολλά, μὲ ἀκούσατε, (ἐκοκλίνισε) ἡ γυναίκα μου καὶ τὰ παιδιά μου πεθαίνουν τῆς πείνας· ἂν μοῦ ἐδίνατε μόνο ἕνα γκριβνικ!» Τὰ λόγια του μοῦ ἔσφισαν τὴν καρδιά. «Νά, ἕνας ἄνθρωπος, σκέ-

φθηκα, πῶς δυστυχισμένος ἀπὸ μένα!» Μὰ εἶχα μόνον εἴκοσι καπίκια, καὶ τὰ εἶχα ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπαύριο. — «Δὲν ἔμπορῶ, φίλε μου» τοῦ ἀποκρίθηκα καὶ τοῦ ἐξήγησα διατί. — «Φίλε μου Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, δόσετέ μου ὅτι κ' ἂν εἶναι, δέκα καπίκια.» Ἐπῆρα λοιπὸν ἀπὸ τὸ συρτάρι μου τὰ εἴκοσί μου καπίκια καὶ τοῦ τὰ ἔδωσα, ἀγάπη μου. Εἶναι μιὰ πράξις ἀγαθὴ! Εἶναι τόσο δυστυχισμένος! Ἀρχισα νὰ τοῦ λέγω: Μὰ πῶς συμβαίνει, φίλε μου, νὰ εἶσαι τόσο στενοχωρημένος καὶ μὲ τέτοια δυστυχία νὰ πληρώνῃς πέντε ρούβλια γιὰ δωμάτιο;» Μοῦ εἶπε πῶς ἔπιασε τὸ δωμάτιο αὐτὸ πρὸ ἑξ μηνῶν καὶ ἐπροσλήρωσε μιὰ τριμηνία· μὰ ἔπειτα ἦλθαν περιστάσεις δύσκολαις καὶ ἔφθασε σ' αὐτὴ τὴ φτώχεια. Ἦλπιζε πῶς τώρα θὰ τελείωνε ἡ δίκη του. Ἐχει μιὰ δυσάρεστη δίκη. Ἡ δικαιοσύνη, Βάρεγκα, τοῦ ζητεῖ λογαριασμούς. Ἐχει μιὰ δίκη μὲ ἕναν ἔμπορο ποὺ ἔκλεψε τὸ Κράτος σὲ μιὰ ἐπιχείρησι· ἀνακάλυψαν τὴν ἀπάτη, κατεδίωξαν τὸν ἔμπορο, καὶ αὐτὸς ἐπῆρε στὸ λαιμὸ του καὶ τὸν Γκόρσκοφ, ποὺ εἶχε ἀνακατωθῇ στὴν ὑπόθεσι τοῦ ἐμπόρου. Πραγματικῶς ὅμως ὁ Γκόρσκοφ εἶνε ἔνοχος ἀπὸ ἀμέλεια μόνον, ἀπὸ ἀπροσεξία· ἡ μόνη ἐνοχή του εἶναι πῶς δὲν ἐπροφύλαξε ἀρκετὰ τὸ δημόσιον συμφέρον. Ἡ δίκη ἐξακολουθεῖ χρόνια τώρα· ὁλοένα βγαίνουν κατηγορίες ἐναντίον του. — «Εἶμαι ἀθῶος, ὅπως διόλου ἀθῶος ἀπὸ τὴν ἀτιμία ποῦ μοῦ προσάπτουν», μοῦ εἶπε, «δὲν ἔκαμα καμμιά ἀπάτη.» Ἡ δίκη αὐτὴ ἔβλαψε τὴν ὑπόληψί του· τὸν ἔπαισαν ἀπὸ τὴν θέσι του, καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς δὲν εὐρῆκαν τίποτε ἐνοχοποιητικὸ, μὰ ὅσο δὲν ἀπαλλάττεται, δὲν ἔμπορεῖ νὰ πάρῃ ἕνα σπουδαῖο ποσὸν ποῦ τοῦ χρεωστεῖ ὁ ἔμπορος καὶ τοῦ ἀμφισβητεῖ ἡ δικαιοσύνη. Ἐγὼ πιστεύω ἐκεῖνα ποῦ μοῦ λέγει· τὸ δικαστήριον ὅμως θέλει ἀποδείξει. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τόσο περίπλοκη, ποῦ ἑκατὸ χρόνια δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ξεκαθαρισθῇ. Μόλις χυθῇ λίγο φῶς, καὶ ὁ ἔμπορος τὰ μπερδεύει πάλι. Ἐνδιαφέρομαι μὲ ἐλκρινεῖα γι' αὐτὸν τὸν Γκόρσκοφ, ἀγαπητή μου. Πονῶ κ' ἐγὼ μαζί του. Εἶναι χωρὶς ἐργασία, καὶ ἡ ἀμφίβολη αὐτὴ κατάστασις γίνεται ἀφορμὴ πούποτε νὰ μὴν τὸν θέλουν· ἡ οἰκονομία του τελείωσαν, ἔφθασε στὸ τελευταῖο καπίκι, καὶ ὅμως δὲν ἔμπορεῖ νὰ πεθάνῃ· μέσα σ' αὐτὴ τὴν δυστυχία ἔχει καὶ παιδιὰ νεογέννητα· αὐτὰ ὅλα εἶναι ἔξοδα. Ὁ γυιὸς του εἶναι ἀρρωστος, ἄλλα ἔξοδα. Πεθαίνει, ἔξοδα πάλι. Ἡ γυναίκα του εἶναι φιλάσθενη καὶ αὐτὸς πρὸ

πολλοῦ ἔχασε τὴν ὑγεία του. Περιμένει ὅμως σὲ λίγες ἡμέρες νὰ δικασθῇ ἡ ὑπόθεσις του καὶ νὰ κερδίσῃ· τώρα πιά, λέγει, δὲν ἀμφιβάλλει. Τὸν λυποῦμαι, πολὺ τὸν λυποῦμαι, ἀγάπη μου! Εἶνε τρελός, ἀποβλακωμένος ἀπὸ τὴν δυστυχία· ζητεῖ σὰν κάποια προστασία· ἐγὼ τοῦ ἔδειξα συμπάθεια. Λοιπὸν ὑγίανε, ἀγάπη μου, ὁ Θεὸς νὰ εἶνε μαζί σου. Ἀγαπημένη μου, δταν σὲ συλλογίζωμαι, ἡ ἀρρωστημένη μου ψυχὴ παίρνει θάρρος· γιὰ σένα πονῶ, μὰ ὁ πόνος αὐτὸς μοῦ εἶναι εὐχάριστος.

Ὁ ἀληθινὸς φίλος σου

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ,

Εἶμαι ἄνω κάτω. Γυρίζουν ὅλα γύρω μου. Ἄ, τί ἔχω νὰ σοῦ διηγηθῶ, ἀγαπητή μου! Οὔτε τὸ εἶχα προαισθανθῇ. Μὰ ὅχι, νομίζω πῶς τὸ προαισθάνθηκα· εἶχα ἕνα προαίσθημα· μιὰ φωνὴ μυστικὴ μοῦ τὰ εἶπε ὅλα ἀπὸ πρῖν! Τώρα τελευταῖα εἶδα καὶ στὸν ὕπνο μου κάτι παρόμοιο.

Ἀκουσε τί συνέβη! — θὰ σοῦ τὰ διηγηθῶ χωρὶς ὕψος, ὅπως μὲ ἐμπνεύσῃ ὁ Κύριος. Ἐπῆγα σήμερα στὸ γραφεῖο. Κάθομαι καὶ ἀρχίζω νὰ γράφω. Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγάπη μου, πῶς εἶχα γράφει καὶ χθές. Λοιπόν, χθές ὁ Τιμόθεος Ἰβάνοβιτς ἔρχεται καὶ μοῦ δίνει ὁ ἴδιος μιὰ διαταγή: «Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἕνα ἐπείγον ἔγγραφο· ἀντιγράφετέ το καθαρά, προσεχτικά καὶ γρήγορα· σήμερα πρέπει νὰ ὑπογραφῇ.» — Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἄγγελέ μου, πῶς χθές δὲν ἤμουν στὰ καλά μου, δὲν ἔμπορῶσα νὰ προσέξω σὲ τίποτε· ἤμουν τόσο μελαγχολικός, ἤσουν ὁλοένδ μπροστά μου, ὁμορφουλα μου. Λοιπόν, ἀρχισα τὸ γράψιμο καθαρά, ὡραῖα, μὰ δὲν ἤξερω κ' ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ γιατί. ἦτον ὁ διάβολος, ἦτον καμμιά ἄγνωστη Μοῖρα, ἦτον ὅτι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ; — ὁλοένα πηδοῦσα μιὰ γραμμὴ· ὁ Θεὸς τὸ ξέρει ἂν ἔμπορῶσε νὰ ἔχῃ ἡ φράσις καμμιά ἔννοια. Χθές δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑπογραφῇ τὸ ἔγγραφο καὶ τὸ παρουσίασαν σήμερα στὸν Ἐξοχώτατο. Ἐγὼ, χωρὶς νὰ ὑποπτεύωμαι τίποτε, πηγαίνω σήμερα στὸ γραφεῖο τὴ συνειθισμένη ὥρα καὶ κάθομαι κοντὰ στὸν Αἰμίλιο Ἰβάνοβιτς. Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγαπητή μου, πῶς τώρα τελευταῖα ἔγινα πῶς δειλός, πολὺ πῶς εὐκολα ταράττομαι τώρα παρὰ ἄλλοτε. Καθισμένος ταπεινὰ στὴ θέσι μου, σκυμμένος ἐπάνω στὰ

χαρτιά μου, ἔμοιαζα σὰν σκαντζόχοιρος, τόσο, ποῦ ὁ Εὐφῆμιος Ἀκίμοβιτς εἶπε δυνατὰ γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ὅλοι: «Γιατί κάθεσαι ἔτσι, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς;» Λέγοντας αὐτὰ ἔκαμε ἕνα μορφασμό, καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ χαμογελοῦν — εἰς βάρος μου ἐννοεῖται. Καὶ τὰ ἀστεῖα ἐπαίρναν καὶ ἔδιναν! Ἐβούλωσα τ' αὐτιά μου, ἔκλεισα τὰ μάτια μου, καὶ δὲν ἐκινήθηκα. Ἐτσι μ' ἀφίνουν ἡσυχὰ πῶς γρήγορα. Ἐξαφνα ἀκούω ταραχή, τρεξίματα μέσα ἔξω· ἀκούω... δὲν μὲ γελοῦν τ' αὐτιά μου; Μὲ ζητοῦν, ζητοῦν τὸν Διεβούσκιν. Ἡ καρδιά μου ἄρχισε νὰ τρέμῃ καὶ οὔτε ἔξερα γιατί ἐφοβόμουν: ξέρω μόνον πῶς ἤμουν τρομαγμένος ὅσο καμμιάν ἄλλη φορὰ στὴ ζωὴ μου. Ἀποφάσισα νὰ μείνω ἀδιάφορος καὶ νὰ μὴν κινήθω. Μὰ ὁ θόρυβος ξαναρχίζει καὶ ὁλοένα πλησιάζει. Τώρα μέσα στὸ αὐτί μου φωνάζουν «Διεβούσκιν! Διεβούσκιν! Ποῦ εἶναι ὁ Διεβούσκιν;» Σήκωσα τὰ μάτια, βλέπω ἐμπρός μου τὸν Εὐστάθιο Ἰβάνοβιτς: «Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, πηγαίνετε γρήγορα, σὰς ζητεῖ ὁ Ἐξοχώτατος! Ἐκάνατε ἕνα σωρὸ λάθη στὴν ἀντιγραφή». Δὲν εἶπε περισσότερα, μὰ ἦταν ἀρκετὰ, ἀγάπη μου, ἦταν ἀρκετὰ. Ἐμεινα ἀπολιθωμένος, τὸ αἷμα μου ἐπάγωσε, τὰ ἔχασα· ἐπιτέλους ἐπῆγα περισσότερο πεθαμένος παρὰ ζωντανός. Ἐπέρασα ἀπὸ ἕνα δωμάτιο, ἔπειτα ἄλλο, καὶ ἄλλο, καὶ στὸ τέλος ἐμπῆκα στὸ γραφεῖο! Δὲν ἔμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ θετικά τί σκεπτόμουν ἐκεῖνη τὴ στιγμή. Βλέπω τὸν Ἐξοχώτατο γύρω του οἱ ἄλλοι ὅλοι. Νομίζω πῶς δὲν ἐχαιρέτισα τὸ λησμόνησα. Ἦμουν τόσο ταραγμένος ποῦ τὰ χεῖλή μου ἔτρεμαν· ἔτρεμαν καὶ τὰ πόδια μου. Δὲν ἦταν χωρατὰ, ἀγάπη μου. Στὴν ἀρχὴ αἰσθανόμουν ἁλλοιώτικος ἐκνῆταξ ἀπὸ μέσα σ' ἕναν καθρέφτη, καὶ ὅτι εἶδα ἦταν ἀρκετὸ νὰ μὲ κἀν νὰ τρελαθῶ. Ἐπειτα, ἐγὼ πάντα ἐπρόσεχα νὰ περνῶ ἀπαρατήρητος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐξοχώτατος μόλις ἐγνώριζε πῶς ὑπάρχω. Ἴσως καμμιά φορὰ εἶχε ἀκούσει νὰ λέγουν πῶς μέσα στοὺς κατώτερους ἦτον καὶ ἕνας Διεβούσκιν. Ποτὲ ὅμως δὲν μὲ εἶχε γνωρίσει.

Ἀρχισε μὲ ὕψος θυμωμένο: «Μὰ πῶς ἐκάνετε τέτοιο πράγμα; Ποῦ εἴχατε τὸ νοῦ σας; Ἐνα ἔγγραφο ἐπείγον, ποῦ τὸ χρειάζομαι ἀμέσως, τὸ παρουσιάσετε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κάνετε τέτοιο πράγμα;» Ἐπειτα ὁ Ἐξοχώτατος μίλησε τοῦ Εὐστάθιου Ἰβάνοβιτς: λίγαις λέξεσι μόνον ἐφθασαν σ' αὐτιά μου: «Ἀμέλεια!... Ἀπροσεξία!...» Ἀνοιξα τὸ στόμα καὶ νὰ εἰπῶ. Ἦθελα νὰ ζητήσω συ-

χώρεσι, μὰ δὲν ἠμπούρεσα. Νὰ φύγω, — δὲν τολμούσα, καὶ τότε... τότε, ἀγάπη μου, ἔγινε κάτι ποῦ καὶ τώρα ἀκόμα, ὅταν τὸ συλλογίζωμαι, μόλις ἠμπορῶ νὰ κρατήσω τὴν πένα μου, τόσο εἶμαι ντροπιασμένος. Τὸ κουμπί μου — ὁ διάβολος νὰ τὸ πάρῃ! — τὸ κουμπί μου ποῦ τὸ κρατοῦσε μιὰ κλωστή μόνο, ἔπεσε ἔξαφνα (θὰ τὸ τράβηξα βέβαια κατὰ λάθος), ἐκύλησε μὲ κρότο καὶ σταμάτησε τὸ καταραμένο! στὰ πόδια τοῦ Ἐξοχώτατου. Καὶ τί! μέσα σὲ μιὰ σιωπὴ γενικὴ! Αὐτὸ ἦταν ὅλη ἡ ἀπολογία μου, ἡ ἀπάντησίς μου. Ὁ Ἐξοχώτατος ἐγύρισε καὶ με εἶδε, ἐκύτταξε τὰ φορέματά μου. Θυμήθηκα ὅτι εἶχα ἰδῇ μέσα στὸν καθρέφτη. Ἔσκυψα νὰ πιάσω τὸ κουμπί μου! Ἦμουν σὰν τρελός! Ἦθελα νὰ τὸ πιάσω, μὰ κυλοῦσε, κυλοῦσε, τόσο ποῦ δὲν κατῴρθωσα νὰ τὸ πιάσω. Αἰσθάνθηκα τότε πῶς δὲν ἠμποροῦσα πιά νὰ κρατηθῶ, πῶς ἤμουν χαμένος! Πάει ἡ ὑπόληψίς μου, ἐτελείωσε! Καί, κ' ἐγὼ δὲν ἤξερω, σ' αὐτιά μου κουδούνιζαν πότε ἡ Τερέζα, πότε ὁ Φαλδόνης. Ἐπιτέλους ἔπιασα τὸ κουμπί μου, σηκώθηκα, ἐστάθηκα ἴσιος, καί, κουτὸς ὅπως εἶμαι, ἔπρεπε νὰ μείνω ἥσυχος καὶ νὰ βάλω τὰ χέρια ἀπάνω στὴ γραφὴ τοῦ πανταλονιού! Μὰ ὄχι! ἠθέλησα νὰ ξαναβάλω τὸ κουμπί στὴ θέσι του, σὰν νὰ ἦτο δυνατόν νὰ κολλήσῃ καὶ τὸ χειρότερο, χαμογελοῦσα, ναι, χαμογελοῦσα ἀκόμα! Ὁ Ἐξοχώτατος δὲν μ' ἐπρόσεχε πιά, μὰ πάλι γύρισε καὶ μ' ἐκύτταξε. Τὸν ἄκουσα νὰ λέγῃ τοῦ Εὐστάθιου Ἰβάνοβιτς: «Μὰ πῶς; Κυττάξετε σὲ τί κατάστασι εἶναι! Πῶς εἶναι ἔτσι! Τί παίρνει;» «Λ, ἀγαπητή μου, τί ἐντύπωσι μοῦ ἔκαναν αὐτὰ τὰ λόγια! Ὁ Εὐστάθιος Ἰβάνοβιτς ἀπαντᾷ: «Δὲν ἔχει καμμιά παρατήρησι στὴ μερίδα του, ἡ διαγωγή του εἶναι παραδειγματική, ὁ μισθός του εἶναι ἀρκετός...» — «Τότε βοηθήσετέ τον» εἶπε ὁ Ἐξοχώτατος, «δόσετέ του μιὰ προκαταβολή...» — «Μὰ, ἔχει πάρει ἀρκετές, ἔχει πληρωθῇ κάμποσα μηνιάτικα. Εἶναι βέβαια στενοχωρημένος, ἀλλ' ἡ διαγωγή του εἶναι καλή, ποτὲ δὲν ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ τοῦ γίνῃ παρατήρησις.» Ἀγγελέ μου, ἤμουν ἀπάνω στὰ κάρβουνα, μ' ἔκαιε τὸ πῦρ τῆς κολάσεως! Μόλις στεκόμουν στὰ πόδια μου! «Λοιπόν», εἶπε ὁ Ἐξοχώτατος δυνατὰ, «πρέπει νὰ ξαναγίνῃ ἀμέσως τὸ ἔγγραφον. Διεβούσκιν, ἔλατε ἐδῶ, ἀντιγράφετέ το χωρὶς νὰ κάνετε λάθη περιμένετε...» Καὶ ὁ Ἐξοχώτατος ἔδωκε στοὺς ἄλλους διάφορες διαταγές, καὶ ὅλοι ἔφυγαν. Τότε ἔβγαλε ἀμέσως τὸ χαρτοφυλάκιό του καὶ πῆρε ἓνα ἑκατοστάρικο. «Αὐτὸ ἠμπορῶ νὰ κάνω, πάρετό το ὁ

πῶς θέλετε...» καὶ ἔβαλε τὸ χαρτονόμισμα μέσα στὸ χέρι μου. Ἀνατρίχιασα, ἀγγελέ μου, ταραχθῆκε δυνάτῃ ὅλη μου ἡ ψυχὴ δὲν ἤξερω τί γινότανε μέσα μου ἠθέλησα νὰ πιάσω τὸ χέρι του. Ἐγινε κατακόκκινος, ἀγάπη μου, καὶ — ἐδῶ λέγω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, ἀγαπητή μου, — ἔπιασε τὸ ἀνάξιο χέρι μου καὶ τὸ ἔσφιξε, ναι, τὸ ἔπιασε καὶ τὸ ἔσφιξε, ὅπως θὰ ἔκανε σ' ἓναν ὁμοίό του, σ' ἓναν στρατηγόν. «Πηγαίνετε, μοῦ εἶπε, κάνω ὅ,τι μπορῶ... Μὴν κάνετε λάθη αὐτὰ ποῦ ἔκάνετε δὲν εἶναι καὶ σοβαρά.»

Τώρα, ἀγάπη μου, νά, τί ἀποφάσισα: σὲ παρακαλῶ ἔσένα καὶ τὴ Φεδόρα, καὶ ἂν εἶχα καὶ παιδιὰ, θὰ τὰ πρόσταζα νὰ κάνουν μιὰ προσευχή, δηλαδή, νά, πῶς: ὄχι γιὰ τὸν πατέρα τους ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἐξοχώτατο, κάθε ἡμέρα, αἰωνίως! Θὰ εἰπῶ κάτι ἀκόμα, ἀγάπη μου, καὶ θὰ τὸ εἰπῶ ἐπισημως, — ἄκουσέ με καλά, ἀγάπη μου, — ὀρκίζομαι πῶς ὅση καὶ ἂν ἦταν ἡ λύπη μου αὐτὲς τῆς ἡμέρας τῆς δυστυχίας μας, ποῦ βρισκόμουν ἀνάμεσα στὴν ἰδική σου ἀπελπισία καὶ στὴν ἰδική μου ταπεινώσι καὶ ἀνικανότητα, μὲ ὅλα αὐτὰ σοῦ ὀρκίζομαι πῶς τὰ ἑκατὸ ρούβλια ἔχουν λιγώτερη ἀξία γιὰ μένα ἀπὸ τὸ σφίξιμο τοῦ χεριοῦ ποῦ μ' ἐτίμησε ὁ Ἐξοχώτατος, ἑμένα τὸν ἀνάξιο, ἑμένα ἓνα μηδενικό, ἓναν μέθυσο! Μὲ αὐτὸ μὲ ξανάφερε στὸν ἑαυτό μου. Μὲ αὐτὸ τὸ μέσον μὲ ἀνάστησε ἠθικῶς, ἔκανε τὴ ζωὴ μου πιὸ γλυκεῖα διὰ τὸ μέλλον, καὶ ὅσο ἀμαρτωλὸς καὶ ἂν ἦμαι, ἔχω τὴν πεποίθησι πῶς ἡ προσευχή μου, γιὰ τὴν εὐτυχία, γιὰ τὴν εὐδαιμονία τοῦ Ἐξοχώτατου θὰ φθάσῃ ὡς τὸν θρόνον τοῦ Παντοδύναμου.

Ἀγάπη μου! Εἶμαι τώρα σὲ μιὰ φοβερὴ ἠθικὴ ταραχή! Ἡ καρδιά μου χτυπᾷ, σὰν νὰ ἤθελε νὰ σπάσῃ. Εἶμαι πολὺ ἀδυνατισμένος. Σοῦ στέλλω σαρανταπέντε ρούβλια χάρτινα, θὰ δώσω εἴκοσι τῆς νοικοκυρᾶς μου, τριάντα πέντε θὰ κρατήσω, θὰ ξοδέψω εἴκοσι γιὰ νὰ ντυθῶ καὶ θὰ μοῦ μείνουν καὶ δεκαπέντε γιὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα. Ὅλαις ὅμως αὐταῖς ἡ σημεριναῖς ἐντυπώσεις μ' ἔφεραν ἄνω κάτω. Θὰ πλαγιάσω γιὰ μιὰ στιγμὴ. Τώρα εἶμαι ἥσυχος, πολὺ ἥσυχος. Ἡ ψυχὴ μου ὅμως εἶναι κουρασμένη: θαρρῶ πῶς τὴν ἀκούω, ἐδῶ, βαθεῖα, ἀνατριχιάζει, τρέμει, ταρασσεται. — Θὰ ἔλθω νὰ σὲ ἰδῶ, μὰ τώρα ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα μ' ἔχουν σὰν μεθυμένο... Ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει, ἀγάπη μου, ἀνεκτίμητη φίλη μου!

Ὁ ἄξιος φίλος σου

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

[Ἐπεται συνέχεια. — Μετάφρ. Κ. Μ.]

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανικὴ Σχολή. Συνεδρία τῆς 19 Ἰανουαρίου. — Ὁ κ. Δαϊρπελδ ἀνεκοίνωσε τὴν ἐκδοσιν πραγματείας τινὸς τοῦ ἐν Γερμανίᾳ καθηγητοῦ Λάγγ, δι' ἧς οὗτος προσηπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Λευκάς δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ Ὀμηρικὴ Ἰθάκη, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἦτο κατ' ἀρχὰς χερσονήσος, ὡς μαρτυρεῖται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ἐγένετο δὲ νήσος ἀπ' οὗ οἱ Κορίνθιοι διώρυξαν τὸν ἰσθμὸν χάριν τῆς ναυτικῆς, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, ὅτε ἐπῆλθε καὶ καθίζησις τοῦ ἐδάφους ἐπαυξήσασα τὸ πλάτος τῆς διώρυχος ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Νέγρης. Ταύτην λοιπὸν τὴν γνώμην τοῦ Λάγγ ἀνεσκέυασεν ὁ κ. Δαϊρπελδ, παρατηρήσας ὅτι καὶ ὁ κ. Νέγρης καὶ πάντες οἱ γεωλόγοι ὅσοι ἐξήτασαν τὸν τόπον, παραδέχονται ὅτι ἡ Λευκάς ἀνέκαθεν ἦτο νήσος καὶ ἐπεχώσθη ὁ πορθμὸς ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ Κορίνθιοι νὰ ἀνοίξωσι διώρυγα, ὅπερ ἐπανελήφθη καὶ σήμερον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Λευκάς ἦτο νήσος, ὁ Ὀμηρος ἐν τῇ I τῆς Ὀδυσσεΐας ἀναφέρων τὰς περὶ τὴν Ἰθάκην, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀναφέρῃ καὶ αὐτὴν ἂν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένων νήσων εἶνε καὶ ἡ Λευκάς, τότε αὕτη μόνον ἡ Ὀμηρικὴ Ἰθάκη δύναται νὰ εἶνε. Ἀκόμη καὶ ἂν ὑπῆρχε μικρὸς νῆσος, πάλιν ὁ Ὀμηρος θὰ ἀνέφερον αὐτὴν ὡς νήσον, ἀφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον ἀπεκάλουν νήσον οἱ ἀρχαῖοι. Παραδόξως δὲ ὁ καθηγητὴς Λάγγ ἐνῶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ Λευκάς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νήσος, ἔπειτα παραδέχεται ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένη νήσος Δουλίχιον εἶνε ἡ πεδιάς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελώου, ἥτις ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἔχει ἐπιχωσθῇ κατόπιν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, οὐδέποτε βεβαίως θὰ ἦτο ἐπὶ Ὀμήρου περισσότερον νήσος ἢ ἡ Λευκάς.

Κατόπιν ὁ κ. Κουρουνιώτης ὁμίλησε περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκτελεσθεισῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους, τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Λυκαίου σούρας. Ὁ Πανσανίας ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς

κορυφῆς τοῦ ὄρους ὑπῆρχε βωμὸς τοῦ Λυκαίου Διὸς πανάρχαιος, ὅπου ἐτελοῦντο καὶ ἀνθρωποθυσίαι μέχρις ἐσχάτων. Ὁ βωμὸς οὗτος εὐρέθῃ καὶ ἀνεσκάφη ἐν μέρει, ἀλλ' οὔτε τῶν ἀνθρωποθυσιῶν οὔτε τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀρχαιότητος ἐφάνη τι τεκμήριον ἀσφαλές. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κειμένῳ τεμένει τοῦ Λυκαίου Διὸς εὐρέθησαν χαλκὰ τινὰ εἰδώλια Διὸς καὶ Ἑρμοῦ λόγου ἄξια καὶ κνημῖς τις ἐπίσης χαλκῇ φέρουσαι ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν. Περισσότερα εὐρήματα προσδοκῶνται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱπποδρόμου, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μόνον μικραὶ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐξετελέσθησαν.

Σύλλογος Παρνασσός. Ὁμιλία τοῦ κ. Ζέγγελη. — Ὡς μία τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακρινάσεων πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ περὶ ἀλχημιστῶν ὁμιλία τοῦ κ. Ζέγγελη ἐν τῷ Παρνασσῷ κατὰ τὴν παρελθούσαν Παρασκευὴν (21 Ἰανουαρίου). Τὸ πλεῖστον τῆς ὁμιλίας κατηνάλωθη εἰς τοὺς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀκμάσαντας ἀλχημιστάς, ἔνθα ἀρχὴ ὅμως ὁ κ. Ζέγγελης ἀνέφερεν ὅτι κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας τοῦ περιφήμου Γάλλου χημικοῦ Βερ-θελό, ἡ ἀλχημία ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, περιεσώθησαν δὲ καὶ πάπυροι ἐν Αἰγύπτῳ εὐρεθέντες, οἵτινες περιέχουσιν ἀλχημιστικὰς συνταγὰς ἢ διατριβὰς καὶ ἀπεικονίσεις ἀλχημιστικῶν ἐργαλείων καὶ συσκευῶν. Τῶν ἑλληνικῶν τούτων πατύρων ἐπέδειξε καὶ φωτογραφίας τινὰς ὁ κ. Ζέγγελης.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ψυχάρη

ὑπὸ τὸν ὠραῖον τίτλον «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν μυθιστόρημα τοῦ κ. Ψυχάρη ἔχει ὡς θέμα τὴν κοινωφελὴ καὶ φιλέτερον ἰδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπομονωμένος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι μόνον διὰ τῆς κοινωνίας καὶ χάριν τῆς κοινωνίας ἀποκτᾷ καὶ διατηρεῖ τὸν ἀνθρωπι-

σμόν του, ὥστε, ἂν ποτὲ ἀπολύτως μονωθῇ, γρήγορα τὸν χάνει καὶ προσεγγίζει βαθμιδὸν πρὸς τὰ ἄγρια θηρία ἢ φιλοσοφικὴ αὐτὴ θέσις πλέκεται περὶ τὴν ἐξιτόρησιν, τιμῶσαν τὴν γόνιμον φαντασίαν τοῦ συγγραφέως, τῆς ἐγκαταλείψεως Ἕλληνας ναυτικοῦ, ὀνόματι Γιάννη Πετρογιάννη, εἰς ἔρημον νησί τοῦ Ὁκεανοῦ, περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος· ἢ κατάκτησις τῆς ἀγρίας φύσεως ὑπὸ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος, ἢ βαθμιδαία αὐτοῦ ἐξαγρίωσις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, ἀνακοπομένη εὐτυχῶς θιὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μυριέλλας, ἰταλίδος κόρης διασωθείσης ἐκ ναυαγίου ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου, οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ πρωτόγονοι τῶν δύο νέων ἔρωτες καὶ τέλος ἡ διάσωσις των καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀνθρωπότητος ἀποτελοῦν τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς μυθιστορίας. Ἐχομεν οὕτω νέαν ἔκδοσιν ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀνασκευὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀριστοτεχνήματος τοῦ Ροβινσώωνος Κρούσω, ἐκθειάζοντος ἀπ' ἐναντίας τὴν δύναμιν τοῦ ἀτόμου, νικῶντος μὲ τὴν θελήσιν του ὅλας τὰς ἀντιξοῦς περιστάσεις καὶ αὐτὴν τὴν ἐπήρειαν τῆς μονώσεως καὶ τῆς ἐρημίας.

Ὑπὸ τὰς σήμερον δεκάς θεωρίας δι' ὧν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πρὸ αἰῶνος κρατούσας, καταβιβάζεται καὶ ὑποτιμάται ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου ὑπὲρ τοῦ συνόλου, ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ θέσις τοῦ κ. Ψυχάρη, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὑποστηρίζει, εἶνε φιλοσοφικότερα καὶ ἡθικώτερα τῆς τοῦ Ἀγγλου Δὲ Φῶ· ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ παράξενον ἂν ἡ ἀντίληψις περὶ ἀνθρώπου καὶ ζωῆς ἦν ἔχει ὁ Ἕλληνογאלάτης φιλόλογος ὁμοιάζε μὲ τὴν τοῦ Ἀγγλου συγγραφέως τοῦ Ροβινσώωνος· ὅλαι ὅμως αἱ θεωρίαι, καὶ αὐταὶ αἱ πλέον παράδοξοι, ἔχουν τὴν δόσιν τῆς ἀληθείας των, πολὺ δὲ μᾶλλον μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ τρόπος δι' οὗ ἐκτίθενται καὶ αὐτὸς κυρίως συντελεῖ εἰς τὴν ἐπικράτησιν των. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ διήγησις τοῦ κ. Ψυχάρη δὲν στερεῖται θελγήτρου μὲ τὴν λεπτήν καὶ ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ αἰσθηματος, μὲ τὴν ἐπιμελῆ περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος (ἢ τῆς συμπερικυκλωσίδος κατὰ τὸν συγγραφέα) μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ζοῦν καὶ κινεῦνται τὰ δύο πρόσωπα τοῦ μύθου· ἀλλὰ βεβαίως ἡ κυριώτερα φροντίς τοῦ γράψαντος ὑπῆρξεν ἡ αὐξήσις τοῦ πλούτου τῆς γλώσσης ἦν μεταχειρίζεται καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς εἰς τὴν ἔκφρασιν λεπτῶν καὶ ποικίλων διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων· ἴσως μάλιστα κανεὶς παράξενος νὰ ἰσχυρίζετο πῶς τάχα αὐτὴ

ἡ προσπάθεια, διαφαινομένη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ἔργου, ζημιώνει κάπως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διηγήσεως, παρασύρουσα εἰς κουραστικὴν μακρηγορίαν, ἰδίως εἰς τὰς περιγραφὰς τῆς φύσεως, περιγραφὰς λεπτομερεσιτάτας ἀλλὰ πολ- λάκις στερουμένας ποιήσεως καὶ ἀναπαραστα- τικῆς δυνάμεως.

Κουραστικὴ εἶνε ἐπίσης ἐνίοτε ἐν τῷ λόγῳ ἢ κατάχρησις τῆς πλαστικότητος τῆς δημοτικῆς γλώσσης πρὸς παραγωγὴν συνθέτων λέξεων εἴτε περιττῶν, ὥς μὴ παραγουσῶν νέαν τινα ἔννοιαν (ὥς ὁ ὅρος μεγαλολίβδα ἀντὶ μεγάλα λιβάδια) εἴτε λέξεων ὧν ἡ διάπλασις δὲν φαίνεται τόσον ἐπιτυχῆς ὡς λ. χ. ἡ λέξις *συντοπιά* θέλουσα νὰ σημάνη τὸ σύνολον τῶν πέριξ, ἐνῶ ὁ σχηματισμὸς τῆς φαίνεται μᾶλλον ἐκφράζων τὴν ιδιότητα πραγμάτων εὐρισκομένων εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἥτοι τὴν γειτνίασιν· ὥστε ὁ ἀναγνώστης βλέπει καὶ παθαίνει ὀδηγούμενος μόνον ἀπὸ τὴν φράσιν, νὰ καταλάβῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ νέου ὅρου, εἶνε δὲ φόβος μὴ ἡ ἐργασία αὕτη τῆς μαντείας, παρατεινομένη ἐπὶ 300 καὶ πλέον σελίδας, ἀπολήγῃ εἰς κούρασιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἀμφίβολον ἂν θὰ ἀντιθέξῃ ἡ νεοελληνικὴ τεμπελιά. Ἐξ ἀντιθέτου δύναται τις ἴσως νὰ προσάψῃ εἰς τὸν συγγραφέα τὴν χρῆσιν λέξεων τῆς καθαρευούσης ἐκ τῶν μᾶλλον δυσπέπτων ὡς λ. χ. ἀξιοσημείωτος, ἀξιοσημείωτα, χωρὶς ἀφρευκτον ἀνάγκην, ἐνῶ πολλάκις πάλιν μεταχειρίζεται ξένας ἀσυνήθεις λέξεις ὡς τὸ *ρουμάνι* ἀντὶ τῆς γνωστοτάτης δάσος· κατὰ δὲ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην μοῦ φαίνονται φορτικὰ καὶ τὰ διαρκῆ ὑποκοριστικά: *ἀμμονδοῦλα, ἀψηλούτσικα καὶ φαρδουλὰ βουνάρικα, ἀρκετούταικη τοπωσιά* (ἐκτασις).

Ἀλλὰ βεβαίως ὅλα αὐτὰ εἶνε λεπτομέρειαι ἐλάχιστα μόνον ἐπηρεάζουσιν τὴν ἀξίαν ἔργου εὐμοιροῦντος προσόντων οὐχὶ τυχαίων: τὸ ὕφος εἶνε ζωντανὸν καὶ ἔχει πολλάκις δύναμιν καὶ νεῦρα ὧν τόσον συχνὰ στεροῦνται τὰ προϊόντα τῆς καθαρευούσης φιλολογίας μας, πολλὰ δὲ σκηναὶ παταδεκνύουν τὸν κ. Ψυχάρη καλὸν ψυχολόγον καὶ γνώστην τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς καὶ διεγείρουν ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγινώσκοντος. Τοιαῦται εἶνε ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ Γιάννη μὲ τὴν Μυριέλλαν, ὅτε ἐκεῖνος ἐξαγριωμένος πλέον ἀπὸ τὴν μοναξιά, ὁρμᾷ ὑπὸ τὸ κράτος ὅλως ζωϊκοῦ πόθου χωρὶς καὶ νὰ προφθάσῃ νὰ τὸν ἀντιληφθῇ καὶ νὰ τὸν χαλινώσῃ ἔπειτα αἱ ἄλλαι σκηναὶ ὅπου διαγράφεται ἡ γέννησις καὶ ἀνάπτυξις ἡμερωτέρων αἰσθημάτων ἀποληγόντων

εἰς φλογερὸν ἀμοιβαῖον ἔρωτα τῶν δύο ἐρημωμένων καὶ ἄλλαι πολλὰ ὧν θὰ ἦτο μακρὰ ἢ ἀπαριθμήσις.

Ὑπὸ καθαρῶς γλωσσικὴν ἔποψιν ἢ «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» εἶνε νομίζω ἡ πλέον ἐπιτυχῆς ἔως τώρα εἰς τὸν πεζὸν λόγον προσπάθεια διὰ νὰ προσαρμοσθῇ ἡ ζωντανὴ μας γλῶσσα εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν λεπτοτήτων τῆς ἐννοίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν ἀποξένωσεν ἡ μακρὰ καὶ ἄνους παραμέλησις τῆς, ἀπὸ τοῦς βυζαντοτραφεῖς μας λογίους· αὕτη δὲ καὶ ἡ αὐτὴν ἢ ἐπανάληψις αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν καθιστᾷ τὸν κύριον Ψυχάρην ἄξιον τῆς εὐγνωμοσύνης κάθε Ἑλλήνου.

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Χωρατά. — Χαριτωμένη ἡ ἀφέλεια τοῦ κ. Ψυχάρη εἰς τὴν κρίσιν του, ποῦ ἔγραψε περὶ Σουρῆ· Τόσον, ποῦ κάποτε ἀρχίζει ν' ἀμφιβάλλῃς ἂν ὁ διδάσκαλος σοβαρεύεται ἢ χωρατεύῃ. Καὶ ἐστὶ κατορθῶν νὰ λέγῃ πράγματα ποῦ θὰ ἦτον κάπως δύσκολον νὰ λεχθοῦν εἰς μίαν σοβαρὰν μελέτην. Μὰ ἔρχεται νὰ σιγά-σιγά ὁ πόνος τῆς κριτικῆς του, σκληρὸς σὰν μαχαιριά, ποῦ κρύβεται εἰς μίαν φράσιν, εἰς μίαν τὴν λέξιν. Καὶ κρημνίζει ὁ διδάσκαλος θεότηας καὶ θρό- νους μὲ ἀναλησίαν δικαστοῦ ἀλλὰ καὶ μὲ ἀνθρωπίνην μεροληψίαν. Τίποτε δὲν χαρίζει ἀπ' ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ χαντάκιμα τοῦ θύματος. Νομίζεις, διαβάζοντας τὸν κ. Ψυχάρη, πῶς εἶναι ὁ πῶς κακὸς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι, δὲν φαίνεται τουλάχιστον νὰ ἦναι. Σὰν νὰ με- τανοῇ εὐθὺς ἀμέσως, ἀρχίζει κατὰ μισοκόλαστικὰ λόγια, ποῦ λησμονεῖς μίαν στιγμὴν τὸ φαρμάκι, ποῦ ἔχυνε, λίγα λεπτά πρὶν, ἡ πένα του καὶ σοῦ φαίνεται τώρα σὰν χᾶδι. σὰν παιχνίδι. Δὲν θέλει νὰ σὲ ἀφήσῃ ὥστε ἂν, ἔπειτα ἀπὸ τὸ καυτηρίασμα αὐτό, τὸν ἀπαν- τήσῃς σὸν δρόμο, νὰ τοῦ βγάλῃς τὸ καπέλο σου μ' ἑνα φιλικὸ χαμόγελο. Ἐγὼ αἰσθάνομαι πῶς αὐτὸ θὰ ἔκανα εἰς ὅμοιαν περίστασιν καὶ ὅχι ὅπως ὁ Σουρῆς, ὁ κακομοῖρος, ποῦ ἡ μυωπία του συνέτεινεν ἴσως νὰ προκαλέσῃ τὴν μῆνιν τοῦ σοφοῦ γλωσσολόγου. Θὰ ἐνθυμόμουν περισσότερο τὰ χωρατὰ τοῦ κ. Ψυχάρη παρὰ τὸν σοβαρὸν διδάσκαλον.

Τὸ κοιτάτον τῶν Παρισίων. — Οἱ Γάλλοι ἀνέλαβαν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἔργον των θὰ ἦναι εἰρηνικὸν ὅπως διατυπώνεται εἰς τὸν πρότον ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Κοιτά- του: «Τὸ Γαλλικὸν Κοιτάτον διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προτίθεται νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν εἰρηνικὴν καὶ ἰσοδικαίως τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτοὺς, ἄνευ βλάβης τῶν νομίμων δικαιωμάτων των πληθυσμῶν τῶν ἄλλων φυλῶν, τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν ἀπολαπὴν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐγγυήσεων, ἀπαρατήτων εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτῶν ἐξέλιξιν.» Οἱ ἐπιφανέστεροι Γάλλοι πολῖται εἶναι ὑπογεγραμμένοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐν- ὀρθοντικά αὐτὰ λόγια: Ὁ Κλεμανσώ, ὁ Ρενάν, ὁ Κλαρετί, ὁ κόμης δὲ Μονϋ, ὁ Δεσάμ, ὁ Μεζιέρ. Ὁ

Ψυχάρης καὶ ἄλλοι. Ὁ κ. Ὁμόλλ, ὁ πρόων διευθυν- τῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, ὁ θερμὸς φί- λος τῆς Ἑλλάδος, εἶχε τὴν προεδρείαν τῆς συνελεύ- σεως κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Κοιτάτου. Ὁ κ. Καζάκης, ὁ ἀκάματος, ὁ ἐνθουσιώδης, ὑπῆρξε ὁ πρωτοεργάτης Τιμὴ εἰς τοὺς εὐγενεῖς Γάλλους καὶ τοὺς Ἕλληνας πατριώτας.

Καὶ πάλιν ἡ γλῶσσα. — Ἡ σύστασις τῆς ἐταιρίας «Ἡ Ἑθνικὴ Γλῶσσα» γεννᾷ τόσας σκέψεις. ἴσως εἶναι τὸ ἀποτελεσματικώτερον καὶ τὸ πρακτικώτερον μέσον διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ιδέας τῆς δημοτι- κῆς. Ἐως τώρα μόνον οἱ γράφοντες, καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλιν μόνον οἱ νέοι, προσήλθον εἰς τὰς τάξεις τῆς. Καὶ αὐτοὶ μὲ κάποιους περιορισμούς. Ὁ κόσμος, τὸ ἔθνος ἢ ἔμεινεν ἀδιάφορον ἢ ἐφανατίσθη διὰ τὴν καθαρεύουσαν. Διότι τὸ γατριζὸ τῆς δημοτικῆς τοῦ ἐδόθη ἄδολον, πικρὸν, δύσκολον. Ἡ φυσιογνωμία μᾶς λέγει ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἡμπορεῖ ὅλα νὰ τὰ συνειδήσῃ καὶ τὰ ἰσχυρότερα δηλητήρια, (πόσον μᾶλλον μίαν ἀλήθειαν) φθάνει νὰ τοῦ δίδωνται κατὰ μικρὰς δόσεις. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν τὸ ἐσκέφθη αὐτό. Μέσα στὸν ἐνθουσιασμόν του δὲν ἐπρόσεξε εἰς τὸν νό- μον αὐτὸν τὸν ἀπαράβατον, καὶ ἐμπούκωσε τὸ κακό- μοιρον τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν μὲ δημοτικὴν. Καὶ τὸ κοι- νὸν ἐπαναστάτησε φυσικά. Ἴσχυρίζετο ὅμως καὶ ἕνας Ψυχάρης Ἐπρεπε νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα. Τὸ ἀναγνω- ρίζομεν αὐτό. Μὰ ἐκεῖνος ἀναγνωρίζει μόνον τοὺς πι- στοὺς ὁπαδοὺς του. Τοὺς ἄλλους τοὺς ὀνομάζει μισό- γλωσσους.

Καὶ ὅμως αὐτοὶ θὰ φέρουν τὴν τελικὴν νίκην. οἱ ἄλλοι στρατιῶται εἰς τοὺς ὁποίους συγκαταλέγονται ὅλοι σχεδὸν οἱ σημερινοὶ λογοτέχναι.

Αὐτῆς ἐορτῆς. — Εἶναι κρίμα νὰ ἐπιτρέπονται πα- ραστάσεις ὅπως ἡ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ Δη- μοτικὸν Θέατρον. Καὶ ἦτο τόσος κόσμος, τόσαι κυ- ρίαι, καὶ τὸ βασιλικὸν θεωρεῖον ἦτο στολισμένον μὲ τόσον λεπτὰς καὶ εὐγενεῖς ὑπάρξεις. Καὶ ὁ κό- σμος ἐχειροκροτῆσε τὴν «Ἐξομολόγησιν» καὶ ἐξή- τησε νὰ ἐπαναληφθῇ. Καὶ ἐπανελήφθη. Διότι ἔθιγε τὰ ταπεινά ἐνστικτα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ ἔχουν φυσικά τὴν δύναμιν νὰ ἡλεκτρίζουν τὴν λαόν, ὅταν ὁ λαὸς αὐτὸς κατ' ἡμέραν διαβάξῃ νέους φόνους καὶ νέας βιασιότητας εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ ποιητὴς ἐμίσησε εἰς τὴν «Ἐξομολόγησιν» του ὡς ἄν- ὄθρωπος μόνον, μόνον ὡς ἀνθρώπων εἰς μίαν φυλὴν. Ὅχι ὡς ποιητῆς.

«ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

BYZANTINA

Οἱ περιηγηταὶ τοῦ 19ου αἰῶνος Spon καὶ Wheler ἠγόρασαν εἰς Ἀθήνας ἕνα χειρόγραφον περιε- γότατον διότι περιέχει σειρὰν εἰκόνων τῶν διαφόρων μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Τὸ χειρόγρα- φον τοῦτο εὐτυχῶς δὲν ἀπολέσθη, ἀλλὰ σώζεται ἀκόμη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εὐρίσκεται πρὸ δύο αἰώνων καὶ περισσότερον, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κο- λεγγίου τοῦ Lincoln· εἶναι τοῦ 18ου αἰῶνος ἐπὶ περγα- μνῆς καὶ περιέχει τὸ *Τυπικὸν* τῶν καλογραφῶν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἐλπίδος, ἡ ὁποία ἰδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρα- τοπεδάρχου Κομνηνοῦ Συναδηνοῦ, ἴσως τὸν 18ου αἰῶνα. Εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ χειρογράφου οἱ Κομνηνοὶ παρι-

οί όποιοι έκαμαν έρανον διά νά του άγοράσουν ένα στέφανον. Άφου έδωσα και έγώ τόν όβολόν μου, ήκολούθησα τούς φίλους του εις τό νοσοκομείον όπου έμελλε νά γίνη ή έκφορά. Έκει είδα τέσσερες μαύρους του νοσοκομείου, οί όποιοι ήνοιξαν τό άμφιθέατρον όπου έμεινεν ό νεκρός κλεισμένος κατάμονος από την προηγουμένην, και τόν πήραν επάνω εις τό φορείον. ήκολούθησαμεν σιωπηλοί μέχρι του νεκροταφείου. Έκει παρεκάλεσα τούς μαύρους πριν τόν βάλουν εις τόν τάφον, νά περιμείνουν όλίγον διά νά φωτογραφίσω την άραιάν συνοδείαν. Έπειτα τόν έθεσαν εις τό μνημείον χωρίς εύχήν, χωρίς ψαλμωδίαν. Έδάκρυσα και κατέκρινα τούς προύχοντας της Μαγιούγκας. Η φωτογραφία που σάς στέλλω άς συμπληρώση την έπιστολήν μου.

Μεθ' ύπολήψεως
Γ. Σ.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Βιβλία :

Από τό βιβλίον του κ. Δ. Άναστασοπούλου του Άθηναίου «**Ο Γαβριηλίδης**» εις τό όποιον ό συγγραφέας χαρακτηρίζει τόν διευθυντήν της «Ακροπόλεως» άποσπώμεν μίαν φράσιν εις την όποιαν περιλείεται ή φυσιογνωμία του έξόχου έλληнос δημοσιογράφου :

«Ο Γαβριηλίδης είνε ως τις όγκόλιθος έφιαλτικώτατος στο Έθνος του. Όπως ό Γρικούπης. Ζητεί νά έξβιάση τόν πολιτισμόν αυτού. Ζητεί μόνον εις τά χρόνια αυτού νά ίδη μεγάλην την Πατρίδα του. Ζητεί όρμητικώς ως ήπος άλοών, νά την παρασύρη προς τό φώς, τό φώς τό άπλετον, τό άφθονον, τό έκτοφλωτικώτερον της Προόδου φώς.»

Περιοδικά :

Η «**Έρευνα**» — Ιανουαρίου 1905 — καταδικάζει τό λαχέϊον του έθνικου στόλου. Όπως ή έθνική ένότης, λέγει, δέν δύναται νά κατορθωθή πριν δημιουργηθή πυρήν αυτοδιοίκητος, εύκοσμος και σώφρων, ούτω τά θεωρητικά δέν ώφελούν πριν εξασφαλισθού ηηγαί πλούτου και ηηγαί πλούτου δέν εξασφαλίζονται πριν τεθώσιν άκλόνητοι βάσεις έθνικής ήθικης. Ό ισχυρισμός της έλληνικής κυβερνήσεως ότι ή άνθρωπινή άδυναμία του κέρδους είναι έκμεταλλεύσιμος, άποδεικνύει πόσον άναρμόδιοι είνε νά κυβερνούν τās τύχας ενός έθνους οί ούτω σκεπτόμενοι. Ό κυβερνήτης πρέπει νά διανοίγη ηηγάς σθένους άτομικου και έθνικου

Τό ίδιον περιοδικόν γράφει με θαυμασμόν διά τόν ιαπωνικόν πολιτισμόν και λέγει ότι οί Ιάπωνες είχαν την ήμην νοημόνων μιμητών. Τώρα τό ζήτημα είναι αν ό δυτικός πολιτισμός θά γίνη μιμητής του ιαπωνικου πνεύματος. Οί Ιάπωνες άντελήφθησαν ότι όχι ή εύρεσις αλλά ή έρευνα της αληθείας είναι πραγματική. Τό δωδεκάτομον σύγγραμμα του λοχαγού Βορίγκλν δείχνει τίς ηηγάς του ιαπωνικου σθένους. Ο Βορίγκλν λέγει ότι τό μεγαλειον έν ε έθνους είναι ή καλλιτεχνία του. Καλλιτεχνία σημαίνει εύγένεια αισθήματος, και ή εύγένεια του αισθήματος ηηγάζει από ένα άγραφον κώδικα ήθικης που άρδεύει τό έθνος από άμνημονεύτων χρόνων. Τά υλικά κατορθώματα προκύπτουν πολύ γρηγορά· τό ήθικόν ιδεώδες από τό όποϊον προκύπτουν τά υλικά, αυτό άπαιτεί πολλήν καλλιέργειαν και ύπομονήν. Οί Ιάπωνες έποτίσθησαν προ αίωνων με ένα ήθικόν ιδεώδες. Ιδύτηχάσαντες νά έχουν διδασκάλους όπως τόν Ταοκίγκ και τόν Κομυόκινον, ήξευραν νά ποτίσουν τās ηυχάς των με τά διδάγματα των σοφών, οί όποιοι επόθουν μόνον νά

εύρεγέτησουν. Από αυτό τό άρχαϊον γεγονός έξεπρευσή ή εύγένεια εκείνη του αισθήματος, ή εκδηλωθείσα ως ιαπωνική καλλιτεχνία με την εφαρμογήν της εις έθνικους σκοπούς έγέννησε την έθνικην εκείνην ήθικην, από την όποιαν έβλάστησε τό ανατέλλον ιαπωνικόν μεγαλειον. Ο Ιάπων άκολουθεί μίαν άπαρέγκλιτον γραμμήν εις τόν βίον και γνωρίζει ότι βαδίζει ασφαλώς. Αντιθέτως προς τούς άλλους, ό Ιάπων ό οδηγούμενος πιστώς υπό του βιονομικου γνώμονος, δέν επιδιώκει χρήματα, δέν αγαπά την επίδειξιν και την διαφήμισιν, δέν άφροσιώνεται εις τό άτομικόν του συμφέρον τόσο, ώστε νά τυφλώνεται όσον άφορά τά συμφέροντα, τās άνέσεις, τά δικαιώματα και τά αισθήματα του άλλου· είναι δηλαδή αλτρουιστής μάλλον παρά έγωιστής και θεωρεί τά συμφέροντα του Δημοσιου ιερώτερα από τά συμφέροντα του άτόμου, όχι μόνον με λόγια αλλά με έργα. Ο βιονομικός γνώμων του έμπνέει τόσον θάρρος άπέναντι του κινδύνου, ώστε ποτέ δέν τρέπεται εις φυγήν ένώπιον του έχθρου της πατρίδος του. Είναι νόμοι της ζωής ότι αν όλοι δέν είναι έτοιμοι νά θυσιάσουν κάθε ιδιωτικόν συμφέρον, είτε άτόμου είτε οικογενείας, διά την ευημερίαν του Συνόλου, τό Συνολον δέν ήμπορεί νά ευημερήση.

Εφημερίδες :

Κατά τό «**Νέον Αότυ**» μερικοί από τούς επιφανέστερους έταίρους της Γαλλικής Κομωδίας οί κ. Μουνε Σουλλύ, Παύλος Μουνέ, Σιλβαίν, Γρουριέ, ή κυρία Μπαρτέ έδήλωσαν ότι επιθυμούν νά κατέλθουν εις την Ελλάδα κατά τό. Διεθνές Άρχαιολογικόν Συνέδριον των Άθηνών διά νά παραστήσουν ένα άρχαϊον δρώμα.

Από την άγόρευσιν του κ. Κ. Έσσλιν, κατά την δίκην του διευθυντου της «**Ακροπόλεως**» κ. Β. Γαβριηλιδη, αναδημοσίευμεν τά επόμενα άποσπάσματα, γεμάτα δύναμιν και αγάπην προς την πατρίδα :

Από καταστροφών εις καταστροφάς έξακολουθητικώς βαίνει ό τόπος. Μακρά των ετών ή σειρά είνε καθ' ή τό Κράτος ήμων βυθίζεται. Σιδηροφορούν τά έθνη του Αίμου. Οί ανταγωνιστά ήμων έτοιμαζόμενοι διά τόν άγώνα τόν αίματηρόν, από του όποιου ή τύχη της Ανατολής έξαρτάται, δακλίζονται. Όρθοούνται ένώπιον ήμων κίνδυνοι ούς ούδέποτε πρότερον άντίκρυσε τό έθνος, άπειλούντες αυτήν του έθνους ήμων την ύπόστασιν. Και προ της τριαύτης σιδηροφορίας και προ της τριαύτης των γειτόνων κρατών δράσεως και προ των κινδύνων τούτων, τά κόμματα της πατρίδος ήμων και οί άρχηγοί αυτών περι ενός μόνον άσχολούνται, περι τά προσωπικά μικρά και χυδαία συμφέροντα των εκλογών και χαρτοφυλακίων τυρβάζουσι. Καθ' ήν στιγμήν έχρωεστούμεν πάντες νά συμψήξωμεν τās έθνικάς ήμων δυνάμεις και μεθ' άλλης ήμων της δυνάμεως νά άφροσιωθώμεν αποκλειστικώς υπέρ της σωτηρίας της κινδυνευούσης χώρας, διαρροούν ήμās τά πάθη και άπασχολούσιν ήμās άχαλίνωτοι των φατριών διαμάχαι.

Ψυχρόν προ της τριαύτης καταστάσεως άνεμένατε, κύριοι ένορκοι, δημοσιογράφοι ως ό Γαβριηλίδης και ήρεμον έν τη έκφράσει και γαλήνιον έν τη κραυγή του πόνου ήθελήσατε τόν Έλληνα τούτον δημοσιογράφον :

Όταν αί βάσεις του Κράτους σαλεύονται, όπότεν έσωτερικοί και έξωτερικοί κίνδυνοι πανταχόθεν περιζώνουν τό Έθνος, όπότεν ή επανάστασις λυμάνεται την χώραν και αυτά ταράσσονται τά θεμέλια, ή κραυγή της οδύνης, όσον και αν είνε τραχεία, είνε κραυγή οδύνης, δέν είνε ύβρις. Και πονών ό Γαβριηλίδης κραυγήν οδύνης εξέβαλε. Δέν ύβρισε.»

Εις ένα του χρονογράφημα «Τρέχει», δημοσιευθέν εις τό «**Σκριπ**», ό κ. Ζ. Π. διδει την εικόνα του Άθηναίου μάγκα και τόν παραβάλλει με τόν Ιταλόν μάγκαν. Την εικόνα ένεπνεύσθη ό συγγραφεύς από την προχθεσινήν βροχήν που ένα χαμίνι με τά πόδια γυμνά, με τά χέρια εις την τσέπην. Εβάδιζεν άργά διά νά περιλουσθή όσον τό δυνατόν με περισσότερον νερό. Και έξακολουθεί : «Και τραγουδούσεν ό διάβολος με τόσον κέφι, με τόσον δύναμιν. ώστε επίστευσα ότι ή βροχή είνε φαιδρότης. Άλλοι ήσαν ευτυχισμένοι που έβλεπον την βροχήν από τό τζάμι — γέροι, γυναικες, βρέφη, όλοι οί αδύνατοι — αλλά τό χαμίνι εκήρυσσε την χαράν του, διότι έδέχετο κατάστηθα τό στοιχείον. Ο χαρακτηρισμός του Άθηναίου Γαβριά είνε ή καταδίωξις της παραδόξου και ασυνήθους ευθυμίας. Ο Ιταλός μάγκας καταδιώκει την μπουνιά και την πεντάραν, αιώνας, παντού και πάντοτε, βυθίζεται εις την θάλασσαν διά νά πιάση από τόν βυθόν την πεντάρα που έπεσεν από τό βαπόρι, τραγουδεί διά νά πάρη αυτήν. και μόνον διά νά την πάρη ούδέποτε διά νά τραγουδήση

Ο Άθηναίος μάγκας είνε ή λιτή απόλαυσις της ζωής. Γυρίζει εις τόν δρόμον, καθ' όν τρέπον και τά πουλιά που σείουν εις τούς διαβάτας τιν ούραν των, άναζητών νά φάγη τό σπυρί της ευθυμίας. Αν συναντήση διαδήλωσιν, θά την άκολουθήση και θά πάρη εμπρός άδιαφορών αν ρίπτη κυβερνήσεις, αλλά μόνον τό κέφι του ικανοποιών αν περάση τρελλός θά τόν άποτρελλήν, αν ριφθή γόπα δέν την πέρνει. άλλ' αν δέν υπάρχη τίποτε απ' αυτά, τότε θά γλυντήση με την λάσπην, με τό χώμα, με τόν άέρα ή με την βροχήν. Που θά στεγνώση ό Γαβριάς που έβρέχετο χθές εις την όδον Θεμιστοκλέους ; Ο μέγας μάγκας, τό κλίμα των Άθηνών, θά του δώση αύριον ήλιον, άέρα όλα τά στεγνωτικά.»

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου κ. Παύλος Καρολίδης γράφον εις «**Τό Κράτος**» περί της συστάσεως του Φιλελληνικου Κομιτάτου των Παρισίων λέγει : «Έννόησαν ότι ό παραγκωνισμός του ελληνικου στοιχείου εις την χερσόνησον του Αίμου, ή επέκτασις του βουλγαρικου μέχρι του Αιγαίου, άνέτρεπον τούς θεμελιώδεις όρους αυτού του ευρωπαϊκου βίου και πολιτισμου και της από χιλιάδων ετών επικρατούσης ένταύθα ιστορικής κινήσεως, ότι μετά του Έλληνισμου εκινδύνευε και ό δυτικός πολιτισμός. Ούτω δε οίονει και κατά φυσικόν τινα ήθικόν νόμον έξελίξεως παρήχθησαν τά έναντία εξ έναντίων, και εκ των πεπλανημένων άνδελληνικων γνωμών και συμπαθειών, παρήχθησαν νέαι συμπάθειαι φιλελληνικάι, τοσούτω μάλλον ισχυραί και στερεαί, όσον φέρουσι χαρακτηρηά ούχι αληθοφύς ή ψευδοφύς φιλανθρωπίας, αλλά χαρακτήρηα κρίσεως θετικής, εκτιμήσεως πραγματικής, επινώσεως αληθοφύς της αλληλεγγύης των συμφερόντων του Έλληνισμού προς τά καθόλου συμφέροντα του ευρωπαϊκου πολιτισμου.»

Αί «**Αθήναι**» εξήτησαν συνέντευξιν από τόν κ. Σουρήν διά την κριτικήν του κ. Ψυχάρη της όποιας έδώσαμεν άποσπάσματα εις τό τελευταίον τεύχος. Από την απάντησιν αυτήν αναδημοσιεύμεν μερικά μέρη, χωρίς νά προσθέσωμεν ότι ό ποιητής του Ρωμίου παρεφέρθη έναντίον όλων των λογίων, μέσα εις τόν θυμόν του, και εσάρωσε όνόματα που τιμούν τά ελληνικά γράμματα και τά τιμά ό έλληνισμός, όπως τό όνομα του κ. Παλαμά π. χ. Αν ό Σουρής έγραφε την συνέντευξιν του, θά την έγραφε σατυρικότερον ίσως αλλά μετριωπαθέστερον, τεχνικώτερον. Και αυτό επερίμεναμεν· μίαν εύφυσήν απάντησιν διά του Ρωμίου.

Ίδου λοιπόν τί απήνησεν ό ποιητής :

«Είδες ; είδες τί μου καταμαρτυρεί ό Γιάννης ό Ψυ-

χάρης. Μά ό εύλογημένος δέν λέγει και τίποτε καινούργιο, τίποτε που νά μη τό έχει ξαναειπή ; Τά ίδια γράφει τόρα εις τό γράμμα του, ότι έγραφεν άλλοτε εις έν γαλλικόν βιβλίον του «**Autour de la Grèce**» τό όποϊον έγραφεν εις την γλώσσαν αυτήν, τόν καιρόν φαίνεται καθ' όν επείσθη ότι κανείς δέν κατελάμβανε την δήθεν ελληνικήν γλώσσαν που έγραφε. Και ξεύρεις διατί μου άραδιάζει όλα αυτά τά ξαναμασώματα ; Άκουσε λοιπόν φίλε μου, νά ιδής τί θά ειπή γκαμήλα ! Ο Ψυχάρης, άνθρωπος ό όποιος, άφου προσεπάθησεν από εκεί νά γίνη μεγάλος και τρανός, και είδεν ότι δέν κατορθωνε τίποτε, απέφασισε νά δημιουργήση, καθώς θά γνωρίζης, μίαν ιδιαιτέραν γλώσσαν, την όποιαν ήθέλησε νά επιβάλη εις τό ελληνικόν δημόσιον. Τότε μου έστειλε τό «Ταξειδί μου» βιβλίον γραμμένον εις την ιδιόρρυθμον αυτήν γλώσσαν. Έννοείς τότε έγώ δέν τόν εγνωρίζα, ούτε ήξευρα που κρατά ή σκούφια του, αν και μου είχαν ειπή διά τό φέσι του Σιόρ Νικολή, του πατρός του, ό όποιος κατόκει εις την Κωνσταντινούπολιν. Άμέσως έγραφα εις τόν «Ρωμήον» ότι θά έγραφε κάθε άνθρωπος που έχει δύο δραμιών μυαλά. Αυτό τόν επείραξε. Τόν έκαμε Τούρκο, Έβραίο, ξεύρω και έγω τί τόν έκανε ! Τό λοιπόν άμα ήλθεν εις την Ελλάδα εξήτησε νά με γνωρίση.

— «Όχ ! άδελφέ, είπα εις τόν Κασδόνην που ήθελε νά μου τόν συστήση. Τί νά τόν κάμω ! »

Μίαν άλλην ήμέραν όμως δέν απέφυγα την γνωριμίαν. Τότε έσυχνάσαμεν εις τό Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» όλη ή παληοφάρα ή φιλολογική. Μίαν ήμέραν μπαίνω μέσα και άφου έχαιρετισθήκαμε με τόν Κασδόνη, τόν Δροσίνη, τόν Παλαμά, τόν Καρκαβίτσαν και άλλους φίλους, βλέπω έξαφνα έναν άνθρωπο γνωσμένο προς τās βιβλιοθήκας.

Τόν κυτιάζω, και παρατηρώ πώς έφορούσε εις την μέσην ένα ζωνάρι, ξέρεεις, από εκείνα που έφορούσαν τότε Έφορούσε και κάτι σαρκινάκια. Λύτς ήτον.

Ηξευρε ό Ψυχάρης τί έσκεπτόμην διά την φιλολογικήν του αξίαν και ιδίως διά την γλωσσολογικήν. Αύτός όμως τόν φίλον μου έκαμει και επέμενε ό άθεόφοβος, ακούραστος εις την ιδέαν του. Ο Θεός δηλαδή νά την κάμη και αυτήν ιδέαν. Ας είνε. Μίαν ήμέραν που μου έλεγε πώς ή γλώσσα του Ρωμίου δέν είνε αληθινή και ότι αληθινή είνε ή ιδιική του, προσεπάθησα νά του χώσω εις τό κεφάλι του ότι ό λαός είνε ό μεγαλείτερος φιλόσοφος όπως λέγει ό Άριστοτέλης, και ότι δέν θά χωνέψη ποτέ μιή γλώσσα την όποιαν δέν όμιλεί. Αύτός όμως που νά καταλάβη τέτοια πράγματα καρφωμένος καθώς ήτο εις την ιδέαν του. Τέλος πάντων ό Ψυχάρης έφυγε. Επήγε εις τό Παρίσι και γράφει εκείνο τό βιβλίον, «**Autour de la Grèce**» όπου, έννοείς, με σκυλοβρίζει, με καθαιρεί, με κάνει τέλος πάντων σκουπίδι.

Αυτά λοιπόν τά προηγούμενα έχει μαζί μου ό μουσιού Ποικαρίς, και τώρα ξαναμιασά τά ίδια εις τό γράμμα του.

— Ποία όμως ή γνώμη σας διά τόν Ψυχάρην, κ. Σουρή ;

— Νά σου ειπώ, ότι είπα άλλοτε σέ μιή έμμετρο συνέντευξιν που έδωκα εις μίαν εφημερίδα διά τούς προκομμένους τούς λογίους μας, και τό όποϊον ελησμονήσα νά σου ειπώ προηγουμένως ότι είχε φουρκίστη τόν Ψυχάρη περισσότερον από κάθε τι. Με είχαν τότε έρωτήσει.

«Αμ ό Γιάννης ό Ψυχάρης ;

«Και απήνησα :

— Κάβο δέν μπορείς νά πάρης ! Αύτόν τό έδαμνισε. Μά μήπως είχα άδικο, άδελφέ ; Φαντάσου ότι γιά νά κάμη τη γλώσσα του, επήγαινε εις τά νησιά και έμάτευε από τούς χωριάτας όλας τās λέξεις που δέν ήξευρε. Αί ! δέν είνε γιά δέσιμο ό άνθρωπος αυτός ; »

ΟΔΙΓΟΣΤΙΧΑ

Μετεφράσθη τελευταίως εἰς τὸ γερμανικὸν ἡ Πάπισσα Ἰωάννα τοῦ Ροΐδη.

Εἰς τὸν κ. Καζάζην, ἐπιστρέψαντα ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν του ταξίδι, ἔγεινε θερμὴ ὑποδοχή.

Τὴν 22 καὶ 23 Ἀπριλίου θὰ γίνουιν εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον οἱ Πανεληνιοὶ Ἀγῶνες. Τὴν δὲ 24 Ἀπριλίου οἱ Σχολικοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὸ προσεχὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον θὰ παρασταθῇ εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον ἓνα ἀρχαῖον δράμα Πιθανῶς ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐστόλιζαν τὰ πανιά τῶν πλοίων των μὲ κεντήματα θαυμασίας τέχνης.

Κατὰ τὴν ἐφετεινὴν λογοδοσίαν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ὁ πρόεδρος κ. Δ. Βικέλας ἔδειξε μὲ ἀριθμοὺς τὴν πρόοδον τοῦ σωματείου. Ἀπὸ τὰ 12 περυσινὰ βιβλία ἐτυπώθησαν τὸ ὅλον 90.000 καὶ ἀγετυπώθησαν καὶ ἐκ τῶν παρελθόντων ἐτῶν 16.000.

Τὸ δημοσιευόμενον εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο ποίημα τοῦ κ. Στυλιανοῦ Σπεράντσα, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκδιδομένην προσεχῶς συλλογὴν του

Τὴν 16 Ἰανουαρίου ἔγινε ἡ ἐπίσημος ἐγκατάστασις τῶν πυνεπιστημιακῶν ἀρχῶν. Ὡμίλησε πρῶτος ὁ κ. Εὐαξίας καὶ ἔπειτα ὁ πρύτανις κ. Σπ. Λάμπρος.

Ἡ δεκαπενθήμερος ἐπιστημονικὴ ἑφημερὶς «Ἰατρικὴ

κὸς Μηνύτωρ» ὑπόσχεται νέαν δρᾶσιν καὶ πρόοδον τοῦ φύλλου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος.

Ὁ Χριστόδουλος Κωνσταντῖνος, ἀποθανὼν πρὸ δύο ἑβδομάδων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκληροδότησε ὅλην του τὴν περιουσίαν περὶ τὰς 10 χιλιάδας λίρας εἰς τὸν Ἑθνικὸν Στόλον.

Ἡ «Τζοκόνδα» τοῦ Δ' Ἀννούτσιο καίζεται τῶρα εἰς τὸ Παρίσι θριαμβευτικῶς. Ὁ γαλλικὸς τύπος ἀνακηρύττει τὴν τραγωδίαν τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ ἀριστούργημα.

Ὁ Σαμάρας πρόκειται νὰ συνθέσῃ νέον μελόδραμα τὴν «Μαρίαν Ἀντουανέτταν» ἡ ὁποία θὰ παιχθῇ πρῶτην φορὰν εἰς τὸ «Δυρικὸν θέατρον» τοῦ Μιλάνου.

Λέγεται ὅτι ὁ Κοκλὲν θὰ ἔλθῃ καὶ ἐφέτος εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ δώσῃ ὀλίγας παραστάσεις

NEA BIBLIA

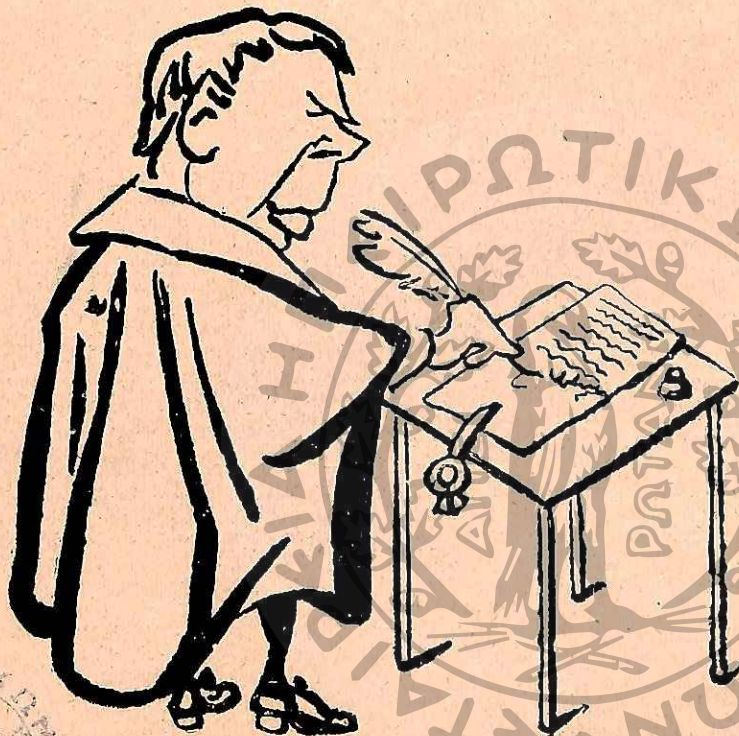
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ G. von Bunge μεταφρασθεῖσα ἀδεία τοῦ συγγραφέως ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρᾶ ἱατροῦ. Τόμος Α'. μετὰ 27 εἰκόνων καὶ σημμάτων. — Ἀθῆναι 1905 τυπογραφ. Παρασκευᾶ Λεῶνη σχ. 16^{ον} μέγα σελ. 392 δρ. 7. — Πωλεῖται καὶ εἰς τὴν Βιομηχανικὴν Ἀκαδημίαν, Πλατεία Κάνιγγος.

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ Στεφάνου Ραμᾶ. — Ἀθῆναι 1905 τυπογραφεῖο «Ἑστία» σχ. 16^{ον} σελ. 181 δρ. 3.

ΠΑΡΕΡΓΙΑ ΦΥΛΛΑ Σπυρίδωνος Παγανέλη, — Ἀθῆναι 1905 ἐκδότης Ι. Δ. Κολλάρος, βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας» — σχ. 16^{ον} σελ. 95 δρ. 1.

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ἐκ τῆς Ἑφημερίδος «Ἀθῆναι»



Ὁ Κοκλὲν.